

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 7.

Lördagen den 8 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Malmberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 56, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Malmö stad;

nr 57, angående pensionering av vissa i försvarsväsendets tjänst anställda eller förut anställda personer; samt

nr 58, angående befrielse för förre löjtnanten i Norrbottens regementes reserv O. G. W. Lindh från viss ersättningsskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 64, angående försäljning av till statens järnvägars torvpulverfabrik vid Hästagens mosse hörande mark m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å en inom andra kammaren av herr A. Forssell väckt motion, nr 300, *Ang. justitiedepartementets organisation.*

a) bestämma antalet ordinarie befattningar i justitiedepartementet på i punkten angivet sätt;

b) godkänna under punkten införda stater för justitiedepartementet, att tillämpas från och med den 1 juli 1930; samt

c) sänka det i riksstaten under andra huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli från dess nuvarande belopp, 155,100 kronor, med 1,600 kronor till 153,500 kronor.

I herr *Forssells* berörda motion hade hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i fråga om ändrad organisation av justitiedepartementet, måtte bestämma antalet ordinarie befattningar i justitiedepartementet på sätt som vore gällande enligt statsregleringen för budgetåret 1929/1930.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Rosén*, *Svensson* i *Kompersmåla*, *Järte* och *Sandwall* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till herr *Forssells* berörda motion II: 300, avslå Kungl. Maj:ts framställning, i vad densamma avsåge ändring i antal och tjänsteställning beträffande befattningshavare å ordinarie stat i justitiedepartementet;

Ang. justitie-
departementets
organisation.

(Forts.)

b) godkänna i reservationen införda stater för justitiedepartementet, att tillämpas från och med den 1 juli 1930; samt

c) höja det i riksstaten under andra huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli från dess nuvarande belopp, 155,100 kronor, med 400 kronor till 155,500 kronor.

Herr **Rosén**: Herr talman! Jämte några andra har jag avgivit en reservation i denna punkt. Den gäller den föreslagna omorganisationen inom justitiedepartementet, och jag vill med anledning härav yttra några ord.

Justitiedepartementet är organiserat på annat sätt än de övriga departementen. Det har en kansliavdelning och en lagavdelning. Såsom chef för kansliavdelningen finnes en statssekreterare, vilken tillika är expeditionschef. Lagavdelningen förestås av chefen för lagavdelningen, vilken har statssekreterares löneställning.

Så vitt man vet har denna organisation hittills fungerat väl. Man har emellertid efter personskiften på dessa poster upptäckt, att chefen för lagavdelningen har behov av en annan titel; han bör kallas statssekreterare. I samband därmed vill man förändra den andra statssekreterartjänsten till en expeditionschefstjänst. Därmed skulle chefen för lagavdelningen icke bara ägna sig åt det maktpåliggande lagstiftningsarbetet, utan han skulle även bli chef för kansliavdelningen och förbereda utnämningsfrågor m. m.

Att det kan vara lämpligt att låta chefen för lagavdelningen syssla med sådana göromål synes så mycket mera egendomligt, som det i propositionen säges, att chefens för lagavdelningen verksamhet allt mer utvecklats till att avse ledningen under justitieministern av lagstiftningsarbetet i dess helhet. »Det kan utan överdrift sägas» — heter det — »att han bekläder en av de mest krävande och ur politisk synpunkt betydelsefulla posterna inom Kungl. Maj:ts kansli.» Detta förhållande bör också komma till uttryck genom hans tjänstetitel, säges det vidare.

Lönen såsom statssekreterare har han redan. Om han också får titeln, så kostar det ingenting. Men att denna titelförändring skall medföra, att han skall syssla med allt möjligt annat än lagstiftningsarbetet, vilken enda uppgift betraktas såsom en av de mest krävande posterna, kan jag ej finna vara riktigt. Såvitt jag förstår måste lagstiftningsarbetet därigenom komma att bli lidande. Det säges i propositionen, att »särskilt inom det departement, som har rättsvården sig anförtrodd, är kontinuiteten i ärendenas skötsel av största betydelse». För mig är det ofattbart, huru man kan uppå en bättre kontinuitet, om de löpande ärendena skola handläggas av en tjänsteman, vilken har en av de mest maktpåliggande uppgifterna inom Kungl. Maj:ts kansli redan genom lagstiftningsarbetet enbart. Jag kan icke förstå annat, än att både lagstiftningsarbetet och kansligöromålen skola bli lidande genom denna sammanblandning. Detta torde gälla, även om man nu skulle ha en kapacitet, som behärskar båda dessa vitt skilda områden. Annars torde det nog vara så, att en utmärkt lagkarl icke alltid är en så värst praktisk man.

Min uppfattning, att den föreslagna anordningen icke kommer att skapa någon reda och ordning inom vårt rättsvårdande departement synes bekräftas redan av förevarande punkt i detta departements huvudtitel. Jag skall här be att få göra några små axplock ur denna punkt.

Det heter där bland annat, att »vad statsverkspropositionen angår har statssekreteraren i regel personligen nedlagt så mycket arbete på dess förberedande och utformning, att han under ett par månader varje höst nödgats för detta ändamål taga en sammanhängande ledighet från de honom såsom expeditionschef åliggande göromålen». Sedan heter det, att »det arbete, som statssekre-

teraren för närvarande personligen nedlägger särskilt å statsverkspropositionen, är till stor del av den art, att det utan olägenhet kan anförtros åt andra arbetskrafter inom departementet». Vidare få vi veta, att »det kan icke med fog göras gällande, att utarbetandet av statsverkspropositionen i vad den avser justitiedepartementet skulle vara särskilt krävande», ty stora delar därav framträda år efter år i samma skick. Vad menas med detta?

»För justitiedepartementet synes det mycket väl lämpa sig» — heter det — »att i större utsträckning än för närvarande sker fördela arbetet med statsverkspropositionen på den nuvarande kansliavdelningens båda byråer.» — »Om kansliråden skulle hava att i avsevärt större utsträckning än för närvarande ägna sig åt denna uppgift, bleve det väl nödvändigt, att de under någon tid erhöle befrielse från föredragningskyldighet, som i stället kunde anförtros åt andra tjänstemän å byråerna.» — »I motsvarande ordning borde i regel även andra på kansliavdelningen nu ankommande propositioner förberedas.»

En sammanfattning av bevisföringen i propositionen visar sålunda: 1) att utarbetandet av statsverkspropositionen är så krävande, att det för statssekreteraren erfordras ett par månaders ledighet från annat arbete för dess utförande; 2) att detta arbete icke är särskilt krävande; 3) att detta arbete lämpligen kan fördelas på två byråer — jag undrar, om detta är till fördel just ur kontinuitetens synpunkt —; 4) att kansliråden behöva ledighet för att utföra detta icke särskilt krävande arbete; och 5) att kanslirådets egentliga uppgifter under tiden skola utföras av andra.

Är det på detta sätt motiverade framställningar vi skola få efter denna reforms genomförande, tror jag, att det är bäst att redan nu säga nej. Men nog måste jag säga, att detta är ett ganska underligt sätt att främja den kontinuitet, som här anses så eftersträfvansvärd.

Emellertid förekomma, såsom nyss nämndes, även andra propositioner än statsverkspropositionen. Departementschefen har funderat på att låta expeditionschefen övervaka arbetet med dessa andra propositioner, men han har stannat för att låta chefen för lagavdelningen — den nye statssekreteraren — övervaka jämväl detta arbete. Ett och annat skulle dock anförtros åt expeditionschefen. Denne skulle till och med kunna anförtros att övervaka statsverkspropositionens utarbetande, om departementschefen och chefen för lagavdelningen komma överens om det. Arbetet skall nämligen i fullständig brist på klara bestämmelser fördelas efter överenskommelse mellan departementschefen och chefen för lagavdelningen, d. v. s. statssekreteraren.

Summan av det hela är denna: Departementschefen har nu två avdelningschefen att underhandla med, men han vill bara ha en. För tillgodoseendet av detta mycket egendomliga behov upphäves kansliavdelningens självständighet och kansli- och lagavdelningarna blandas om varandra. Chefen för lagavdelningen är den mest arbetstyngde, han skall få mera arbete. Expeditionschefen har ett relativt lindrigt arbete; honom skall beredas lättnad i arbetet.

Jag föreställer mig, att det skall vara ganska svårt att åstadkomma en reform, som i så hög grad som denna är ägnad att skapa, icke kontinuitet, utan oreda. Och alldeles på köpet kommer helt visst att följa otrevnad i arbetet inom det rättsvärdande departementet.

Jag tvivlar icke ett ögonblick på, att reformen kommer att gå igenom. Man sparar ju på detta sätt in 2,000 kronor om året. Men då jag icke kan medverka till en reform av detta slag, även om man därigenom sparar 2,000 kronor, har jag känt mig nödsakad att säga min mening.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Ang. justitie-
departementets
organisation.
(Forts.)

Herr statsrådet **Bismark**: Herr talman! Då jag åhörde herr Roséns anförande, kände jag en viss förvåning över, att han så litet hade penetrerat den fråga, som det här gäller. För närvarande är det så, att statssekreteraren och chefen för kansliavdelningen har ansetts böra själv utarbeta statsverkspropositionen för departementet, och detta arbete har krävt så mycken tid, att han måst taga tjänstledighet ett par månader från det övriga arbetet. Detta arbete, de löpande ärendena, har under tiden måst överlämnas till föredragning under annan ledning.

För min del har jag gjort gällande, att utarbetandet av statsverkspropositionen med fördel kan uppdragas åt lägre befattningshavare, åt kansliråden var för sig, så att expeditionschefen skall kunna bibehållas vid sin ställning som expeditionschef under denna tid och representera kontinuiteten vid de löpande ärendenas handläggning. Det är denna kontinuitet, som jag velat bevara genom att flytta utarbetandet av statsverkspropositionen över åt annat håll.

Nu är det också så, att statssekreteraren på kansliavdelningen för närvarande icke har andra, kan jag säga, statssekreteraregöromål än just utarbetandet av statsverkspropositionen. De övriga ärenden, som föreligga, äro, även om de formellt höra under statssekreterarens handläggning, av den enkla beskaffenhet, att det näppeligen kan sägas, att hans tjänst är en statssekreteraretjänst. Det är en expeditionschefstjänst, som han innehar, om man ser på de verkliga göromålen. Det är en viss olägenhet att, när man har en tjänsteman, som endast har expeditionschefsgöromål, kalla denne tjänsteman statssekreterare och besätta tjänsten med en person, som anses fylla de kvalifikationer, som fordras av en statssekreterare. Naturligtvis lider icke tjänsten av, att man har överkvalificerad arbetskraft, men det är en allmän regel inom statsförvaltningen, att man icke bör använda överkvalificerad arbetskraft. Det har flera gånger såväl inom riksdagen som av föredragande departementschefer uttalats, att man bör söka få ändring i detta förhållande. Det är uppenbarligen ett missförhållande. Inom departementet ha vi ansett, att frågan skulle lösas på ett tillfredsställande sätt genom den nu föreslagna anordningen.

Om man gör chefen för lagavdelningen till statssekreterare och skjuter utarbetandet av statsverkspropositionen på kansliråden, så blir därigenom vunnet, att expeditionschefen hela tiden bevaras för de löpande ärendena. Man får därigenom den kontinuitet på detta område, som man önskar, och man blir av med en befattning, som har sken av att vara högre än den är. Vad man skulle förlora är, att statssekreteraren för lagärendena skulle få åt sig uppdraget en hel del ärenden, som skulle draga hans uppmärksamhet från lagarbetet.

Emellertid ha vi inom departementet icke varit rädda för denna utveckling. Det kan gå därhän, det vill jag medgiva, om det saknas all organisationsförmåga hos departementschefen eller hos en blivande statssekreterare och chef för lagavdelningen, men behöver man väl förutsätta, att detta skall komma att bli förhållandet? Alla de löpande ärendena skola gå genom expeditionschefen, och statssekreteraren behöver icke taga någon som helst befattning med dem. Jag förstod icke alls herr Roséns resonemang, när han påstod, att statssekreteraren skulle bli ansvarig för dessa löpande ärenden. Han skulle ju tvärtom bli fri från dem.

Beträffande övriga ärenden är det så, att chefen för lagavdelningen i åtskilliga fall skulle vara den lämpligaste att taga befattning med ärenden, som förekomma på kansliavdelningen. Det finnes där en del ärenden, som stå i det nära sammanhang med lagstiftningen, att det tvärtom vid mer än ett tillfälle visat sig i hög grad önskligt, att chefen för lagavdelningen tager befattning med dem. Vad finnes det då för anledning att hindra detta, eller varför skulle icke departementschefen i samråd med chefen för lagavdelningen kunna fördela arbetet, om det finnes kansliärenden, som lämpa sig för handläggning å lagavdel-

ningen? Varför skulle icke departementschefen kunna fördela arbetet på sätt, som bäst passar?

Jag ber herrarna tänka på, att det icke blir någon personalminskning. Vi skola ha hela den personal, som vi ha nu. Det gäller här endast en organisationsfråga, frågan om huru arbetet skall fördelas. Skulle det visa sig, att någon tjänsteman får för mycket att göra, så finnes det större utsikter med den nya organisationen att kunna lägga en del av arbetet på andra skuldror än det finnes enligt det nuvarande systemet, där man har två avdelningar och den ene chefen icke kan påfordra, att en tjänsteman å den andra avdelningen, som för tillfället har mycket ringa sysselsättning, skall övertaga en del till denna avdelning icke hörande ärenden.

När jag gått in för detta nu föreslagna system, har det varit ur den synpunkten, att arbetet då skulle kunna ordnas på ett praktiskt sätt, så att ingen överbelastning å någon tjänst skulle behöva förekomma. Ett påtagligt faktum, som jag icke hört bestridas från något håll, är, att en expeditionschefs befattning är fullt tillräcklig för de uppgifter, som åligga den nuvarande statssekreteraren. Men har man en expeditionschef på den platsen och en statssekreterare på den andra, är det formellt ganska oegentligt att icke göra statssekreteraren till högsta chef icke blott till namnet utan även till gagnet.

Jag medgiver villigt, att några så särdeles stora fördelar icke stå att vinna genom detta förslag, men själv är jag en varm vän av att söka organisera arbetet inom statsförvaltningen så, att man icke för en viss plats använder överkvalificerad arbetskraft eller har ett sådant system, att det på vissa avdelningar inom ämbetsverket råder brådska med arbetet, under det att på andra avdelningar ett motsatt förhållande råder, sålunda brist på arbete. Sådant kan förekommas genom en lämplig indelning av arbetet.

Jag är icke rädd för de konsekvenser, som befaras skola uppkomma genom det nya systemet. Jag är övertygad om, att man åt statssekreteraren skall kunna bevara alldeles tillräcklig tid för att ägna sig åt lagstiftningsarbetet, på sätt som statssekreterartjänsten ovillkorligen kräver. Men jag har icke blivit övertygad om, att det icke skulle vara möjligt och tillåtligt att använda denna kvalificerade kraft, när det någon gång förekommer, att det på den andra avdelningen finnes ett ärende, som kräver hans kvalifikationer.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, och efter herr statsrådets anförande skall jag inskränka mig till att yttra endast några få ord.

Herr Rosén gjorde sig litet lustig över, att det endast gällde en besparing å 2,000 kronor, och det är nog riktigt, att det kanske är en svag punkt i den agitation, som förts i denna fråga, att man vill rädda åt departementet en lön på 17,000 kronor i stället för 15,000 kronor och en titel statssekreterare i stället för expeditionschef. Men den saken har icke spelat någon avgörande roll, när utskottet följt Kungl. Maj:ts förslag, utan det avgörande har varit, att vi känt oss övertygade om, att Kungl. Maj:ts förslag är i alla avseenden starkare än det förslag, som framlagts i motionen.

I allmänhet har det visat sig, att den organisation av våra statsdepartement, som nu föreslås även för justitiedepartementet, varit den bästa. Vi ha ju våra andra departement organiserade på det sättet. Då är det en fråga, som dyker upp: Skall man med hänsyn till lagstiftningsarbetet inom justitiedepartementet beträffande detta departement frånga den organisationsform, som visat sig vara den bästa för departementen i allmänhet? Jag måste säga, att jag funnit, att alla bärande skäl tala för, att den organisationsform, som justitieministern föreslagit och som mognat under årens lopp, är den bästa, och att det

Ang. justitiedepartementets organisation.
(Forts.)

Ang. justitiedepartementets organisation.
(Forts.)

icke kan vara nyttigt och bra att ha två jämställda avdelningar och två jämställda chefer inom samma departement.

Nu kunde man kanske säga, att den nuvarande justitieministerns erfarenhet — om det bara vore han, som med sin erfarenhet stode bakom förslaget — icke är tillräcklig, och kanske är det endast en tillfällighet, som gör, att han kommit till denna uppfattning. Men det förhåller sig så, att flera förutvarande departementschefer erfarenhet gått i precis samma riktning. Av propositionen framgår, att justitierådet Ekeberg, som med stor framgång förestått justitiedepartementet och som säkerligen har en djupare insikt i lagstiftningsarbetets tekniska anordning än kanske någon annan svensk man i detta ögonblick, med sin erfarenhet står bakom Kungl. Maj:ts förslag. En annan förutvarande justitieminister, som tillhör det parti, av vilket jag har äran att vara medlem, nämligen nuvarande generaldirektören Nothin, som anses vara en omdömesgill person, delar också samma uppfattning. Det är alltså icke bara den nuvarande justitieministern med hans uppsättning, utan det är även flera föregående justitieministrar med deras uppsättningar, som kommit till den bestämda uppfattningen, att den organisationsform, som här föreslås, är den bästa.

Då det för oss inom utskottet gällde att pröva de skäl, som presenterats av en ganska inflytelserik motionär, ha vi kommit till den bestämda uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag är starkt och tillräckligt grundat, och det gör, herr talman, att jag finner mig böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Löfgren: Herr talman! Med fara att möta samma anmärkning av statsrådet och chefen för justitiedepartementet som den förste talaren, nämligen att han icke tillräckligt penetrerat ämnet, vågar jag emellertid begära ordet för att framföra mina starka betänkligheter mot det framlagda förslaget i denna punkt, vilka betänkligheter jag hade äran uttala redan under remissdebatten. Då jag hörde på statsrådets och chefens för justitiedepartementet anförande, fick jag närmast det intrycket, att han vågat sig på att föreslå den ifrågasvarande organisatoriska förändringen endast emedan det var möjligt att flytta bort från chefen för lagarbetet vad man nyss flyttat dit, att låta lagavdelningens chef faktiskt slippa chefsposten för kansliet. Med den erfarenhet jag har om arbetsfördelningen inom ett departement törs jag dock säga, att något mera oefferrättligt och svårhanterligt än att ha ett område, där det är oviss, huru arbetet skall fördelas mellan den ene eller andre tjänstemannen, kan man inte tänka sig. Att ha fasta linjer för arbetets fördelning är redan det ett intresse, som är betydande.

Vidare har man ju sagt, att titeln inte spelar så värst stor roll, icke heller pengarna. Men jag undrar ändå, om inte just namnet statssekreterare har en vis suggererande verkan. En statssekreterare har i förvaltningen en helt annan uppgift än chefen för justitiedepartementets lagavdelning har. Jag finner det vara av synnerligen stor betydelse, att man på den posten har en man, som är särskilt förfaren på lagstiftningsområdet och som äger den allmänna erfarenhet och ställning, att han inte kan betraktas bara som någon skrivare — eller låt oss kalla honom sekreterare — vare sig åt ett tillfälligt statsråd eller åt en kommitté eller lagberedning, utan att på den platsen finnes en person med de särskilda kvalifikationer, att han i sista hand kan svara för den lagtekniska granskningen av framkomna förslag. Och detta ändamål, som något så när tillgodoses nu, det äventyrar man genom den organisatoriska förändring, som herr statsrådet föreslår.

Jag vill erinra om, att vi under den närmaste tiden ha synnerligen viktiga lagförslag att vänta på justitiedepartementets bord. Här kommer processrätten, här kommer, så småningom åtminstone, straffrätten. Jag undrar, om man

skall kunna känna även från riksdagens sida den tillräckliga säkerheten, om den slutliga tekniska bearbetningen av dylika frågor skall vara överlämnad till en administrativ chef, som även har annat än lagarbetet att syssla med. Men har han *inte* annat att syssla med, varför i all världens namn skall man då behöva och böra göra den organisatoriska förändring, som här föreslås? Men hellre än att gå den väg, som herr statsrådet stannat vid, så borde han i stället ha bestämt sig för det alternativ, som herr statsrådet antyder i andra huvudtiteln i statsverkspropositionen. Där säger herr statsrådet, att han med hänsyn till av honom omnämnda förhållanden haft under övertägande, huruvida icke — fastän lagchefen bleve statssekreterare — åt expeditionschefen borde uppdragas att utarbota kanslisidans samtliga propositioner. Det heter: »Om sysslandet därmed anordnades praktiskt, kunde det icke i nämnvärd utsträckning föranleda behov av ledighet från de löpande göromålen. I och för sig behöfde denna anordning ej heller föranleda, att expeditionschefen finge bibehålla statssekreterares ställning.»

Ang. justitie-
departementets
organisation.
(Forts.)

Ja, om det nu är så, att den av herr Rosén framförda reservationen kan anses ha mindre utsikt att gå igenom, ehuru jag utan tvekan skall rösta på den gentemot regeringspropositionen, så skulle jag vilja hemställa, om inte även herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet kunde finna sig betjänt med att slå in på den första av honom antydda men — jag vet inte varför — övergivna vägen. Jag ber därför att, till den verkan det kan ha, i den riktningen få göra ett förslag, som dessutom skulle ha det goda med sig, att de 2,000 kronor, som herr statsrådet ville spara, också bli sparade. Jag ber sålunda, herr talman, att få hemställa, att kammaren — under uttalande, *att* justitiedepartementet fortfarande skall såsom hittills vara organiserat på två avdelningar, lagavdelningen och kansliavdelningen, *att* den av Kungl. Maj:t föreslagne statssekreteraren skall vara chef för lagavdelningen, *att* den av Kungl. Maj:t föreslagne expeditionschefen skall vara chef för kansliavdelningen, samt *att* expeditionschefen skall beträffande kansliavdelningen hava att fullgöra de åligganden, vilka hittills enligt gällande instruktion för befattningshavarna i statsdepartement, nr 744/1921, ankommit på statssekreteraren och expeditionschefen i justitiedepartementet — måtte

a) bestämma antalet ordinarie befattningshavare i justitiedepartementet på följande sätt:

Befattningshavare å ordinarie stat.

Befattning.	Lönegrad.
<i>Lagavdelningen.</i>	
1 statssekreterare, tillika chef för lagavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
1 ledamot å lagavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
<i>Kansliavdelningen.</i>	
1 expeditionschef, tillika chef för kansliavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
och i övrigt lika med utskottets hemställan.	

Därest detta yrkande vinner bifall, föranledes därav, att de extra ledamöterna å lagavdelningen bibehållas vid nuvarande benämning, *ej* såsom föreslagits *ledamöter för lagärenden*.

Förslaget innebär, att man får göra en kompromiss angående titeln statssekreterare. Den speciella frågan har varit uppe länge, kan jag tala om för herr statsrådet. Under min tid som justitieminister var den ständigt akut — vad den ena och andra skulle kallas — och man ville gärna vara med om en titel, som motsvarade lagchefens särskilt upphöjda ställning. Man skulle allt-

Ang. justitie-
departementets
organisation.
(Forts.)

så kalla honom för statssekreterare, men därjämte stadga, att expeditionschefen skall beträffande kansliavdelningen fullgöra de åligganden, vilka enligt hittills gällande instruktion och reglemente åligga statssekreteraren.

Jag ber att få överlämna detta mitt förslag till välvilligt övervägande både av herr statsrådet och av kammaren.

Herr Lindhagen: Jag hade hört talas om, att den sak skulle förekomma, som här tagit sig uttryck i regeringspropositionen. Jag kan inte kalla det för annat än en, såvitt jag förstår, desorganisation av justitiedepartementet. Det är också ett uttryck av tidsandan att skapa något autokratiskt, ett ämbete som skall leda statsrådet och hela kansliet. Det är merendels farligt att giva en person allena rådande makt, och det är väl en riktig och god uppdelning, som hittills ägt rum. Det oerhörda antal lagar, som nu hänskjutas till justitiedepartementet — tyvärr höra också dit s. k. sociala lagar, som ju inte precis äro lagda för jurister — påkalla väl i alla fall, så länge sådant förhållande äger rum, sin man helt och fullt.

Nu har den siste talaren, såsom vanligt i det politiska livet, kommit med en kompromiss. Han föreslår, om jag fattade honom rätt, att statssekreteraren skulle vara högste chefen för lagavdelningen och att vid hans sida skulle stå en expeditionschef. Jag tycker, att benämningen inte är riktigt lyckligt funnen, ty statssekreterare betyder väl inte, att han bara skall syssla med departementets lagfrågor utan även med andra frågor.

Han är dessutom designerad att i viss mån vara en partiman, som skall stödja den riktning, som den för tillfället fungerande departementschefen representerar i det politiska livet, och sedan bör han efter amerikanskt föredöme helst avlägsnas från sin befattning. Det är väl knappast en så lycklig ordning precis. I alla fall tycker jag inte, att den nuvarande ordningen gjort sig förtjänt av att på detta sätt bli omstörtad, och därför yrkar jag bifall till reservationen i första hand. I andra hand får jag falla tillbaka på Löfgrens kompromiss.

Herr Fehr: Herr talman! Då jag tidigare innehaft den befattning, om vars omorganisation här är fråga, skall jag tillåta mig att säga ett par ord.

Det är alldeles riktigt, som herr Rydén anförde, att erfarenheten visat, att det inte är riktigt bra som det är i detta hänseende, men felet har egentligen varit av annan art än herr Rydén antydde. Å ena sidan har chefen för lagavdelningen haft en kanske väl stor arbetsbörda, å andra sidan har chefen för kansliavdelningen haft en kanske väl liten arbetsbörda. Chefen för lagavdelningen är ju avsedd att vara den befattningshavare, som närmast under justitieministern skall leda lagstiftningsarbetet inom landet, och när befattningen år 1917 tillskapades, var också tanken den, att lagchefen skulle samråda med övriga departement och även för deras räkning hålla en hand över lagstiftningsarbetet för att bevara dess enhetlighet och kontinuitet. Denna tanke har numera, efter vad det förefaller, ganska mycket kommit i skymundan, men jag tror att det är viktigare och riktigare, att den tages fram igen, än att man nu belastar lagchefen med administrativa eller halvt administrativa uppgifter. Det är, tror jag, att ta bort arbetskraften från den viktigaste av de uppgifter, som här föreligga, nämligen lagstiftningsarbetet, om man ålägger lagchefen överinseendet över vissa till kansliavdelningen hörande göromål.

Det är dock här fråga om den gamla byråchefsbefattningen för lagärenden, denna med rätta så berömda plats, som på sin tid innehades av åtskilliga av vårt lands främsta jurister, en Ivar Afzelius, en Hjalmar Hammarskjöld, för att nämna några namn. Jag vågar av erfarenhet säga, att kvalifikationerna

hos innehavaren inte ha stigit, därför att befattningen stigit i graderna, och jag frågar mig, om det är nödvändigt att göra ytterligare en formell upphöjning av denna befattning, för att innehavaren skall bli bättre kvalificerad. Jag tror det inte. Den rätta organisationen vore enligt min mening — och den meningen har jag haft länge — att lagchefen bibehållas som chef för lagstiftningsarbetet och att det övriga arbetet anförtros åt expeditionschefen.

Herr Rydén nämnde, att det i alla andra departement befunnits ändamålsenligt att dela upp arbetet mellan en statssekreterare, som har överinseendet över det hela, och en expeditionschef. Ja, men det är en gammal god regel, att man skall rätta befattningen efter arbetsuppgiften och inte tvärtom. Det är en något schablonartad motivering att endast åberopa likställighet med andra departement. Jag tror, att justitiedepartementet skulle må bättre av att ha den gamla ordningen i huvudsak bibehållen, men då kanske med nedflyttning av nuvarande statssekreteraren till expeditionschef.

Här föreligger nu ett förslag som går ut på, att lagchefen skall kallas statssekreterare. För min del måste jag säga, att jag inte är särskilt tilltalad av den tanken. Jag tycker uppriktigt sagt — jag hoppas, att herrar statssekreterare inte ta illa upp — att det är i viss mån en degradering. Det finns inte i Kungl. Maj:ts kansli en förnämligare befattning än chefens för lagavdelningen, och jag tycker, att det vore synd, om den skulle betecknas med den vanliga statssekreteraretiteln. Jag kan emellertid till nöds vara med om detta och yrkar sålunda bifall till herr Löfgrens förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Jag har i denna fråga varit tveksam alltifrån begynnelsen, och jag hade hoppats att under och genom debatten få en fastare ståndpunkt och hållpunkt. Jag måste emellertid bekänna, att den framställning, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet gav, snarare ökade än minskade min tveksamhet. När sedermera en ärad talare på stockholmsbänken kom fram med sitt medlingsförslag, så måste jag säga, att jag blev ytterligare betänksam. Det kan finnas skäl för en sådan reform, som han här tänkt sig, men det kan icke finnas skäl för, att riksdagen skulle så att säga ge detaljdirektiv beträffande den instruktion, som skall utfärdas, och det bleve ändå följden av ett bifall till förslaget.

Under sådana förhållanden, herr talman, synes det mig vara det naturliga, att man följer den gamla regeln att i tvivelaktiga fall icke handla. På grund av att det icke kan sägas vara någon särskild brådska, så outredd som saken är, så tveksam som man är och frågan alltså kan skjutas upp till ett följande år, då departementschefen har haft tillfälle att överväga det förslag, som under debatten här har framställts, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Rosén m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Löfgren*, att kammaren — under uttalande att justitiedepartementet fortfarande skulle såsom hittills vara organiserat på två avdelningar, lagavdelningen och kansliavdelningen, att den av Kungl. Maj:t föreslagne statssekreteraren skulle vara chef för lagavdelningen, att den av Kungl. Maj:t föreslagne expeditionschefen skulle vara chef för kansliavdelningen samt att expeditionschefen skulle beträffande kansliavdelningen hava att fullgöra de åligganden, vilka hittills enligt gällande instruktion för befattningshavarna i statsdepartement (nr 744/1921) ankommit på statssekreteraren och expeditionschefen i justitiedepartementet — skulle

Ang. justitie-
departementets
organisation.

a) bestämma antalet ordinarie befattningshavare i justitiedepartementet på följande sätt:

(Forts.)

Befattningshavare å ordinarie stat.

Befattning.	Lönegrad.
L a g a v d e l n i n g e n :	
1 statssekreterare, tillika chef för lagavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
1 ledamot å lagavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet..	—
K a n s l i a v d e l n i n g e n :	
1 expeditionschef, tillika chef för kansliavdelningen, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
2 kansliråd	B 30
1 förste kanslisekreterare	B 26
2 andre kanslisekreterare	B 21
1 registrator	B 15
1 förste expeditionsvakt	B 7
1 kanslibiträde	B 7
2 expeditionsvakter	B 5
3 kontorsbiträden	B 4
F ö r t j ä n s t g ö r i n g i s t a t s r ä d s b e r e d n i n g e n :	
1 förste expeditionsvakt	B 7
1 expeditionsvakt	B 5

Befattningshavare å övergångsstat.

1 förste kanslisekreterare	B 26
1 registrator	B 22

b) godkänna etc. (lika med utskottet); samt

c) sänka etc. (lika med utskottet).

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Rosén* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Rosén* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 2—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under hänvisning till vad statsrådsprotokollet i ämnet innehöller, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i gällande domsagostadga jämte övriga i ämnet meddelade bestämmelser, för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra förslagsanslag å 550,000 kronor.

Bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka återremiss av denna punkt i anledning därav, att det efter avgivandet av utskottsutlåtandet har tillkommit vissa omständigheter, som göra, att man inom statsutskottets vederbörande avdelning skulle önska en sådan återremiss. Samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten endast yrkats, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och under hänvisning till vad statsrådsprotokollet i ämnet innehöller, hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, till avlöande av civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag å 108,000 kronor.

Anslag till avlöande av civil personal vid vissa krigsrätter.

Herr **Klefbeck**: Herr talman! Den här punkten omfattar ett par frågor, för vilka riksdagen tidigare har uttalat sitt intresse. Den ena frågan gäller avskaffandet i fredstid av krigsdomstolar, och den andra gäller omarbetning av gällande strafflag för krigsmakten. Båda dessa frågor ha av Kungl. Maj:t hänskjutits till utredning av vederbörliga kommissioner, och dessa ha bägge två avlämnat sina betänkanden, vilka också varit föremål för överarbetning inom justitiedepartementet. Men sedan 1926 har allt arbete med de ifrågavarande spörsmålen skjutits åt sidan.

Ett par föregående år har i statsverkspropositionen endast uttalats, att ärendena äro lagda åt sidan. I år har herr statsrådet varit nog vänlig att något utförligare behandla saken och ge skäl för den ståndpunkt, som han fortfarande intar. Han hänvisar till, att det pågår ett mycket omfattande arbete för en blivande processreform, och han menar, att på grund av sammanhanget därmed det inte skulle vara lämpligt att nu slutföra behandlingen av de här båda frågorna.

Jag får bekänna, att jag inte anser detta skäl riktigt bärande, ty processreformen åsyftar ju att åstadkomma en reformering av de civila domstolarna.

*Anslag till
avlönande av
civil personal
vid vissa
krigsrätter.
(Forts.)*

Det önskemål, som riksdagen uttalat sig för, gäller ju däremot, huruvida det är lämpligt, att de mål, som hittills behandlats av krigsdomstolar, fortfarande skola behandlas av sådan domstol eller vid civil domstol. Således berör den här föreliggande frågan inte alls de civila domstolarnas organisation, utan önskemålet går ut på, att dessa »militära» mål, om jag får kalla dem så, skola hänvisas till en civil domstol, den må sedan vara organiserad såsom den nu är eller såsom den blir efter genomförd processreform. Redan nu är det ju på det sättet, att de civila domstolarna anse sig oförhindrade att avdöma alla civila mål, fast de veta, att den stora frågan är uppe om dessa domstolars omorganisation, och då kan jag inte förstå, varför dessa samma domstolar, som äro kompetenta att avdöma civila mål, icke skulle vara kompetenta att också avdöma »militära» mål, om jag fortfarande för korthetens skull får kalla dem så.

Är det nu rätt, som jag har sagt, så följer väl därav, att det föreligger ännu mindre skäl att uppskjuta den andra frågan, nämligen om omarbetning av strafflagen för krigsmakten.

Därtill kommer, att man är på det klara med, att det mänskligt sett dröjer en mycket lång tid, innan förslagen om processreform hinna bli genomförda, och att sålunda ända till den tiden hela frågan om krigsdomstolarnas avskaffande och omarbetning av strafflagen för krigsmakten också skall vila.

Sedan ville jag bara säga en liten sak till, och det är, att när man såsom vi i lagutskottet är efter år måste studera militieombudsmannens ämbetsberättelser, så får man ett mycket starkt och livligt intryck av, att förhållandena inte äro bra som de äro, utan att en reform i båda hänseendena är högst nödig och nyttig. Jag är också förvissad om, att riksdagen fortfarande står bakom dessa önskemål. Jag vågar därför säga, att det synes mig synnerligen önskvärt, att vår värderade chef för justitiedepartementet ville ta upp dessa frågor till fortsatt behandling.

Sedan är det klart, herr talman, att jag i fråga om själva utskottsklämman inte har något annat yrkande än om bifall till densamma.

Häri instämde herr *Schlyter*.

Herr statsrådet **Bissmark**: Herr talman! Sambandet mellan en domstolsreform och frågan om överflyttande av de militära straffmålen till den civila rättsskipningen synes mig vara ganska uppenbart. Vi ha i våra krigsdomstolar, såsom de nu äro organiserade, fått ganska högt kvalificerade domstolar. De utgöras av krigsdomare — en krigsdomare är vanligtvis häradshövding eller borgmästare eller har någon annan domareställning — vidare auditören och så två militära ledamöter. En sådan domstol som denna, som representerar både väl kvalificerat juridiskt omdöme och sakkunskap inom det speciellt militära området, är i och för sig en mycket lämplig domstol. Om man däremot vill överflytta de militära målen till den civila rättsskipningen, bör man väl i alla fall fordra, att dessa domstolar, till vilka man skulle vilja överflytta dem, ha den nödiga kompetens, som skulle motivera en dylik överflyttning, men så är för närvarande långt ifrån fallet. Jag vågar påstå, att flera av våra krigsdomstolar inom sig hysa betydligt större juridisk kompetens än en och annan av de civila domstolar, som skulle få övertaga målen, i händelse en överflyttning skedde. Det synes mig, som om det vore ett alldeles uppenbart sammanhang mellan dessa båda förhållanden.

Sedan uttalade herr Klefbeck, att han vid studiet av militieombudsmannens berättelser kommit till den bestämda uppfattningen, att det förelåg missförhållande i detta avseende. Jag är nu förvånad häröver, ty militieombudsmannen skriver i förra årets berättelse — jag kan nu inte citera ordagrant, men det var i alla fall andemeningen — att han för sin del funnit, att de militära dom-

stolarna fungera utmärkt. Även om man nu — såsom herr Klefbeck tycktes göra — fäster sig vid utgången av ett eller annat mål, där anmärkning kunnat framställas mot vederbörande domare, tror jag inte, att man kan vänta, att handläggningen av dessa mål skulle komma att bli alldeles felfri, om man överlämnar dem till våra vanliga civila domstolar. Snarare tror jag, att anmärkningarna då skulle bli flera. Våra domare stå nämligen ganska främmande för dessa mål med sin i regel alldeles speciella läggning liksom de äro tämligen obekanta med hela det militära författningsväsendet. Och om de inte specialisera sig på hithörande frågor, komma de säkerligen att begå en mängd misstag.

Att frågan om den militära rättegångsordningen vilar, beror nu visserligen i första hand, eller rent förmellt sett, därpå, att den sammanhänger med processreformen. Men ett annat skäl ligger också däri, att dessa domstolar hittills fungerat tillfredsställande. De ha varit föremål för mycken uppmärksamhet från utlandets sida, och vi ha fått mottaga en hel del utländska experter, som studerat deras verksamhet och vilka uttalat sin stora belåtenhet med den nuvarande anordningen av våra krigsdomstolar. Organisationen fyller också exempelvis alla berättigade krav på en snabb rättsskipning. Domstolen i första instans sammanträder inom kasernområdet. Proceduren är i det stora hela muntlig, rättegången avgöres ofta samma dag, den påbörjats, och om vittnen behöva höras, inkallas de omedelbart, vilket också i hög grad bidrager till att påskynda avgörandet.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det har icke ett ögonblick varit min mening att uttala något klander mot det sätt, varpå de ledamöter, som sitta i krigsdomstolarna, fullgjort sitt uppdrag. De hava, det är jag förvissad om, gjort sitt allra bästa. Men mot hela tanken, att de militära målen, om jag får kalla dem så, skola hänskjutas till specialdomstolar, här våra krigsdomstolar, har riksdagen förut uttalat sig, och det är den anordningen, vi fortfarande opponera oss emot. Vi tro, att det för målens avgörande är av vikt, att de komma, så att säga, mera helt under civil synvinkel. Jag tror, att det resultat, som en domstol med sådan organisation — om den dessutom dömer på grundval av omarbetade krigslagar — skulle komma till, mera skulle svara mot det allmänna rättsmedvetandet här i landet.

Jag vill sålunda inte alls klandra dessa ledamöter, utan jag beklagar dem, därför att de stå i den ställning, att de många gånger inte kunna döma på annat sätt än de göra.

Herr Åkerman: Herr talman! Det var en del av frågan, som flyktigt omnämndes av herr Klefbeck, men som justitieministern, såvitt jag följde med hans anförande, inte alls berörde, nämligen frågan om en omarbetning av själva strafflagen för krigsmakten. Nog kan man modernisera den lagen utan att behöva tänka på processreformen. Jag tror nog, att det är att beklaga, i fall herr justitieministern ämnar alldeles lägga åsido en reform även i den delen, och det var endast detta, jag ville fästa uppmärksamheten på.

Herr statsrådet Bismark: Herr talman! Ja, den militära strafflagsreformen sammanhänger med den stora processreformen även på det sättet, att om man flyttar över de militära målen till civila domstolar, måste man onekligen vidga ramen av de mål, som nu falla under disciplinär bestraffning. Att till civil domstols avgörande överlämna en del mål av sådan art, att de kunna betraktas såsom rent militära ordningsmål, är icke tilltalande, och det torde böra övervägas, om icke en omgruppering därför bör ske.

*Anslag till
avlönande av
civil personal
vid vissa
krigsrätter.
(Forts.)*

Anslag till
avlönande av
civil personal
vid vissa
krigsrätter.
(Forts.)

Herr **Åkerman**: Herr talman! Jag fruktar, att herr justitieministern missförstod mig. Jag tänkte mig möjligheten av, att man låter den militära processreformen, det vill säga överlämnandet av krigsrättsmålen till de civila domstolarna, anstå och sålunda låter krigsdomstolarna tills vidare vara så organiserade, som de för närvarande äro. Men vad skulle hindra, att man med en sådan anordning humaniserar själva strafflagen för krigsmakten? Det kan jag inte förstå.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 16 och 17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Ang.
avlöningen för
sinnessjuk-
läkaren vid
central-
fängelset å
Långholmen.

Punkten 19.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å en inom första kammaren av herr A. Petrén väckt motion, nr 23,

a) förklara, att beträffande de för fångvårdsstaten avsedda ordinarie befattningar den ändring skulle från och med den 1 januari 1931 vidtagas, att antalet vaktkonstaplar, lönegrad B 6, ökades från 396 till 402;

b) godkänna under punkten införda stater för fångvården att tillämpas från och med budgetåret 1930/1931; samt

c) öka det i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess nuvarande belopp, 3,765,000 kronor, med 160,000 kronor till 3,925,000.

I herr *Petréns* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att sinnessjukläkarbefattningen vid centralfängelset å Långholmen skulle uppföras å ordinarie stat med placering i lönegrad B 29 samt att arvudet för den med denna läkarbefattning förenade lärarbefattningen i rättspsykiatri vid Karolinska institutet i samband härmed skulle minskas från nuvarande 3,600 kronor till 3,000 kronor.

Vid ifrågavarande punkt hade reservation anmälts av herr *Petrén*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Petrén**: Herr talman! Jag har begärt ordet icke för att framställa något yrkande utan för att lämna chefen för justitiedepartementet några upplysningar, som herr statsrådet borde ha erhållit före sitt ståndpunktstagande till frågan om ordnandet av de rättspsykiatriska undersökningarna inom fångvården efter den nya sinnessjuklagens ikraftträdande, men vilka upplysningar icke blivit lämnade i de av vederbörande myndigheter avgivna yttrandena i frågan.

Som bekant verkställdes tidigare de rättspsykiatriska undersökningarna rörande häktad i det häkte, där den häktade förvarades, det må nu ha varit ett fängelse eller ett kronohäkte eller ett stadshäkte. Denna ordning hade två stora olägenheter med sig. Dels voro observationsförhållandena mycket ogynnsamma, i det att den person, som var föremål för undersökning, satt i cell och alltså icke kunde stå under ständig tillsyn och observation, och dels var därmed

den stora olägenheten förbunden, att de läkare, som hade att verkställa undersökning och avgiva utlåtande i dessa ärenden, mycket ofta inte voro kompetenta för denna uppgift. Detta hade till följd, att det var synnerligen vanligt, att medicinalstyrelsen icke kunde avge sitt utlåtande på grundval av den undersökning, som verkställts av fängelseläkaren. Det gick så långt, att medicinalstyrelsen somliga år måste skicka mer än två femtedelar av alla de häktade, om vilkas sinnesbeskaffenhet domstolarna begärt undersökning, till hospital för undergående av förnyad undersökning, denna gång av mera kompetenta läkare. Detta medförde å sin sida — fränsett nackdelen för hospitalen — den stora olägenheten, att i alla de fall, där den undersökte blev förklarad tillräckelig — vilket brukar vara fallet i cirka en tredjedel av fallen — häktningstiden för honom blev i hög grad förlängd.

För att nu åtminstone i någon mån avhjälpa de olägenheter, som sålunda voro förknippade med den gamla ordningen, utfärdade fängvårdsstyrelsen år 1921 ett cirkulär, enligt vilket fängelseläkarna skulle på framställd begäran kunna erhålla befrielse från utförandet av rättspsykiatriska undersökningar. Om sådan befrielse meddelades, skulle dessa undersökningar, enligt viss områdesindelning, ske på de statens fängvårdsanstalter, som hade psykiatriskt skolade fängelseläkare. Detta var förutom med Långholmens centralfängelse, som i samband med den då nyöppnade sinnessjukavdelningen därstädes erhölet särskild sinnessjukläkare, förhållandet med centralfängelserna i Malmö, Göteborg och Härnösand samt med kronohäktet i Västervik. Dessa fängvårdsanstalter hade också något gynnsammare lokala förhållanden för sådana undersökningar. Såväl vid kronohäktet i Västervik som vid centralfängelset i Härnösand finnes särskild sinnessjukavdelning, och vid centralfängelserna i Göteborg och Malmö finnas goda sjukavdelningar, som även kunna användas för ändamålet, i varje fall när fråga är om lugnare sinnessjuka. Numera synes medicinalstyrelsen hava över huvud godtagit dem för vården av sinnessjuka.

I den nya sinnessjuklagen, vilken träder i kraft den 1 januari 1931, alltså med nästa års ingång, föreskrives, att rättspsykiatrisk undersökning av häktad *alltid* skall ske å sinnessjukavdelning inom fängvården. I överensstämmelse med motiveringen till denna lagbestämmelse har Kungl. Maj:t, i samband med utfärdandet av denna nya lagstiftning, genom en kungörelse om ändring i kungörelsen angående villkor för behörighet till vissa civila läkarbefattningar föreskrivit, att i avseende på behörighet till läkarbefattning vid till fängvården hörande sinnessjukavdelning skall gälla vad som finnes stadgat för behörighet till överläkarbefattning vid statens sinnessjukhus.

Departementschefen har nu föreslagit, att den hittillsvarande anordningen i fråga om rättspsykiatriska undersökningar bör provisoriskt bibehållas, intill dess erfarenhet vunnits om sinnessjuklagens verkningar. Av tvenne skäl kommer emellertid antalet rättspsykiatriska undersökningar å fängvårdens sinnessjukavdelningar att i och med den nya lagens ikraftträdande ökas, nämligen dels på grund av bestämmelserna i lagens 41 §, däri stadgas, att domstol i vissa fall är skyldig att förordna om undersökning av häktad persons sinnesbeskaffenhet, och dels på grund av bestämmelserna i lagens 42 §, vilken stadgar — såsom jag redan nämnt — att sådan undersökning hädanefter *alltid* skall ske å sinnessjukavdelning inom fängvården. Den ökning i antalet rättspsykiatriska undersökningar å fängvårdens sinnessjukavdelningar, som man på grund av sistnämnda bestämmelse kan vänta, blir icke obetydlig, då det hittills alltjämt verkställts en hel del rättspsykiatriska undersökningar i de fångelser och även i de stadshäkten, där den tilltalade suttit häktad. Det framgår vid studium av medicinalstyrelsens rättspsykiatriska diarium, att så alltjämt varit händelsen i omkring två femtedelar av fallen. Den ökning i antalet

Ang.
avlöningen för
sinnessjuk-
läkaren vid
central-
fängelset å
Långholmen.
(Forts.)

Ang.
avlöningen för
sinnessjuk-
läkaren vid
central-
fängelset å
Långholmen.

(Forts.)

rättspsykiatriska undersökningar å fängvårdens sinnessjukavdelningar, som inträffar på grund av bestämmelsen, att sådana undersökningar framdeles alltid skola ske på sinnessjukavdelning inom fängvården, kan redan nu beräknas, och det är utredningen härom, som jag ansett bort föreligga vid denna frågas avgörande.

Då nu under senare år nya sinnessjukavdelningar inom fängvården blivit anordnade på grund av fängvårdens behov att omhändertaga straffriförklarade — sådana avdelningar äro anordnade vid kvinnofängelset i Växjö och för fångar av mankön vid straffängelserna i Karlstad och Jönköping — föreslog fängvårdsstyrelsen, med anledning av tillkomsten av dessa sinnessjukavdelningar, sådan ändring i rayonindelningen för de rättspsykiatriska undersökningarna, att sådana, i vad det gäller häktade av mankön, skulle för vissa områden äga rum även vid straffängelserna i Jönköping och Karlstad på därvarande sinnessjukavdelningar. Då emellertid å dessa platser icke finnes någon läkare med kompetens till överläkartjänst vid sinnessjukhus, framkom fängvårdsstyrelsen med det förslaget, att överläkarna vid hospitalen i Vadstena och Kristinehamn skulle vara sinnessjukläkare för resp. Jönköpings och Karlstads straffängelsers sinnessjukavdelningar. Det framgår tydligt av fängvårdsstyrelsens skrivelse i ärendet den 23 augusti 1929, att fängvårdsstyrelsen tänkt sig, att dessa läkare även skulle verkställa rättspsykiatriska undersökningar på det fängelse, där de sålunda blevo anställda som konsulterande psykiatri. Det talas nämligen i denna fängvårdsstyrelsens skrivelse om deras rätt att åtnjuta särskild ersättning för rättspsykiatriska utlåtanden.

Mina herrar! Jag vet av egen riklig erfarenhet, att verkställandet av rättspsykiatriska undersökningar är en synnerligen svår uppgift. Det kan behövas undersökning dag efter dag, vecka efter vecka. Det är sålunda fullkomligt omöjligt att, såsom fängvårdsstyrelsen — underbart nog — tänkt sig, den, som sköter en överläkartjänst i Vadstena, samtidigt skulle kunna verkställa rättspsykiatriska undersökningar vid fängelset i Jönköping. Medicinalstyrelsen var nog försynt att i sitt yttrande i ärendet icke direkt kritisera fängvårdsstyrelsens om fullkomlig brist på förståelse för arbetet med rättspsykiatriska undersökningar vittnande förslag om verkställande av undersökningar vid dessa avdelningar *utan tillsättande av en psykiatrikertjänst på platsen*, och medicinalstyrelsen inskränkte sig därför kort och gott till att avstyrka fängvårdsstyrelsens framställning och föreslog i stället, att den nuvarande områdesindelningen för rättspsykiatriska undersökningar fortfarande skulle provisoriskt gälla. Den nuvarande ordningen innebär, att ett mindre arvode utgår till särskild sinnessjukläkare, förutom vid kvinnofängelset i Växjö, även vid centralfängelserna i Härnösand, Malmö och Göteborg. I Härnösand och Göteborg innehaves för närvarande denna sinnessjukläkartjänst av vederbörande överläkare vid det närbelägna hospitalet.

Jag har gjort mig mödan att genomgå medicinalstyrelsens rättspsykiatriska diarium för år 1929 och funnit, att om bestämmelsen, att alla rättspsykiatriska undersökningar inom fängvården skola ske på sinnessjukavdelningar, varit i kraft förra året, skulle antalet av dessa undersökningar vid Härnösandsfängelset blivit över 20, och antalet dylika undersökningar vid Göteborgsfängelset blivit cirka 35. Det kan verkligen ifrågasättas, om verkställandet av så många rättspsykiatriska utlåtanden kan medhinnas vid sidan av skötandet av en överläkartjänst. Därtill kommer, att med den nya lagens ikraftträdande en ytterligare ökning är att förvänta på grund av föreskriften om obligatorisk rättspsykiatrisk undersökning i vissa fall av häktad, en ökning, som inte kan beräknas med exakta siffror, men som enligt sakkunnigas beräkning kan antagas komma att uppgå till ett 50-tal fall om året för hela landet. Vad Malmö centralfängelse beträffar, innebär den föreslagna anordningen en betänklighet

från en annan synpunkt. Den läkare, som för närvarande verkställer rättspsykiatriska undersökningar vid centralfängelset där, nämligen fängelseläkaren, fyller icke de kompetensvillkor, som gälla för överläkartjänst vid sinnessjukhus, vilket, som jag nämnde, är stadgat i den nyligen utfärdade kungörelsen. För kompetens till överläkartjänst föreskrives nämligen minst tre års tjänstgöring vid sinnessjukhus och därjämte att vederbörande skall hava förvärvat skicklighet och omfattande erfarenhet vid behandling av sinnessjuka. Läkaren i fråga fyller icke dessa kompetensvillkor. Han har icke fullt två år tjänstgjort på sinnessjukhus, och denna hans tjänstgöring ligger så långt tillbaka i tiden, att den avslutades år 1917. Han har alltså icke antalet år inne, och med hänsyn till den långa tid, som förflutit sedan han tjänstgjorde på sinnessjukhus, än mindre den skicklighet och omfattande erfarenhet vid behandlingen av sinnessjuka, som är föreskriven. Sedan Malmö asyl nedlagts, finnes ingen statsanställd psykiater i staden. Malmö stad har visserligen numera anställt en psykiater, men huruvida man förvissat sig om, att denne kan åtaga sig uppdraget att bli sinnessjukläkare vid Malmö centralfängelse efter den nya lagens ikraftträdande, därom känner jag intet.

Kommer jag så till frågan om sinnessjukläkaren vid Långholmens centralfängelse. Departementschefen har utgått från, att denne med den nya lagens ikraftträdande skulle få 50 rättspsykiatriska undersökningar om året. Han har hittills haft cirka 30 per år. Jag kan lämna herr statsrådet den upplysningen, att antalet kan beräknas bli vida större. På grund av den anförda bestämmelsen i 42 § av nya sinnessjuklagen få ju från och med den 1 januari 1931 icke några rättspsykiatriska undersökningar ske inom fängvården annat än å sinnessjukavdelning. Alltså komma rättspsykiatriska undersökningar å Stockholms stads rannsakningshäkte att upphöra från och med nämnda dag. Granskar man nu medicinalstyrelsens rättspsykiatriska diarium, finner man, att av de utlåtanden, medicinalstyrelsen under förra året avgav, kommo icke mindre än 29 från andre stadsläkaren i Stockholm, vilken verkställer undersökningarna å rannsakningshäktet härstädes. Därmed äro vi redan uppe i omkring ett sextiotal, men därtill kommer, att det alltjämt i enstaka fall verkställes rättspsykiatriska undersökningar vid andra mindre straffängelser, såsom i Uppsala, Västerås m. fl., vilka tillhöra Långholmsfängelsets upptagningsområde, och där skola sålunda för framtiden mottagas *alla* å dessa fängelser förvarade, vilka skola undergå rättspsykiatrisk undersökning. Alltså kan man se, att antalet undersökningar redan på grund av den ökning, som blir en följd av 42 §, blir inemot ett 70-tal. Därtill kommer ökningen på grund av stadgandet i 41 § om obligatorisk undersökning i vissa fall.

Man kan alltså, såsom jag utförligt visat i min motion, redan nu förutse, att befattningen som sinnessjukläkare å Långholmen inte kan bli en bisyssla. Då emellertid utskottet i sitt yttrande beaktat de synpunkter, jag i min motion framhållit, skall jag nu, herr talman, inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att då riksdagen nästa gång har att besluta om anslag till sinnessjukläkarna inom fängvården, utredning skall föreligga angående den ökning i deras arbete med rättspsykiatriska undersökningar, som blir en följd av sinnessjuklagens 42 §.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 20 och 21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1930. Nr 7.

*Ang.
avlöningen för
sinnessjuk-
läkaren vid
central-
fängelset å
Långholmen.
(Forts.).*

Understöd åt
Svenska
skydds-
förbundet.

Punkten 22.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understöd åt Svenska skyddsförbundet för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag å 90,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte till understöd åt Svenska skyddsförbundet för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag å 80,000 kronor.

Herr Winberg: Herr talman! Enligt min mening hade det varit stark anledning för utskottet att noga betänka sig, innan det, såsom nu skett, gått med på att föreslå fortsatt utgående av det anslag, som tidigare beviljats till Svenska skyddsförbundet. Än starkare borde betänksamheten ha blivit mot att tillstyrka höjning av detta anslag med 5,000 kronor. Visserligen har icke höjning skett i samma utsträckning, som regeringen begärt, men det föreslås i alla fall en höjning.

Det har som bekant under senare tider i vårt land uppstått en mängd sammanslutningar, som under den vackra skylten av socialt kvacksalveri göra anspråk på att staten och samhället skola bisträcka dem med penningmedel. En dylik sammanslutning är det väl vi här ha att göra med, nämligen Svenska skyddsförbundet. Därvidlag ha vi ytterligare att lägga märke till det något egendomliga förhållandet, att samhället såsom sådant — sedan det genom sin lagstiftning, särskilt sin lösdriverlag, sin polismakt, sina domstolar och alltsammans det där, lyckats fälla en del individer för begångna förseelser och burat in dem under längre eller kortare tid i kraft av sin lagtillämpning — gripes av något slags självanklagelse eller vad det är och säger: nu skall man hjälpa de där människorna, sedan de suttit inburade en avsevärd tid och fått hela sin framtid nära nog skövlad. Men då går man icke till väga på det enda riktiga sättet, nämligen att samhället *såsom sådant* under statsgaranti gör något, för att dessa människor skola kunna få sin framtid något så när återupprättad efter de där åren på straffanstalterna, utan då lämnar man ut större eller mindre penningbelopp till något slags enskild förening, som åtager sig det där »välsignelsebringande» arbetet för att försöka återupprätta dessa »fallna individer». Det förefaller mig, som om det vore något lättvindigt handlat av samhället att på det sättet söka komma ifrån konsekvenserna av att man låtit lagstiftning och rättskipning samverka i detta avseende.

Beträffande nu speciellt en av de sammanslutningar, som det här är fråga om, kommer därtill, att den under senare tid har tillvunnit sig en uppmärksamhet, som är allt annat än smickrande. Det har nämligen särskilt beträffande den av mig åsyftade föreningens verksamhet under 1927 konstaterats, att dess räkenskaper äro synnerligen orediga. Där har man gått med listor och samlat in pengar i denna förenings namn och sedan kommer föreningen och säger, att den vidkännes inte det där arbetet. Den har inte haft något med dessa insamlingar att göra. Räkenskaperna förete en synnerligen egendomlig sammanblandning mellan vad som är verklighet och vad som inte är verklighet. Vad som förekommit inom denna organisation och inom dess »andliga syssling», Skyddsvärnet, borde ge tydligt vid handen, att dessa icke äro några sammanslutningar, som äro lämpliga att åtaga sig ett så viktigt uppdrag som att hjälpa dessa stackare, vilka kommit på sned i världen och drabbats av lagens hårt straffande hand.

På grund av vad jag anför tillåter jag mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Leander: Herr talman! Jag vet inte, vad det är, som har givit herr Winberg anledning att tala så där förklenligt om Skyddsförbundet, ty jag

har aldrig hört, att det begåtts några oegentligheter där, utan tvärtom. Jag har själv äran att tillhöra styrelsen för Skyddsförbundet, och vi ha inga arvoden. Sekreteraren har ett arvode å, vill jag minnas, 1,200 kronor, men han utför ett mycket drygt arbete därför. Man får ofta resa upp på egen bekostnad för att närvara vid styrelsens sammanträden, ibland erhåller man visserligen respengar, men ingenting därutöver.

Det är väl Skyddsvärnet, som spökar för herr Winberg, och det skall jag inte mycket tala om. Det har ju verkställts den ena granskningen efter den andra rörande Skyddsvärnets verksamhet, och dessa granskningar ha givit till resultat, att där inte förekommit något oegentligt. Det är väl klart, att människor, som ägna sin tid uteslutande åt detta arbete, måste ha litet avlöning, ty de kunna ju inte leva av solsken och vackert väder de heller. Det är emellertid många av dem, som syssla med detta arbete, som inte ha ett enda öres ersättning därför, och det är verkligen inte så trevligt att söka hjälpa sina medmänniskor och bara bli kritiserad. Jag tror, att om herr Winberg och andra satte sig litet bättre in i denna fråga, så skulle de inte vara så högröstade i sin kritik. Det finns ju ett land österut, där det säges rentav vara straffbart att söka hjälpa en medmänniska, som är i nöd, emedan någon barmhärtighet inte skall förekomma, utan man skall ordna det på annat sätt, men sådana seder tror jag inte vi skola lägga oss till med här i landet, utan vi böra söka hjälpa de fallna och förkomna allt vad vi kunna för att föra dem på rätta vägar igen. Jag antar, att det inte är många, som följa herr Winberg i hans yrkande, utan de flesta här i kammaren torde väl vara ense om, att dessa medel äro ganska väl använda pengar, och att det verkligen hushållas med dem på bästa sätt. Och, som sagt, skulle allt arbete betalas, så försloge nog inte detta anslag på långa vägar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Jag skulle kunna turnera den siste ärade talarens uttalande med samma yttrande, som han använde mot mig, och säga, att om den ärade talaren ville studera förhållandena »där österut», som han talade om, så skulle kanske han och många andra inte bli så högröstade, när de tala om dessa förhållanden. Om han anklagar mig för att inte ha studerat den fråga det här gäller, så kan jag rikta samma anklagelse mot honom för hans lättvindiga sätt att söka komma ifrån de anmärkningar jag gjort.

För övrigt vill jag säga, att sakens rent principiella sida är tillräcklig, för att jag skall finna något egendomligt i det förhållandet, att medan riksdagen i föregående punkt anslår 23,000 kronor för alldeles samma verksamhet, som det här är fråga om, nämligen verksamheten för frigivna fångar, vilken därtill är avsedd att utövas direkt av staten, så är riksdagen i denna punkt beredd att anslå 80,000 kronor åt en enskild förening, som bedriver precis samma verksamhet och sålunda konkurrerar med statens egen understödsverksamhet för frigivna fångar. Vad är detta för dualism egentligen? När här finns en punkt om direkt anslag för dylik verksamhet, är det då inte riktigare, att staten helt och hållet utövar denna verksamhet över hela linjen och avkopplar detta enskilda välgörenhetsintresse?

Herr Petrén: När den siste talaren yttrade, att man inte skall tala för högröstat om sitt eget land, jämfört med landet i öster, så vill jag säga, att det synes mig, att man inte har någon anledning att tala alltför högröstat om ett land, där det saknas tanke- och yttrandefrihet, den elementäraste rätten för ett fritt folk.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Understöd åt Svenska skydds-förbundet.
(Forts.)

Herr **Wiuiberg**: Den senaste talaren vill jag bara fråga, om han kan uppvisa något annat land, där det finns verklig tanke- och yttrandefrihet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om stipendier åt fängelse-läkare för genomgående av rätts-psykiatrisk kurs.

Punkten 26.

I en inom första kammaren av herr *A. Petrén* väckt motion, nr 24, hade hemställts, att riksdagen till stipendier åt läkare vid fängenvårdsanstalter för genomgående av rättspsykiatrisk kurs måtte för nästa budgetår anvisa ett extra anslag av 4,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att herr *Petréns* motion, I: 24, icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr **Petrén**: Herr talman! Den fråga, som jag tagit upp i denna motion, är en gammal fråga; den daterar sig nämligen från en riksdagsskrivelse av år 1912. Sedan denna skrivelse resulterat i tillsättandet av en lärarebefattning i rättspsykiatri vid Karolinska institutet, vilkens lärarverksamhet är förlagd till Långholmens sinnessjukavdelning, föreslog medicinalstyrelsen, att fängesläkarna skulle kunna få stipendium för att genomgå en tvåmånaderskurs i rättspsykiatri. Nu har ju visserligen genom den nya sinnessjuklagstiftningen den ändringen genomförts, att alla rättspsykiatriska undersökningar skola ske av fackutbildad läkare vid sinnessjukavdelning, som jag nämnde i mitt förra yttrande. Men man har likväl ansett, att de övriga fängesläkarna borde ha någon insikt på detta område, och att även Kungl. Maj:t biträtt denna uppfattning framgår därav, att Kungl. Maj:t i den kungörelse angående kompetensvillkor för vissa civila läkarbefattningar, som jag i mitt första yttrande omnämnde, föreskrivit, att för behörighet till annan läkarebefattning vid fängsvården än sinnessjukläkartjänst liksom ock för läkarbefattning vid stadsfängelse kräves, antingen att vederbörande är behörig till andre läkare vid statens sinnessjukhus eller också att han har genomgått rättspsykiatrisk undervisningskurs. Då det alltså numera fordras av varje nytillträdande fängesläkare att ha genomgått denna kurs, kan det ju inte vara ur vägen, att även de nuvarande fängesläkarna beredas tillfälle därtill.

När jag 1926 väckte en motion i detta ärende, skrev statsutskottet i sitt avstyrkande yttrande, att sedan Kungl. Maj:t tillkallat sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om revision av gällande bestämmelser angående sinnessjuka, torde de spörsmål, som motionen innebär, bliva föremål för beaktande, och torde Kungl. Maj:t, sedan utredningen slutförts, ej underlåta att, för den händelse skäl därtill föreligga, för riksdagen framlägga förslag i frågan. Nu vill jag ju säga, att det kanske är en försummelse från min sida, att denna fråga inte kom upp i samband med den nya sinnessjuklagen, därigenom att de sinnessjuksakkunniga, till vilka jag ock hörde, inte upptogo den i sina beräkningar över kostnaderna i anledning av den nya sinnessjuklagstiftningen. Jag

kan inte erinra mig, om det berodde på, att jag försummade att föra fram frågan, eller om jag inte fick mina kamrater bland de sakkunniga med mig. Därför har jag emellertid nu åter tagit upp frågan i en motion för att såmedelst fästa herr statsrådets uppmärksamhet på densamma. Som jag nämnde borde väl konsekvensen av bestämmelsen, att det numera fordras av nytillträdande fängelseläkare att ha genomgått denna rättspsykiatriska undervisningskurs, vara den, att man också ger de nuvarande fängelseläkarna tillfälle att genomgå en sådan kurs, därest de så önska. Men att man inte kan få dem att genomgå kursen, om de skola förlora sina inkomster hemma och inte ha något stipendium för bestridande av kostnaderna för kursen, är ju tämligen självfallet. Erfarenheten har också visat, sedan dessa kurser nu pågått i åtta års tid, att det mestadels varit medicine kandidater, som bevistat desamma, och inga andra läkare än sådana, som varit bosatta i Stockholm eller Uppsala.

*Om stipendier
åt fängelseläkare för
genomgående
av rätts-
psykiatrisk
kurs.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 27—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående till Ny-näshamns köping av viss telegrafverket tillhörig mark.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Tyska riket slutet tilläggsavtal nr 2 till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.*

Genom en den 9 januari 1930 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 16, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över handels- och utrikesdepartementsärenden för den 26 november 1929 och över handelsärenden för den 9 januari 1930 samt med överlämnande av ett den 30 november 1929 mellan Sverige och Tyska riket slutet tilläggsavtal nr 2 till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926, jämte därtill hörande slutprotokoll, äskat riksdagens godkännande av berörda avtal och protokoll.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 16, meddela det av Kungl. Maj:t äskade godkännandet av det med propositionen överlämnade, mellan Sverige och Tyska riket den 30 november 1929

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

avslutade tilläggsavtal nr 2 till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926 jämte därtill hörande slutprotokoll.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bergman* och *Hamrin*, vilka på anförda skäl avstyrkt godkännandet av Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

2) av herrar *Olsson* i Golvvasta, *Andersson* i Boda och *Svedberg*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 16.

Herr Andersson, Henrik: Herr talman! Då jag står som reservant under det nyss föredragna utskottsutlåtandet, så ber jag, herr talman, att få ta kammarens tid i anspråk några ögonblick för att säga några ord i saken.

Vid riksdagsbehandlingen av 1926 års handels- och sjöfartstraktat med Tyska riket restes från en andrakammarledamot av samma meningsriktning, som jag tillhör, starka betänkligheter mot antagandet av den då föreliggande traktaten, betänkligheter, som också utmynnade i ett avslagsyrkande. 1926 års bevillningsutskott uttalade också, att genom traktaten de svenska önskemålen, framförallt i vad dessa avsåge jordbrukets och järnhanteringens intressen, i flera delar icke vunnit önskvärt beaktande. Om det nu föreliggande tilläggsavtalet säger majoriteten i bevillningsutskottet i år bland annat: »De nya riktlinjerna för den tyska tullpolitiken å jordbrukets område, vilka föranlett Tyskland att uppsäga traktaten, synas, trots de i tilläggsavtalet från tysk sida lämnade medgivandena, komma att i stort sett ytterligare försämra exportmöjligheterna för den inhemska jordbruksnäringen.»

Det bör därför icke vara ägnat att väcka alltför stor förvåning, om från lantmannahåll betänkligheter förefinnas mot antagandet av tilläggsavtalet, synnerligast som förhandlingarna rörande detta enligt från tysk sida uttalade önskemål omfattat enbart jordbruksprodukter. Det kan ju för den i saken obehövande synas, som om några lättnader för exporten av jordbruksprodukter kunnat vinnas genom eftergifter å industriens alster, därest underhandlingar förts rörande handelsavtalet i dess helhet. Man får betänka, att det var uppsagt i sin helhet, och det hade ju kunnat upptagas till ny förhandling. Det är ju nämligen så, att medan värdet av vår export till Tyskland år 1928 utgjorde 198 miljoner, utgjorde importen hit till Sverige 530 miljoner. Det synes mig, som om en så god kund, som Sverige i verkligheten är, skulle kunna haft åtskilliga möjligheter att vinna ett bättre avtal.

Jag anser mig emellertid icke böra upptaga kammarens tid med att redogöra för de nya tullsatsen, i vissa fall kompletterade med exportpremier, som av tyskarna komma att tillämpas på grund av detta tilläggsavtal — de återfinnas ju i såväl detta betänkande som i den kungl. propositionen — men att de i hög grad komma att försvåra exporten av jordbruksprodukter kan man ta för alldeles givet. Vi reseranter från bondeförbundet vilja icke i onödan förorsaka handelskrig med Tyska riket, men såsom jag ser saken, gå vi förr eller senare mot ett sådant. Jag vill endast ånyo erinra därom, att redan 1926 års handels-traktat ansågs rätt oförmånlig för svenskt jordbruk och svensk järnhantering. Vid debatten därom i andra kammaren den 22 maj 1926 kritiserade herr Lindman, numera excellensen Lindman, också på ett synnerligen skarpt sätt densamma, varom jag ber få hänvisa till kammarens protokoll. Från så vittnes-gillt håll som majoriteten i bevillningsutskottet vid årets riksdag vitsordas, såsom jag nys anført, att genom tilläggsavtalet komma i stort sett våra export-möjligheter för den inhemska jordbruksnäringen att ytterligare försämrast. Utvecklingen beträffande jordbruksexporten till Tyskland går som synes endast i försämrande riktning.

Som kammarens ledamöter finna av artikel 2 i tilläggsavtalet, kan detsamma uppsägas efter 1932 års utgång. Man kan ju nu inte profetera om, vad framtiden bär i sitt sköte, men blir avtalet då uppsagt av Tyska riket, har man, efter all hittills vunnen erfarenhet, att emotse en ännu oförmånligare traktat. På det sättet blir man ju till sist tvingad till ett handelskrig, som väl ingen önskar men som möjligen blir oundvikligt.

Jag har av vissa tidningar sett, att reservanternas avslagsyrkande vore endast en demonstration och en ny illustration till partiväsandets förfall, men i så fall äro vi reservanter i gott sällskap. Det hände nämligen vid behandlingen 1926 av traktaten med Tyskland, att en ledamot med samma politiska uppfattning som den tidning, jag nu citerat, i andra kammaren yrkade avslag å traktaten. Jag anser mig således, herr talman, ha gott samvete, då jag nu yrkar avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 16.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Det är ju — som av reservationerna framgår — två huvudanmärkingar, som vi haft att göra mot regeringens åtgärder i den nu föreliggande, synnerligen viktiga frågan. Den ena anmärkningen gäller, att Sverige, på grund av det sätt, varpå förhandlingarna med Tyskland upptagits, blivit försatt i ett a priori ogynnsamt läge, därigenom att man utan vidare accepterat Tysklands förslag att från förhandlingarna principiellt utesluta vad som icke rörde jordbrukets produkter. Sverige har därigenom avhänt sig det värdefullaste påtryckningsmedlet på motparten, och resultatet har då helt naturligt blivit det, som nu till allas och icke blott till reservanternas missnöje föreligger, nämligen att Sverige i det väsentliga har fått finna sig i vad den andra kontraherande parten föreskrivit.

Det tilläggsavtal, som nu föreligger, medför en avsevärd försämring av det nuvarande tillståndet, och redan detta tillstånd, vilket uppstod genom 1926 års traktat, är för oss ogynnsamt, något som bevillningsutskottet på sin tid, då denna traktat antogs, med ganska stort eftertryck gjorde gällande. Även från högerpartiets sida framhölls detta i debatterna, ja ända därhän, som den föregående ärade talaren anförde, att en av de konservativa talarna yrkade avslag.

Finland, för att taga ett närstående exempel, har befunnit sig i en situation i viss mån analog med den, vari vi nu befinna oss, men Finland betingade sig och fick åtminstone en viss komensation genom nedsättning av vissa tullar, huvudsakligen på industriprodukter. Vid de svensk-tyska förhandlingarna åter kunde praktiskt taget ingen komensation äga rum, därför att vi medgävo, att från förhandlingarna finge uteslutas hela det för Tyskland vid handelsavtal med Sverige känsligaste området. Hur ogynnsamt resultatet för oss blivit, framgår därav, att enligt nu gällande avtal Tyskland förbundet sig att icke höja vissa tullsatser, men att enligt det av Kungl. Maj:t oss förelagda och av utskottet förordade traktatstillägget sju av dessa för vårt lantbruk någorlunda förmånliga bindningar försvinna, under det att vi själva alltjämt äro bundna att ej företa några motsvarande åtgärder i de långt flera punkter, där vi givit motsvarande löften. Om jag ej missminner mig, är det bortåt ett 60-tal punkter, där vi gjort sådana medgivanden till Tysklands förmån, medan Tyskland visst hade gjort några och 40 motsvarande medgivanden, av vilka nu dessa sju försvinna. Att regeringen, såsom i propositionens motivering sker, kan göra gällande, att de svenska eftergifterna i stort sett uppvägas av vunna fördelar för vår export, så att det föreslagna tilläggsavtalet icke kan sägas minska värdet av 1926 års traktat — så står det verkligen i den kungl. propositionens motivering — är högst förvånande. I denna sin uppfattning förefaller regeringen också att stå ganska ensam, ty bevillningsutskottets majoritet, som ju visserligen förklarar sig icke vilja avstyrka antagandet, säger i alla

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

fall mycket tydligt ifrån, att situationen är försämrad och att det alltså icke kan anses, att vad regeringen sagt i propositionen är riktigt. Samma ogynnsamma uppfattning återspeglas också, skulle jag tro, i de hörda ämbetsverkens yttranden, med särskild styrka, om jag inte misstar mig, i ett av dem.

Vilka äro nu de fördelar, som av regeringen anses uppväga de många beklagade nackdelarna? Jo, först och främst att tullen av en, säger en, riksmark per hundra kilo timotejhö skall bortfalla. Hela vår årsexport därav till Tyskland under sista tiden har uppgått till 5 eller 6 tusen ton eller något sådant. Det är ju en liten fördel detta, och det är ett av de få små glädjeämnen i detta avtal, men hur obetydlig är den icke, i förhållande till det för oss oförmånliga varuutbytet med Tyskland i så många andra viktigare och ekonomiskt mångfaldiga gånger betydelsefullare avseenden. Den punkt, som man i pressdiskussionen tycks ha fäst största vikten vid nämligen att under vissa förutsättningar allra högst 7,000 levande djur av visst slag skulle få exporteras till samma tullsats som nu, har ju också framställts som en fördel, men det innebär ju en avgjord försämring, då förut ingen sådan maximering fanns. Danmark exporterar, om jag inte är oriktigt underrättad, ett par hundratusen djur. Vid jämförelse därmed frågar man sig: Vad är detta egentligen för en summa, högst 7,000 eller mellan 5,000 och 7,000, allt efter olika förutsättningar? Det är sannerligen ingen stor fördel, som vi där vunnit. Nög borde man väl vid underhandlingarna kunnat få denna siffra avsevärt höjd och för övrigt i allmänhet fått bättre villkor. Hade vi haft det industriella varuutbytet som påtryckningsmedel, så hade väsentligare fördelar för våra lantbrukare kunnat vinnas. Medgivandet beträffande slaktavfall kan väl i all rimlighets namn icke anses vara en tillräcklig kompensation för den höjda smörtullen m. m., som vi måst finna oss i.

Nu säger man från utskottsmajoritetens sida, att vi alla äro ense om, att traktatstillägget är dåligt och för oss ofördelaktigt, men att vi i alla fall måste ta det för att undvika ett ännu sämre tillstånd, nämligen traktatlöshet. Ja, detta traktatlösa tillstånd är så att säga den buse, med vilken man vill skrämma oss, men man skall nog vara en smula oerfaren med avseende på internationella förhållanden för att låta skrämna sig av den farhågan. Jag ber att få bringa i de herrars erinran, som tro, att det argumentet är så oemotståndligt, att under 1928 — sista året för vilket fullständiga siffror föreligga — ungefär hälften av vår export eller mellan 7 och 8 hundra miljoner gick till länder, med vilka vi ej ha handelstraktater, med vilka vi alltså leva i ett traktatlöst tillstånd. Det gick ju bra ändå, men ändå utmålas det så fruktansvärt, detta tillstånd. Vi exporterade exempelvis under år 1928 till Förenta staterna, som är ett av dessa länder, enligt den officiella statistiken, för 165 miljoner, till Danmark i runt tal för 100 miljoner, till Norge för mellan 80 och 90 miljoner etc. Ja, man kan praktiskt taget räkna även England till dessa länder. Visserligen ha vi en traktat med England, men den är visst av 1826, och det vet ju var och en, att traktater av så gammalt datum, även om de icke formligen upphävts, praktiskt sett icke spela någon roll. Vi hade t. ex. före det turkiska avtalet för ett par år sedan en handelstraktat med Turkiet, som var utfärdad i samband med uppgörandet av Karl XII:s skulder i förra hälften av 1700-talet, men det är väl ingen, som kan säga att denna traktat i vår tid var av någon normerande betydelse. Den engelska traktaten är ju betydligt yngre men dock mer än 100 år gammal och uppgjord med hänsyn till förhållandena i Europa efter kontinentalsystemets fall och Napoleonkrigens slut. Vi leva praktiskt taget i traktatlöst tillstånd med England. Det finns ju visserligen specialtraktater om vissa sjöfartsförhållanden o. s. v., men någon allmän handels-traktat i här ifrågavarande mening ha vi ej, såvitt jag vet, med England och ej heller med Förenta staterna eller med Danmark eller med Norge.

Nu skola emellertid inte herrarna tro, att jag vill förorda ett permanent traktatlost tillstånd med Tyskland, som ju har annan praxis; det är visst inte meningen. Jag vill blott säga, att ett så kallat traktatlost tillstånd ingalunda behöver vara av den arten, att det störtar oss ut för någon ekonomisk ättestupa. Om jag inte missminner mig, ha vi för kortare tider befunnit oss även med Tyskland i ett sådant tillstånd någon gång även i våra dagar. Det ligger givetvis i såväl vårt som Tysklands intresse att få något slags modus vivendi, och självfallet skulle nya förhandlingar omedelbart komma att upptagas, om traktaten i dag fölle.

Den andra huvudanmärkningen, som vi ha mot regeringens sätt att handlägga detta ärende, är, att riksdagen tvingats att behandla denna traktatsfråga, innan den vet vad regeringen ämnar föreslå i avseende på den brännande frågan om jordbrukshjälpen. Ingen kan väl vara nog ogenerad att vilja förneka, att dessa frågor ha ett ganska nära samband med varandra och att det därför är vanskligt att handla i den ena utan att känna de tillämnade linjerna i den andra. Om den uppgift är riktig, som jag såg i någon av gårdagens tidningar, att man skulle ha att vänta jordbrukspropositionen så där om en vecka, då är det mycket svårt att förstå, varför man icke lika gärna hade kunnat i en så länge förberedd fråga framlägga det väntade förslaget för riksdagen i så pass god tid, att vi nu kunna få åtminstone en överblick över arten av det samband, som finnes mellan dessa frågor. Att de stå i samband med varandra framgår ju ganska tydligt därav, att de förslag, som man nu väntar, av regeringens talesmän och partivänner uppgivits vara avsedda att å ena sidan befördra våra möjligheter till export av jordbruksprodukter och å andra sidan hindra viss import av sådana.

Jag vill till sist säga, att vi svenskar alltför länge varit vana att stå med hatten i hand gentemot främmande makter. Det kan vara på tiden, att Sverige nu, efter den stora omgestaltningen i världen och efter det väldiga ekonomiska uppsving, som vårt land har haft att glädjas åt under de senaste decennierna, inte längre accepterar rollen av en så betydelselös part, att vi bara måste tacka och taga emot vad som bjudes, till och med när det måste kännas som en verklig förödmjukelse. Vi önska ju förtroendefullt samarbete och vänskapliga förbindelser med främmande länder, och vi böra i detta syfte upptaga nya förhandlingar, om traktaten avslås. Det är ju högst sannolikt, att den icke avslås, så att resonemanget spelar kanske för ögonblicket inte någon praktisk roll, men jag vill ändå säga detta såsom ett memento för framtiden. Vi anse, att man hade haft möjligheter att komma till ett mer tillfredsställande resultat än det som nu föreligger. Och det föreligger säkerligen sådana möjligheter ännu. Vårt missnöje bör få ett kraftigare uttryck än det fått genom utskottets yttrande. Herr talman! Jag yrkar avslag på det föreliggande betänkandet.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman, mina herrar! Då jordbruksministern, som kontrasignerat denna proposition, är upptagen i andra kammaren, vill jag i hans ställe här något gå in på ett bemötande av de anföranden — jag erkänner, mycket beskedliga och vänliga anföranden, inte så kraftiga, som jag nästan hade väntat — vilka här ha hållits och som i varje fall tarva ett bemötande. Men på grund av deras beskaffenhet torde det väl vara bättre, att jag riktar min kritik huvudsakligen emot vad som yttrats i reservationerna till utskottets betänkande. Innan jag gör detta, vill jag dock något beröra en annan sak. Jag föranledes därtill alldeles särskilt av herr Bergmans sista yttrande, där han säger, att vi stå med hatten i hand, färdiga att taga emot vad som helst. Låt mig därför helt kort skissera utgångsläget. Det förefaller, som om herrarna inte riktigt tillräckligt hade satt sig in i

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

*Any.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

detta. Utgångsläget var det, att man i Tyskland hade en jordbruksfråga, en agrarfråga, precis likadan som den, vi ha här i vårt land. Regeringen i Tyskland pressades till det allra yttersta av sina agrarer, och märk väl, med stöd från socialdemokratiskt håll, att vidtaga åtgärder till skydd för de tyska jordbruksprodukterna.

Vidare, herr talman, vill jag fästa uppmärksamheten på att den tyska uppsägningen av traktaten var ett fullbordat faktum från tysk sida. Den uppsades från tysk sida på grund av nyssnämnda förhållanden, men märk väl, inte bara därför att tyskarna ville komma åt den export, som ägde rum från Sverige till Tyskland, utan fastmer för att man ville komma åt den export, som förekom till Tyskland från andra länder med produktion av jordbruksalster. Det var sålunda inte kreatursexporten ifrån Sverige till Tyskland, som var så förskräckande, utan det var kreatursexporten från andra länder, enkannerligen den, som ägde rum från Danmark. Detta land hade nämligen såsom mest gynnad nation samma förmån som vi på grund av bindningen i den svenska traktaten. Man får inte precis blunda för dessa fakta beträffande utgångsläget.

Observera vidare en sådan omständighet som t. ex. hur det förhöll sig med det mycket omtalade slakthuset i Sassnitz, vilket ingen av herrarna här rört vid, vare sig i debatten eller i reservationen. Det var förslaget, att det skulle nedläggas, och förhållandena voro sådana, att man inte kunde utföra ett kreatur från Sverige med färja till Sassnitz.

Detta var utgångsläget. Det är från den utgångspunkten vi skola bedöma förhållandena. Traktaten uppsades sålunda på grund därav att man ville ha starkare hinder mot införsel till Tyskland av jordbruksalster.

Nu skall jag i förbigående endast erinra om vad herr Bergman senast talade om, nämligen sammanhanget mellan denna fråga och regeringens väntade jordbruksproposition; vi fingo ju redan i remissdebatten uppbära klander för att dessa ärenden inte förelades samtidigt. Jag försökte då bemöta detta klander, åtminstone gjorde jag det i andra kammaren, och kanske gjorde jag det här också — jag minns det inte så noga.

Man kan inte kommandera fram precis vad man vill, när man har att göra med främmande länder. Tyskland uppsade traktaten, och man yrkade på att få den uppsagd till den 1 januari, som man hade rätt till, ty uppsägningstiden är sex månader. Vi utverkade — efter förklaring, att detta inte låter sig göra, då den svenska riksdagen måste vara med om behandlingen av detta ärende — en utsträckning till den 15 februari, men vi kunde inte få mer. Herr Bergman talar, som om man bestämde detta ensam, men det gör man inte, utan man har ju en part att förhandla med, och tillsammans med den får man försöka åstadkomma det bästa. För övrigt låg då icke frågan om den väntade jordbrukspropositionen till på samma sätt som nu. Då hade vi anledning tro, att vi skulle erhålla jordbruksutredningens förslag redan före jul. Det har sedan visat sig, att vi inte ha kunnat få in det till dess. Det har visat sig, att de remisser, som blivit gjorda och måste göras, föranlett ytterligare något arbete med detta ärende.

Vill för övrigt herr Bergman vara så vänlig att säga mig: vad har detta att göra med den fråga, vi nu behandla? Så vitt jag förstår, är sambandet det, att om herrarna vilja införa importförbud på jordbruksprodukter, kunna ni inte göra det enligt denna traktat. Det kunde ni inte heller enligt den förra. Om vi antaga denna traktat, är det ju alldeles klart, att vi binda oss så till vida, att vi inte kunna göra någonting, som strider mot densamma, när vi gå till behandling av jordbruksfrågan. Men vad är det då i denna traktat, som herr Bergman och den förste ärade talaren, herr Andersson, vilja ha bort och som ni anse kunna vara hinderligt och skadligt vid behandlingen av en blivande jordbruksproposition? Ni tala i allmänna ordalag om att dessa frågor stå i

sammanhang med varandra, men ingen har hittills sagt mig direkt, vari detta består. Ett undantag finnes dock: i remissdebatten pekade herr Hamrin på dumpingen av havre. Den frågan skall jag om ett ögonblick komma in på.

Dessförinnan skall jag emellertid be att få gå in på den anmärkningen, att vi vid traktatförhandlingarna inte tagit med allting. Traktaten var uppsagd. Det stod i vårt skön att säga, att vi ville ha förhandlingar över hela linjen. Regeringen ansåg, att det var förmånligare att begränsa underhandlingarna enbart till jordbruksfrågorna, och om jag i dag skulle börja dessa förhandlingar på nytt, skulle jag förfara på samma sätt, ty jag har undan för undan fått bekräftelse på att det var både klokt och riktigt att förfara på det sättet. Herrarna fråga mig varför, och därtill svarar jag, att när det gällde för oss att stå emot Tysklands påpressning beträffande våra jordbruksprodukter, då var det nödvändigt att sätta in motståndet just på den punkten, där anfallet kom. Hade vi låtit förhandlingarna röra sig över hela det vida fältet och debatterat industriprodukterna, råvarorna, gatstenen o. s. v., så hade det med all sannolikhet inträffat, att man från tysk sida — där man, märk väl, var hårt klämd från den gröna fronten — måhända gjort någon eftergift på en eller annan punkt beträffande den tyska tullsatsen på svenska industrivaror eller gått med på att vi fått höja en eller annan tullsats i Sverige på en tysk industrivara, men beträffande jordbruksprodukterna hade icke någon förbättring kunnat komma till stånd. Detta är min övertygelse. Herrarna ha icke på något sätt kunnat övertyga mig om att man har förfarit olämpligt och oklokt i det fallet, och jag tror inte heller, att det är så lätt att visa detta.

Nu nämnde någon — jag undrar, om det inte var herr Bergman, eller kanske det var herr Hamrin i andra kammaren — att finnarna vunno en fördel beträffande pappersmassan genom att säga upp sin traktat. Vad skulle herr Andersson, som först hade ordet här och som tillhör bondeförbundet, ha sagt, om vi hade vunnit någonting beträffande en industriprodukt? Hade vi kanske inte då med all sannolikhet fått höra, att här hade vi skänkt efter jordbrukets intressen för att gynna ett industriellt intresse? Därom känner jag mig synnerligen övertygad. Men det var ju inte det, som var anledningen till att man icke drog in även dessa problem i förhandlingarna, utan detta skedde av det skäl, som jag nyss nämnde, att vi uteslutande ville inrikta oss på att försöka för vårt jordbruk rädda det mesta möjliga och skapa de bästa möjliga förhållanden.

Nu ber jag, herr talman, att få uppehålla mig något vid avtalets fördelar och nackdelar. Jag tror, att även om man vore den allra styvaste vågmästare, skulle man ändå inte kunna väga nackdelarna och fördelarna här mot varandra, och jag tror inte, att herr Bergman kan göra det. Jag skall inte heller väga mig på att göra det. Man har dock i propositionen uttalat, att man anser, att det väger någorlunda jämnt. Herr Bergman talade om vissa nackdelar, reservanterna ifrån bondeförbundet draga fram nackdelarna i sin reservation, men de tala inte om fördelarna. Nåja, dessa finnas ju uppgivna i den kungl. propositionen, så att dem kan riksdagen ändå bedöma. Men låt mig bara en liten smula få tala om nackdelar och fördelar enligt denna proposition. Efter min uppfattning kan man koncentrera nackdelarna just till den havredumping, som vi nyss talade om. Vi ha icke kunnat erhålla något medgivande i fråga om de tyska Einfuhrschein, d. v. s. deras exportbevis. Tyskland har inte velat avstå därifrån. Vi koncentrerade då vårt arbete på det, som från lantmannahåll ansågs vara det mest allvarliga, nämligen exporten av kreatur och av köttavfall. Vi ha upptagit frågan om havredumpingen men icke lyckats med den. Det är en olägenhet, och jag nämner den bland nackdelarna. Men det är en olägenhet, som det står herr Bergman och övriga ledamöter av riksdagen fritt att ändra, ty vi ha full frihet att sätta vilken tull

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.*

(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

vi behaga på havre. Vi äro icke bundna i det fallet. Det kan således hända, att herr Bergman och andra vilja vara med om att ge sitt stöd åt en proposition om tullhöjning på havre, om den kommer.

Vidare har man talat om risken för att det skulle bli en höjning av tullen på levande svin och fläsk. Den risken kan föreligga, men jag vill säga, att det är mycket liten sannolikhet för att den kommer att förverkligas. Vidare är bindningen borttagen i fråga om kött. Emellertid är det ju så, att här i Sverige har man huvudsakligen koncentrerat sig på export av levande kreatur, detta beroende på det organvång, som man haft i Tyskland och inte vill gå ifrån. Därför ha vi fått koncentrera oss på de levande kreaturen.

Därmed kommer jag in på en punkt, där vi ha att tala om både fördelar och nackdelar. Tyskarna begärde först en tull av mark 24: 50 på levande kreatur — i den gamla traktaten var tullsatsen bunden till 16 mark. Man arbetade under mycket lång tid på att få till stånd en förbättring härvidlag, och detta resulterade slutligen i att man stannade för tanken på kontingentering, d. v. s. man fastställde kontingenterna till resp. 5,000, 6,000 och 7,000 för de tre år, som denna traktat skall gälla. Då säger man, att detta är alldeles för litet. Ja, det kan jag säga också. Det är för litet. Jag skulle hellre ha velat ha kontingenter om 10,000 eller 12,000 djur, naturligtvis hade det varit mycket bättre. Men vi hade att välja mellan att nu få detta eller att icke få någonting alls. Och jag vill tala om för kammarens ledamöter och för herr talmannen, att på denna punkt avbrötos förhandlingarna. De avbrötos, därför att vi inte kunde få upp kontingenterna till den kvantitet, som vi önskade. Det kom ett rent avslag från tysk sida. Men förhandlingarna upptogos sedermera i Berlin med påföljd, att man fick en förbättring, nämligen så till vida som kontingenten fastställdes till 7,000 för det tredje året.

Nu säger man, att det är för dåligt med dessa kontingenter om 5,000, 6,000 och 7,000 djur. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att Danmark har en export av 270,000 kreatur. Danmark får samma kontingentering som vi, de övriga till Tyskland kreatursexporterande länderna få samma kontingentering. Anledningen till att Tyskland var så motsträvt var naturligtvis, att om det beviljade Sverige en större kontingent, betydde det i själva verket, att man beviljade sex gånger den kontingenten, därför att Tyskland inför kreatur från fem andra länder också.

Vad kommer nu att inträffa? Jo, vi få denna kontingent till den gamla bundna tullsatsen, 16 mark, under det att alla andra och även vi få till Tyskland införa överskjutande kontingenter till en tull av mark 24: 50. Detta gäller sålunda särskilt Danmark. Även det får införa 5,000, 6,000 och 7,000 till en tullsats av 16 mark såsom mest gynnad nation, men för återstoden — om exporten alltså uppgår till 270,000 kreatur, alltså för 265,000, 264,000 och 263,000 — får det vidkännas en tullsats av mark 24: 50, vilket kommer att medföra en prishöjning, såvitt jag kan förstå, som även kommer våra kreatursexportörer till godo.

Men det är inte nog härmed, utan man får möjlighet att vid beviljandet av licenser på grund av kontingenteringen bevilja dessa för stora kreatur och icke för små, om man vill. Den export, Sverige haft under det sista året, har utgjort omkring 5,000 kreatur, den var för 1929 icke fullt 5,000. Men därav utgjordes mer än hälften av kvigor och småkreatur. Nu kan man föreskriva i licenserna, om man vill, att dessa beviljas endast för stora, fullviktiga kreatur. Det är fördelar, som kanske inte äro så stora men ändå betyda något.

Jag kommer nu över till ett förhållande, som jag tycker det är underligt, att ingen fäst sig vid, oaktat det spelade en så betydande roll under förhandlingarna. Jag syftar på slakthuset i Sassnitz. Därmed förhåller det sig på det sättet, att detta icke har kunnat utnyttjas för export av kreatur med färja till

Sassnitz, därför att man icke fått föra kreaturen över järnvägsspår eller landsväg till följd av risken för smittsamma kreatursjukdomar. Detta slakthus har alltså inte kunnat begagnas vid transport med ångfärjorna. Det har funnits ett dylikt, men vi ha icke kunnat använda det. Man har nu i denna traktat sökt tillmötesgå vad Sveriges kreatursexportörer önskat, nämligen att få tillstånd utförsel av kreatur med färja, helst till Berlin men i annat fall till Sassnitz. Frågan var ganska komplicerad, ty den tyska regeringen kunde inte förhandla om slakthuset i Sassnitz, det tillhör den preussiska regeringens domvärjo. Nu har man emellertid nått det resultatet, att man fått rätt att skicka kreaturen till det modernt anordnade slakthuset i Sassnitz. Man har träffat en uppgörelse med bestämmelser om vilka avgifter, som skola vara normerande för begagnandet av detta slakthus, avgifter, som av lantbruksstyrelsen och lantbruksrådet Leufvén i Berlin anses vara tillfredsställande. Detta är efter min uppfattning en mycket betydande fördel.

Sedan vill jag påpeka såsom en fördel, den där det kämpades väldeliga om och där man sannerligen inte stod med hatten i hand, som herr Bergman säger, vad regeringen vunnit beträffande slaktavfallet. För våra exportslakterier ansågs det vara av mycket stor betydelse — jag vet t. ex., att herr Persson i Bramstorp, bondeförbundare, som deltog såsom sakkunnig, fäste mycket stor vikt härvid. Exporten av slaktavfall har uppgått till ungefär en miljon kronor, men man trodde, att man åtminstone skulle kunna få den fördubblad. Förhållandet var härvidlag det, att man hade en högre tullsats å 32 mark. Tullen var emellertid bunden i den danska traktaten till 21 mark. Följaktligen åtnjöto vi också en tullsats av 21 mark härvidlag, men vi ville bringa ned den till 16. Vi lyckades inte, och det var en av anledningarna till att förhandlingarna gingo »i stå», som det heter, och avstannade. Vi bringade ned tullsatsen till 18, vi ville ha 16, och slutförhandlingarna i Berlin medförde, att tullen sattes dels till 16, dels till 18, 16 för levrar, 18 för det andra, och som exporten hittills bestått till hälften av vardera, skulle man kunna säga, att resultatet blev en tullsats på 17. Vi uppnådde sålunda en nedsättning av 4 mark på en för slakterierna viktig vara. Den nedsättningen svarar emot det länge åtrådade borttagandet av veterinärbesiktningstvånget.

Slutligen säger herr Bergman, att beträffande timotejhöet ha vi uppnått en fördel. Den vann man i Berlin vid den sista förhandlingen. Jag betraktar det för mellersta Sverige såsom en mycket stor fördel, och detta har jag fått bekräftelse på av dem, som äro exportörer härav. När man har att göra med en vara, som kostar ungefär 6 kronor och kan få slippa en tull på 1 mark eller 88 å 89 öre, så betyder detta ganska mycket.

Detta är således några fördelar och nackdelar. Jag har ingen anledning att överdriva fördelarna, inte den ringaste. Men jag vågar för min del säga, att detta traktat tillägg icke har gjort traktaten sämre än vad den var förut. Det är min uppfattning, och jag vågar säga, att ingen annan kan bevisa motsatsen, även om jag inte ovillkorligen kan bevisa, att jag har rätt i detta fall.

Sedan, herr talman, vill jag säga ett ord med anledning av herr Bergmans yttrande om traktater i allmänhet. Han sade detsamma som jag hörde herr Hamrin utveckla i andra kammaren, fastän denne gjorde det utförligare. Man säger: »Det är väl inte så farligt att ha ett traktatlöst tillstånd.» Är detta så säkert? Vad skulle, om riksdagen i detta nu förkastade denna traktat och, som jag hoppas, herrar Bergman, Olsson i Kullenbergstorp, Olsson i Golvvasta, herr Andersson, herr Hamrin m. fl. då kommo med i en blivande regering, vad skulle herrarna göra? Vilja de båda herrar, som nyss haft ordet, vara så vänliga och upplysa mig om vad ni i ett sådant fall skulle göra? Jag tror, att jag tämligen noga kan tala om för eder, vad Tyskland skulle göra. Det skulle låta sina autonoma tullsats träda i kraft med det resultatet, att vi på en hel mängd

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang. godkännande av ett handelsavtal med Tyska riket.
(Forts.)

viktiga poster skulle bli utsatta för så gott som förbud att exportera till Tyskland. Först och främst skulle ju dessa förmåner, som vi nu ha talat om, och som herrarna betrakta som nästan av noll och intet värde, men som jag tillmäter en viss betydelse, helt och hållet falla bort. Dem skulle ni aldrig få igen. Tyska riksdagen har beslutat om sina tullar, ni skulle inte vinna någonting med ert handlingssätt. Smörtullen skulle ni aldrig kunna rubba ett fjät på, ty tyska riksdagen har redan i maj, vill jag minnas, beslutat, att den skall vara så och så stor, och den får icke av regeringen bindas eller ändras genom någon traktat med något land. Men det kan ju hända, att herrarna vore så mäktiga, att ni kunde övervinna den tyska riksdagens motstånd! Jag skulle hoppas det i så fall.

Vad vunne ni vidare, eller rättare sagt: vad förlorade ni? Hur ginge det med den svenska gatstensexporten? Det är en export om ungefär 5,5 miljoner kronor, och här stöta vi på ett ytterligt känsligt problem. Man har från tysk sida gång på gång velat införa en tullsats. Denna export belastas ju icke av några tullar. Redan en höjning av tullen till mark 0:20 skulle försvåra exporten i allra högsta grad, och höjdes tullen till den autonoma tullsatsen, mark 0:40, vore exporten praktiskt taget omöjliggjord.

Hur skulle de herrar, som äro från sådana trakter, där man har intresse av snickerivaror, förfara? Jag tänker t. ex. på sådana artiklar som ämnesblock — exporten är 2,400,000 kronor — vidare fönsterramar: 631,000 kronor. De autonoma tullsatsernas ikraftträdande skulle där till ytterlig grad försvåra utförseln.

Vidare tillkommer en annan omständighet, som rör en befolkning, vilken är fattig och befinner sig i ett ganska utsatt läge i vårt land, nämligen fiskarbefolkningen. Vad skulle ni göra med den salta sillen? Herr Bergman skall vara snäll och tala om för mig, vad han skulle göra med den salta sillen? Nu förhåller det sig på det sättet, att sillen måste strösaltas, för att den skall kunna hålla sig, och detta gäller särskilt under sommarmånaderna. Vi utförde under 1928 sådan strösaltad sill för 621,000 kronor. Om nu denna saltade sill belägges med tull av 3 mark per fat i stället för att vara tullfri som nu, vad skulle det ha för inverkan? Jag förmodar, att de ärade reservanterna gjort utförliga undersökningar om alla dessa saker i utskottet, innan ni kunna ge er in på att förorda ett avslag på denna traktat. Jag kunde upprepa detta resonemang beträffande flera andra artiklar i tulltaxan, där resultatet skulle bli detsamma, men jag skall icke taga kammarens tid i anspråk mera.

Nu säga herrarna: Varför kunna vi inte ha ett mest-gynnad-nations-avtal med Tyskland? Är det så säkert, att vi finge ett mest-gynnad-nations-avtal? Om vi finge ett dylikt, så hade vi därmed av sagt oss varje möjlighet att förskaffa oss fördelar. Vi hade i stället överlåtit åt andra länder, som ha traktater med Tyskland, att tilltvinga sig förmåner, där de naturligen se till sitt bästa, men där sannerligen ingen tänker på vad som är till fördel för oss. Behandling som mest gynnad nation är naturligtvis en utväg, som kanske står öppen, men som man inte kan vara säker på, och som kan medföra ganska stora olägenheter och i varje fall skulle komma att medföra höjning av dessa tullar, som jag nyss har talat om.

Vidare säger man, att den tyska exporten till Sverige betyder så mycket för Tyskland. Till följd därav skulle vi alltså ha kunnat sätta in en betydande kraft genom att slå ned på införseln av tyska varor — jag förmodar genom höga tullar, som jag naturligtvis förutsätter, att herrarna *i så fall* skulle velat vara med om! Herrarna få emellertid vara så vänliga att betänka, att vi förhandla med ett land, som visserligen har stor export hit, men vilken dock icke är så överväldigande i förhållande till Tysklands hela export. Vår export till Tyskland däremot utgör ett vida större procenttal av hela exporten från Sveri-

ge. Detta innebär en betydande skillnad. För övrigt vill jag påpeka, att när man talar om att vi ha förbindelser med andra länder, med Förenta staterna, med England och andra, utan att vi ha några handelstraktater med dem och säger: »Varför kunna vi inte då ha förbindelser med Tyskland utan att ha någon dylik traktat?», så vet jag inte riktigt, hur herrarna skola kunna ge mig ett svar på den fråga, som jag nu ber att få göra. Känna ni inte till, att Tyskland för en helt annan politik i handelsavseende än t. ex. Amerika och England? Herrarna känna väl otvivelaktigt till, att Tyskland infört ett dubbeltariffsystem med autonoma tullsatser, som tillämpas mot de länder, som Tyskland inte har handelstraktater med. Och vidare har Tyskland ett system av handelsstraktater, som tillämpas inte bara mot Sverige utan även mot Danmark, Frankrike, Schweiz, Österrike, Finland och andra länder. Tro herrarna, att Tyskland avskaffar detta system eller gör undantag bara för Sveriges skull? Så fåvitsk är åtminstone inte jag, att jag tror detta, utan för mig gäller det att söka åstadkomma det bästa möjliga, som man kan vinna i en prekär och svår situation. Och naturligtvis skulle jag vilja säga, att riksdagen har all anledning att, såsom frågan nu ligger, godkänna denna traktat, och det kommer väl också riksdagen att göra, förmodar jag. Jag är ganska övertygad därom.

De protester, som avges ifrån frisinnat håll och ifrån bondeförbundshåll, äro protester, som man naturligen kan kosta på sig, men vad jag, herr talman, omöjligen förstår i detta sammanhang är det talet, som jag hör från bondeförbundshåll: »Vi vilja inte ett traktatlöst tillstånd, men vi rösta mot denna traktat.» Hur förklarar man detta? Det är en sak, som jag inte kan reda upp, och som jag tror skulle bli ganska svår för herrarna själva att reda upp, men det kan hända, att vi få höra den frågan utredd under fortsättningen av debatten. Det skulle glädja mig, om man finge en upplysning därvidlag.

Jag kan till sist, herr talman, säga, att här har utgångspunkten varit att för Sveriges jordbruk skapa det bästa möjliga. Var och en kan inte åstadkomma mer än vad hans förmåga tillåter. Viljan har funnits att göra det bästa. Om förmågan inte räckt till och om andras förmåga kunnat vara större, därom skall jag inte fälla något som helst omdöme, men när man i den nu föreliggande situationen yrkar avslag på traktaten, då kan jag inte förstå, hur ett sådant yrkande kan komma till.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det är väl så, att när det gäller frågor av sådan natur som den föreliggande, så ges det sällan uttryck för någon större belåtenhet i riksdagen över det resultat, som man har kommit till, och man har väl också sällan anledning att ge uttryck för någon särskild förtjusning över de uppnådda resultaten. Ty det är ju alldeles tydligt och klart, att när det gäller att avväga handelsförhållanden mellan olika länder, så försöker varje land få bästa möjliga fördelar, och eftergifter får man ju göra mer eller mindre frivilligt. Så har även varit förhållandet vid detta tillfälle. De ärade reservanterna ha ju här haft ordet, men det förefaller mig, som om man näppeligen kunde hos dem spåra någon verklig tro på vad de här själva ha anfört. De ha visserligen givit uttryck åt sitt missnöje, kanske i något starkare ordalag än vad utskottet gjort, men de ha dock inte kunnat peka på någon bestämd väg för att nå ett förbättrat resultat.

Den egentliga huvudanmärkningen mot sättet att föra förhandlingarna grundar sig ju på, att dessa inte enbart skulle inskränkt sig till jordbruksprodukter utan även omfattat industriområden. Nu får man emellertid erinra sig anledningen varför Tyskland har uppsagt den nu gällande traktaten. Detta skedde därför, att det utövades press ifrån tyskt agrarhåll i syfte att förbättra det tyska jordbrukets förhållanden. Att man, då uppsägningen grundat sig härpå, skulle kunna uppnå förbättrade förhållanden för vårt eget jordbruk, var na-

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.*

(Forts.)

turligtvis mycket svårt att tänka sig. Emellertid tror jag dock, att reservanterna i likhet med utskottsmajoriteten ha den uppfattningen, att såväl regeringen och underhandlarna som även de personer ifrån riksdagen, vilka stått underhandlarna till tjänst med råd och anvisningar, ha gjort sitt bästa, för att det mest tillfredsställande resultatet skulle uppnås. Jag tror inte, att någon misstänker, att det har uraktlåtits något i den vägen, men trots detta vill man icke ge uttryck för någon tillfredsställelse över resultatet.

Då får man ju, om man inte vill erkänna, att det bästa resultatet har uppnåtts, försöka tänka sig, vilken väg man skulle ha gått för att nå ännu bättre resultat, och då finns väl inte någon annan väg än att man skulle ha gått in för ett tullkrig. Något annat kan jag väl inte tänka mig, att herrarna skulle fundera på i det nuvarande läget! Jag vill då erinra om det varuutbyte, som vi ha med Tyskland. Det är visserligen sant, att Tyskland har en större export på Sverige än vi ha på Tyskland, men om man ser på Tysklands export hit och jämför den med dess export i sin helhet, finna vi, att den tyska importen hit är av relativt liten betydelse. Dessutom är tyskarnas export fördelad på så många artiklar, att även om det skulle bli en avstängning från vår sida, torde den kanske inte bli alltför kännbar. Detta förhållande kan man ju inte bortse från, när man går in för tanken, att man skulle strida med dem på allvar.

Om det nu är jordbruket, som man egentligen anser ha blivit tillbakasatt här, får man också erinra sig, att den huvudsakliga exporten från Tyskland hit består inte av jordbruksprodukter utan industriprodukter. Skulle man kunna föra ett verksamt tullkrig mot Tyskland, måste man alltså höja tullsatserna på industriprodukter. Jag undrar, om det skulle väcka någon förtjusning på jordbrukarhåll att gå den vägen, kanske utan att uppnå det väntade resultatet. Jag tror, att det skulle ge anledning till ännu mera klander från jordbrukarhåll för att man hade offrat jordbruksnäringen och gynnat industrien på jordbrukets bekostnad.

Det är väl ändå obestriddigt, att genom de traktatförhandlingar, som nu förts, vissa fördelar ha uppnåtts. Dessa har hans excellens herr statsministern här nyss erinrat om, så att jag skall inte taga och räkna upp dem ånyo. Men jag vill vända mig till reservanterna och erinra dem därom, att om svenska riksdagen i allmänhet vore litet mera att räkna med, när det gäller att föra handelskrig mot andra länder, så kan det hända, att man skulle stå starkare vid förhandlingar, som föras, men utlandet har säkerligen mycket god kännedom om riksdagsmajoritetens ställning, när det gäller dylika frågor, och detta förhållande torde inte stärka vår ställning, då det är fråga om förhandlingar, utan snarare tvärtom. Såsom här nyss har erinrats, blir det kanske snart tillfälle att försöka hjälpa upp dithörande förhållanden, i fall man nu anser, att jordbruket har blivit så missgynnat, vilket även jag för min del anser. Jag anser, att jordbruket behöver få förbättrade förhållanden. Vi få ju se, om den goda viljan då finnes kvar på det håll, där man nu bedriver opposition mot det föreliggande förslaget. Det skall bli mycket intressant att se, vad resultat det kan bli av de förslag, som eventuellt komma på riksdagens bord inom en nära framtid och som kanske komma att medföra en påfresning när det gäller ställningstagandet till frågor, som ha ett nära sammanhang med denna. Hela utvecklingen av vår handelspolitik visar ju alltför väl, att vårt land, om jordbruket skall bestå här i landet, tvingas att i första rummet inrikta sig på att få avsättning inom det egna landets gränser för jordbruksprodukterna.

När det säges, att man på grund av de tryckta förhållandena inom jordbruksnäringen bör inrikta sig på produktion av animaliska födoämnen i stället för vegetabiliska, så vill jag genmäla, att vi finna av förhandlingarna om den här ifrågavarande handelstraktaten, att när man skall söka få avsättning för

dessas animaliska produkter, så möta genast ööverstigligna hinder. Om inte riksdagen vill visa sig förstående och taga hänsyn till de internationella förhållandena, så blir det inte så lätt för jordbruket att bestå i dessa tider.

I den föreliggande traktaten har enligt mitt förmenande uppnåtts det resultat som är möjligt att uppnå under nuvarande förhållanden, och jag tror därför, att riksdagen inte har annat att göra än att gå på bifall. Med hänvisning till vad jag nu har tillåtit mig anföra ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Herr Leander: Herr vice talman! Tiderna förändras och vi med dem. Det händer emellanåt, att vad man skarpt kritiserat i oppositionsställning, det nödgas man sedan förorda och söka genomföra i ansvarig regeringsställning. När 1926 den med Tyskland slutna handels- och sjöfartstraktaten av den då sittande, socialdemokratiska regeringen förelades riksdagen för godkännande, så anmälde, såsom herr Andersson redan erinrat om, bland andra herr Lindman sitt stora missnöje med densamma, emedan traktaten skulle ge vårt land för litet, särskilt med hänsyn till jordbruket och järnhanteringen. Herr Lindman slutade sitt anförande i andra kammaren utan att framställa något yrkande. Sedermera var det, såsom man också erinrat om, en annan framstående högerman, som yrkade rent avslag på traktaten. Nu föreligger emellertid en kungl. proposition, i vilken hemställes om riksdagens bifall till en försämrad upplaga av denna traktat. Ty trots vad herr statsministern här nyss anförde kan man väl ändå tala om försämring härvidlag. Och den, som nu i främsta rummet hemställer om riksdagens godkännande av detta tilläggsavtal, är just den man, som 1926 så skarpt kritiserade den då föreliggande traktaten. Men 1926 var herr Lindman ledare för ett stort oppositionsparti, i dag är han regeringschef. Det är den stora skillnaden. Tiderna ha förändrats, och hans excellens herr statsministern med dem.

Emellertid ha ju tyskarna nu uppsagt 1926 års handels- och sjöfartstraktat, och det kan varken den svenska regeringen eller någon annan i detta land göras ansvarig för. När tyskarna tagit detta steg, är det klart, att nya förhandlingar måste komma till stånd. Jag är, trots vad som anförts i motsatt riktning, dock ense med mina meningsfränder inom utskottet därom, att förhandlingarna inte hade bort inskränkas ensamt att avse jordbruksprodukter utan hade bort utsträckas att omfatta även industritullar. Ty därigenom hade det måhända ändå blivit möjligt att förmå motparten till ett och annat medgivande till förmån för utbytet av lantmannaprodukter. Men även om jag i viss mån instämmer i beklagandet av, att förhandlingarna inte ha lagts på en bredare bas, kan jag dock inte förena mig med mina partikamrater inom utskottet i ett rent avslagsyrkande.

Att våra underhandlare, såsom också utskottets ärade ordförande nyss här anförde, ha gjort sitt allra bästa för att bevaka vårt lands intressen, det kan man vara förvissad om, och det är väl inte heller någon, som tvivlar därpå. Här såsom annars har man ju att räkna med de fakta, som föreligga, och inte med vad som hade varit önskvärt. Någon ändring i den träffade uppgörelsen får ju inte förekomma, utan här har riksdagen att svara antingen ja eller nej, antingen att godkänna eller att icke godkänna detta tilläggsavtal. Sker det senare, äro vi inom några dagar inne i ett traktatlöst tillstånd, och jag har inte kunnat lägga mig till med den uppfattningen, att detta skulle avlöpa utan risk för vårt vidkommande.

När man emellertid nu påstår motsatsen och menar, att det kan gå lika bra utan avtal, så borde ju de, som hävda den åsikten, konsekvent ställa sig på avslag rörande alla handelstraktater med utländska makter. Vi ha vid denna

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

riksdag åtskilliga sådana att behandla. Det gäller en dylik med Turkiet, vilken väl inte kommer att röna det allra bittersta motstånd här i riksdagen. Men herrarna skulle väl också där säga: »Nej, låt oss slippa ingå några sådana där avtal, det är bättre dem förutan!» Det är väl ändå bättre att ha en fågel i handen än tio i skogen. Även om vad man har är litet och oansenligt och ingenting att skryta över, så har man det i alla fall. Det är alltid förnuftigt att taga det vissa framför det ovissa. »Man vet, vad man har», heter det ju, »men man vet aldrig, vad man kan få.» Att just nu, då vårt jordbruk genomgår en kris, vilket man hört från alla håll, börja experimentera och vedervåga det, som ligger inom räckhåll, det vill jag inte vara med om. Det vågar jag mig inte på. Avtalet, som kanske bort och kanske också kunnat vara bättre, medför ju ändå, att varuutbytet med Tyskland kan fortgå i fortsättningen även i fråga om jordbruksprodukter. Och vad industrien angår, är det ju inte fråga om någon ändring, utan där skall avtalet kvarstå i oförändrad form.

Glädjande nog är ju vår utförsel till Tyskland stadd i en mycket god utveckling. Exporten ifrån vårt land under 1929 var omkring 85 miljoner kronor större än 1928. Man får således nog tänka sig för, innan man nu kastar bort vad man härutinnan har vunnit.

Nu framhålla ju bondeförbundarna, och jag tror, att min vän herr Bergman också framhöll detsamma i sitt anförande, att de inte vilja något traktatlöst tillstånd. Det är väl då herrarnas mening, att nya förhandlingar skulle upptagas, ifall nu detta tilläggsavtal avsloges. Men sådana förhandlingar kunna inte slutföras på ett par veckor, utan det tar månader, det tar kanske år, och hur skall det gestalta sig under tiden? Det har upplysts, att någon förlängning av 1926 års traktat i oförändrad form har man inte att vänta, utan skulle riksdagen här i dag säga nej, så ha vi i dag åtta dagar det traktatlösa tillståndet.

Då jag inte kan finna annat än att följderna av ett avslag skulle bli en allmän osäkerhet i fråga om handelsumgänget med Tyskland, har jag, om än utan förtjusning, i alla fall anslutit mig till utskottets yrkande och hemställer, herr talman, om bifall till detsamma.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Det är kanske så, att man inte för ögonblicket kan skönja den djupaste avsikten med den opposition, som har framträtt mot godkännandet av föreliggande traktat, men genom vissa antydningar förstår man ju varåt det syftas. Jag har här ett litet tidningsurklipp, där det står på följande sätt: »I alla händelser ha landsbygdens speciella partier, de frisinna och bondeförbundet, icke låtit skrämman sig av högerpressens tal om obstruktion och de dunkla antydningarna om möjligheten av ett tullkrig. De ha sagt ifrån att en traktat, som för vårt lands jordbruk är så föga fördelaktig som den tyska, icke är värd att godkännas.» I sådana uttalanden finner man ju en tydlig strävan att vinna något alldeles bestämt vid i framtiden förekommande tillfällen.

Jag finner, herr talman, anledning att för min personliga del avge en bestämd principförklaring i anledning av detta läge. Jag finner det nämligen ytterst beklagligt, om frågor, som röra våra traktatmässiga förbindelser med andra stater, göras till föremål för partipolitiska spekulationer, d. v. s. om ett partis hållning till en dylik fråga skall få bestämmas av partiets behov av agitationsämnen och slagnummer i valstriderna. För det första lämpa sig sådana ting som avtalsförhandlingar med främmande stater mindre än andra att föras fram i den ordningen inför den stora allmänheten, inför vilken det är alldeles omöjligt att klargöra vare sig gången av själva förhandlingarna eller den fulla innebörden av vinster och eftergifter. Det gäller ju om alla slags förhandlingar, att det förhåller sig på det sättet.

För det andra torde det också kunna sägas, att varje svensk regering, oberoende av partifärg, i dylika förhandlingar säkerligen gör sitt allra bästa för att uppnå ett så gynnsamt resultat, som omständigheterna medge. De förhandlare eller, kanske rättare, ledare av förhandlingarna, som en svensk regering har att tillgå, äro ju i allmänhet desamma, om regeringen har den ena eller andra färgskiftningen. Naturligtvis kan det tänkas, att en regering genom uppenbart felaktiga instruktioner åt förhandlarna eller andra missgrepp anstiftar skada vid dylika förhandlingar, men i så fall beror detta icke på regeringens politiska uppfattning utan på inkompetens hos dess medlemmar. Huruvida den nuvarande regeringen har gjort sig skyldig till några verk- eller underlåtenhetsynder vid de senaste tyska traktatförhandlingarna undandar sig helt och hållet mitt bedömande. Så mycket tror jag mig dock våga säga, att ingen annan för tillfället tänkbar regering skulle genom sin sammansättning ha kunnat obetingat garantera ett för vårt land bättre och lyckligare resultat av de förda förhandlingarna än den nuvarande. Sådant som förhandlingsläget var, torde med andra ord en annan regering möjligen ha förmått uppnå ett annat utseende på traktaten i någon detalj, men i det stora hela skulle den ha blivit ungefär likadan som den nu föreliggande.

Det är på grund av övertygelsen härom, som jag för min del icke har tvekat att ansluta mig till bevillningsutskottets majoritet i fråga om dess hemställan, fastän jag i den inre svenska handelspolitiken står i den skarpaste motsatsställning på alla punkter till den nuvarande regeringens principer och tillkännagivna praktiska handlingsprogram. Ståndpunktstagandet i en sådan fråga som den föreliggande kan och får helt enkelt inte göras beroende av hållningen till den sittande regeringens allmänna politik och ännu mindre av valtaktiska spekulationer.

Ser man på det reella innehållet av den nu uppgjorda tilläggstraktaten, kan man inte undgå att djupt beklaga vår motparts fastlåsnings vid en ståndpunkt, som måste betraktas som i hög grad skadlig för Europas ekonomiska tillfrisknande, men mest för vederbörande traktatunderhandlande land självt. Det lider nämligen, synes det mig, intet tvivel, att Tyskland som konkurrent på världsmarknaden efter vad som nu skett kommer att framträda i väsentligt försvagad gestalt. Även för det tyska jordbruket, vars hetsporrar — jag skulle ju kunna nämna motsvarigheter till dem här i landet, men jag skall inte göra det, eftersom de inte äro medlemmar av denna kammare — ha drivit igenom tullhöjningarna med ty åtföljande traktatuppsägningar, stunda med visst mycket mycket hårdare tider än de, som hittills ha rått och som i så hög grad ha beklagats.

För de små jordbrukarna i Tyskland har läget, såsom jag redan förut sagt, varit väsentligt mycket sämre än i Sverige för motsvarande grupper. Till en början komma väl nu, sedan de nya tullarna ha trätt i kraft den 15 februari, åtskilliga svårigheter att uppstå för den svenska jordbruksexporten till Tyskland, men jag vågar här ifrån denna plats förutsäga — och herrarna få gärna använda det mot mig om ett par år eller tre, om jag skulle ha misstagit mig — jag vågar förutsäga, att saken mycket snart kommer att ordna upp sig till vår fördel. Sker inte detta, kommer det inte att bero på de nya tyska skyddstullsatserna utan på den allmänna sänkning av levnadsstandarden i Tyskland, som de ökade tullarna, de otaliga kartellerna och nedgången i landets konkurrenskraft komma att medföra.

Från aktuell svensk synpunkt är det egentligen höjningen av smörtullen, som, till dess förhållandena i Tyskland ställt in sig på en ny nivå, kan vålla något avsevärt ohägn. Jag vill emellertid framhålla, att smörtullen inte var bunden i den hittills gällande traktaten och att Tyskland skulle kunnat höja den hur mycket som helst utan att i förväg uppsäga traktaten.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Då man nu på bondeförbundshåll tar traktaten så hårt, att man säger sig vilja äventyra ett handelskrig med Tyskland hellre än att acceptera traktatsförslaget, så gör man sig skyldig till en mycket stor överdrift. Några fördelar ha ändå vunnits. Vilket resultat ett handelskrig skulle medföra för jordbruket och även för industrien, i vissa dess grenar, är lätt att se.

Herr Bergman förbiser faktiskt det verkliga läget på olika handelspolitiska fronter, då han söker utveckla att ett traktatlöst tillstånd med Tyskland icke skulle innebära några avsevärda olägenheter för vårt land. Tyskland har fört en handelspolitik, som varit till stor olägenhet för dess grannländer utan att, enligt min mening, ha berett Tyskland det gagn, som därmed var avsett. De speciella metoder, som man använder i Tyskland, göra det nödvändigt att ha en handelstraktat, om man överhuvud taget skall kunna driva några affärer med det landet. Med England och Danmark ligger saken till på ett helt annat sätt.

Om jag för min del skulle göra någon anmärkning mot det sätt, på vilket förhandlingarna blivit upplagda, så skulle det vara den, att man inte har använt tillfället att få igenom några förmåner för den svenska industrien. Det är min bestämda övertygelse, att man skulle ha kunnat uppnå exakt detsamma för jordbrukets del, som man nu nått, och dessutom vinna åtskilliga andra fördelar.

Men hans excellens herr statsministern har redan tydligt och klart — så tydligt och klart som man ifrån regeringshåll kan göra det — angivit anledningen till att man icke gått den vägen, och det är ju helt enkelt den, att om man kommit med precis samma saker beträffande jordbruket som nu, men med en lättnad för någon svensk industri vid dess export på Tyskland, skulle detta ha utnyttjats till ett fruktansvärt buller över hela landet, och det skulle ha sagts, att man offrade jordbrukets intresse för att vinna fördelar åt industrien. Jag förstår, att regeringen har tvekat att gå den vägen. Att man skulle ha kunnat vinna något genom att pruta av på vårt industriskydd mot Tyskland, att således, i stället för att bekämpa några försämringar för jordbruket, som Tyskland ville genomföra, släppa efter på industriskyddet, det skulle, från min synpunkt och även ifrån jordbrukarnas, ha varit mycket önskvärt, tror jag. Men, mina herrar, såsom läget är, hade man helt enkelt icke kommit någonstans på den vägen, ty de intressen i Tyskland, som tagit sig uttryck i uppsägningen av handelstraktaten, hade icke heller kunnat komma och säga: »Vi ha berett lättnader för vår industri genom att göra en eller annan eftergift beträffande jordbruket.»

Sådant är läget och så har man på ömse håll låst fast sig, så att man icke kan komma till något verkligt tillfredsställande resultat. Det är följden av de traktatmetoder, som Tyskland och några andra länder använt.

När min högt ärade vän, herr Bergman, säger, att vi äro vana att stå med hatten i hand för främmande stater, så gör han mig i ganska hög grad förvånad. Liksom herr Bergman är jag en stor patriot, som mycket gärna vill, att Sverige både skall synas och framför allt *vara* någonting ute i världen, men detta uttryck han använde är ett ganska riskabelt uttryck, och skall herr Bergman tillämpa sin princip på åtskilliga andra områden — att vi, genom ett morskt uppträdande med möjlighet att sätta makt bakom ordet, skola förvärva respekt åt oss — befarar jag, att det blir en väldig blomstring på fjärde huvudtiteln.

Det är nog så, att en sådan politik som den Tyskland drivit, till slut kan leda till öppna kraftmätningar med grannstaterna, men då bör man inte bereda detta land fördelen av att ta en och en av småstaterna, utan då böra vi komma överens med dem, som stå i ungefär samma läge som vi, att samtidigt försöka göra någonting. Det skulle säkerligen vara ur många synpunkter önskvärt, om de nordiska staterna kunde sluta med exempelvis Holland, Belgien, Schweiz och möjligen någon annan stat ett slags handelspolitisk entente; det

skulle för oss vara till mycket stor glädje vid åtskilliga tillfällen att ha en sådan entente. Det finns emellertid icke någon sådan, och jag tror, att innan den existerar skulle det inte vara möjligt att vinna något genom de av herr Bergman rekommenderade metoderna.

Om jag såge en möjlighet att få någon nämnvärd fördel genom att gå på avslag och upptaga nya förhandlingar, skulle jag kanske, i sakens nuvarande läge och då jordbrukarna så gärna säga sig vilja ha det på det sättet, ha gått på den linjen, men det finns faktiskt ingen möjlighet, ty det existerar, som jag sade redan i bevillningsutskottet, bondeförbundare i Tyskland också, och det går icke att åstadkomma en gemensam front mellan dessa två över gränsen be- träffande vad som skall beviljas och vad som skall kunna vidhållas.

Utskottets ärade ordförande, herr Johan Nilsson, utnyttjade på ett ytterst skickligt sätt den ståndpunkt, som man ifrån frisinnat håll intagit, och det var inte utan att jag kände en viss glädje över den skicklighet, med vilken han satte in stöten, ehuru jag blev mycket ledsen över att själva saken kommit i det läget, att han kunde göra det. Det är ju nämligen på det sättet, att ett förkastande av traktaten nu, om det skall få någon effekt, måste följas av bestämda åtgärder ifrån svensk sida, åtgärder, som skulle bli av mycket genomgripande natur för Sveriges del särskilt på det industripolitiska området, eftersom Tyskland inte har någon större export av jordbruksprodukter till Sverige. Vi skulle då komma därhän, att genom de folkfrissnades och bondeförbundarnas gemensamma aktion skulle vi ha ökningar av industritullarna över oss, såvitt jag förstår, därest det hela icke skall bli ett slag ut i tomma luften, som drager löje över oss i stället för att vinna respekt åt Sverige.

I det nuvarande sakläget måste jag, herr talman, med beklagande av den handelspolitiska inställning, som vår motpart i dessa förhandlingar har tagit, likväl yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren började sitt anförande med två satser, vilkas riktighet jag gärna vill underskriva. Den första satsen var den, att det är beklagligt, om internationella avtalsfrågor skulle indragas som kampmedel i inre partistrider, och den satsen tror jag är alldeles riktig. För min del skriver jag helt under den, och då jag nu i allt fall står på den ståndpunkten, att det här föreliggande avtalet knappast kan tagas, så är det inte därför, att jag för min del vill draga in det i några inre politiska strider, utan av ett helt annat skäl, som jag strax skall angiva. Och detta andra skäl sammanhänger också med den andra satsen, som den ärade talaren inledningsvis framförde. Han sade nämligen det, att varje regering gör sitt bästa och ingen annan regering än den nu sittande hade kunnat uppnå något bättre resultat — kanske i en eller annan punkt, men i stort sett hade det blivit detsamma. Jag tror, att det också är alldeles riktigt vare sig det varit den nuvarande, en frisinnad eller en socialdemokratisk regering. Efter allt som förekommit, tror jag resultatet skulle blivit ungefär detsamma, och även om det varit en regering av helt annan typ, av blandningstyp eller vad det vara må, tror jag resultatet blivit detsamma. Men varför? Ja, hans excellens herr statsministern berörde frågan på sitt sätt, och bevillningsutskottets ärade ordförande berörde den på sitt sätt.

Hans excellens herr statsministern sade, att bakom den tyska regeringen stod en kompakt majoritet eller en mycket påträngande minoritet, som fick majoriteten att böja sig; en riksdagsvilja som var orubblig. Och bevillningsutskottets ärade ordförande sade å andra sidan att här i Sverige finns det ju ingen fast riksdagsvilja bakom — och där tror jag, att han slog huvudet på spiken. Ingen regering kan någonsin i Sverige komma att vinna *något* av

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.

(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

utlandet, när utlandet överhuvud taget vet, att Sveriges riksdag icke går in för att eventuellt hålla regeringen ryggen fri.

Det kan sägas starka ord och hotas med åtskilligt ifrån den svenska regeringens sida, men om en främmande makt, som man underhandlar med, lever i den övertygelsen, att det är ord och ord och intet annat, hjälper det icke mycket. Och om man då har den övertygelsen, att det enda, som kan hjälpa, är, att den svenska riksdagen också någon gång och någon smula visar tänderna, tror jag, att det vore ett medel långt effektivare för att uppnå ett resultat än att lägga skulden på regeringen. Det förhåller sig nog så i det fallet, att Sverige får lov att tänka sig ungefär vara i samma ställning som, låt oss säga, arbetare vid ett större företag, vilka stå i strid med arbetsgivarna och icke kunna komma till resultat utan att gripa till strejk och blockad. Det är alldeles klart, att dessa kampmedel för de kämpande själva medföra olägenheter och medföra ganska stora besvärligheter, men man tillgriper dem, därför att man tror, att de kunna leda till ett resultat genom att sätta hårt mot hårt.

Nu menar jag, att om icke Sveriges riksdag i ett så eklatant fall som det föreliggande visar, att den också vill något bestämt och vill hävda en politik, som regeringen skulle föra, genom att nu gå in för ett nej och dess konsekvenser, ja, då komma vi aldrig någonsin i framtiden, vilken regering vi än må ha, att uppnå något bättre resultat. Vad det här i själva verket gäller är därför, synes det mig, att klargöra för sig, vad ett eventuellt traktatlost tillstånd skulle innebära.

Jag hör inte alls till dem, som anse att ett traktatlost tillstånd med Tyskland skulle vara ungefär att likställa med ett traktatlost tillstånd med andra länder, och hans excellens herr statsministern har mycket riktigt påpekat varuti skillnaden ligger, men jag förmenar det, att ett sådant traktatlost tillstånd med Tyskland är av den naturen, att det icke kan av sig självt fortfara, även om man har mycket god vilja att låta det fortfara på båda sidor.

Med de export- och importförhållanden, som råda mellan Sverige och Tyskland, är det visserligen alldeles riktigt, som herr statsministern framhållit, att den tyska exporten på vårt land är, i förhållande till den totala, en bråkdel av vad den svenska exporten på Tyskland är i förhållande till Sveriges totala export, men jag undrar, mina herrar, om det icke finns svenska exportvaror, för vilkas export till Tyskland tyskarna äro ytterligt känsliga. Det är sant, att en sådan kampsituation kunde medföra vissa, kanske större, svårigheter för svensk industri exempelvis i fråga om export av järnmalm, men jag undrar å andra sidan, om icke vi borde taga herr statsministern på orden, att vi här skola stå eniga att göra ett gemensamt och således, för att vinna något helt både för industri och jordbruk, eventuellt också låta industrien lida. Det har här inte talats om annat än att man genom traktatförhandling skulle kunna vinna några fler fördelar för industrien, och det kan mycket väl sägas, som den siste ärade talaren sade, att det är ett ganska tivelaktigt värde i sådana förmåner under nuvarande inrepolitiska situation. Men det kan också tänkas, att ett kamptillstånd, ett traktatlost tillstånd leder därhän, att det kan bli ganska allvarliga nackdelar för industrien. Den största farhågan beträffande ett traktatlost tillstånd, som jag för min del hyser, ligger just i de nackdelar, som det kommer att medföra för industrien, och jag skulle icke kunna förorda eller tänka mig möjligheten av ett sådant tillstånd, om jag tillika inte vore övertygad om att vi ha exportartiklar, som Tyskland behöver och som i själva verket Tyskland icke kan någon längre tid undvara. Det är möjligt, att det kan erhålla sådana varor även ifrån annat håll, låt vara på dyrare villkor och på andra förutsättningar, men till viss gräns ha vi där ett maktmedel. Det är nu så, att regeringen varje år får tillstånd att eventuellt för-

höja tullar i händelse av handelskrig, och det är så att det, statsrättsligt sett, finns *icke* något hinder för regeringen att utfärda både import- och exportförbud, och på den vägen kan man komma ganska långt. Men om en regering icke vet, att den har riksdagen bakom sig, vågar den icke göra något, och om ett främmande land vet, att regeringen här icke har riksdagen bakom sig, är regeringen ännu sämre ställd. Det är därför jag menar, att i en sådan situation som den närvarande hade man kunnat förvänta av bevillningsutskottet, att det hade klart utrett vad ett dylikt traktatlöst tillstånd innebär och skulle innebära.

Nu säger bevillningsutskottet i sitt betänkande här, att utskottet har icke på grundval av de sakliga uppgifter, som lämnats i propositionen eller eljest stått till utskottets förfogande, d. v. s. ställda till förfogande genom Kungl. Maj:t, förmodar jag, »kunnat bilda sig en fullt tillförlitlig uppfattning om arten och omfattningen av de svårigheter, traktatens försättande ur kraft skulle medföra för Sverige». Men icke förty övergår utskottet i nästa punkt till den förklaringen, att ett traktatlöst tillstånd torde »kunna tänkas föranleda allvarliga olägenheter för flera svenska intressen, icke minst jordbrukets». Ja, det är alldeles säkert, att det gör så. Den satsens riktighet behöver man icke tveka om, men frågan är icke denna, utan frågan är den, huruvida dessa nackdelar äro sådana, att man med fäst avseende på målet bör underkasta sig dem eller icke. En utredning härom saknas totalt.

Om nu utskottet är så övertygat om att nackdelarna bli övervägande, att man ingenting kan vinna, vore det skäl att framlägga den motivering här för, som utskottet kan ha. I stället säger utskottet helt enkelt, att det icke har någon motivering; det har icke fått material, så att det kan bedöma den saken. Jag kan icke tänka mig, att icke utskottet skulle kunna få sådant material eller att det icke skulle kunna tilltvinga sig sådant material eller eventuellt framskaffa det självt. Jag kan också som min personliga mening uttala, att resultatet av ett sådant bedömande sannolikt skulle bliva, att nackdelarna icke vore så svåra som man tänkt sig.

Under sådana förhållanden synes det mig, som om den naturliga vägen vore en återremiss till bevillningsutskottet, för att det skulle kunna klargöra saken för kamrarna, så att kamrarna verkligen visste, vad följden skulle bli av ett traktatlöst tillstånd. Det är uppenbarligen så, att den gällande traktaten går ut om några dagar, den 15 februari, och det är lika klart, att på den tiden kan man icke hinna med att göra en sådan utredning. Då ställer sig frågan för mig så: är det absolut uteslutet, att en svensk regering skulle kunna sakna även den möjligheten att t. ex. genom »konversationer», som ju alltid enligt uppgift äro mycket vinstgivande, förvärva från tyskarna det medgivandet att traktaten förlängdes till, låt oss säga, den 1 eller den 15 mars. Det är möjligt att detta varken »konversationsvis» eller genom en aktion kan åstadkommas. Jag vågar icke uttala någon mening därom, men jag skulle svårigen kunna föreställa mig, att därest regeringen och bevillningsutskottet äro övertygade om att kunna ådagalägga nackdelarna av ett traktatlöst tillstånd, de då icke skulle kunna klargöra för motparten, att det vore en viss vinning att medgiva ett sådant uppskov, och under en sådan förutsättning tillåter jag mig, herr talman, att yrka återremiss till utskottet av nu föreliggande betänkande, men jag förklarar på samma gång att därest denna återremiss icke skulle kunna beviljas av kammaren, kommer jag att rösta emot förslaget, därför att jag för min del är övertygad om att nackdelarna icke äro större än fördelarna av ett traktatlöst tillstånd, som med naturnödvändighet framkallar nya förhandlingar men då under helt annat tryck än vad som föreligger, när man har kännedom om att riksdagen ingenting vill.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.*

(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Greve Lagerbjelke: Herr talman, mina herrar! Jag vill först uttala mitt beklagande över att en för närvarande ganska blomstrande näring inom det svenska jordbruket blivit så illa tillgodosedd i nu föreliggande förslag, nämligen den svenska svinaveln. Förslaget innebär att bindningen av tullar vid utförsel av levande svin skall bortfalla och att Tyskland sålunda få rätt att fastställa tullsatzen efter gottfinnande. Nu medger departementschefen, att detta skulle medföra ett visst osäkerhetstillstånd, som kan tänkas komma att försvåra utvecklingen och försäljningen på den tyska marknaden. Hans excellens herr statsministern meddelade i sitt anförande, att efter hans uppfattning skulle det icke vara att befara några tullförhöjningar på denna vara. Han yttrade dock inte något som helst till stöd för denna sin uppfattning; och det är nog att befara motsatsen, att döma av den rådande agrarpolitiken i Tyskland. Nu lär det emellertid icke vara något att göra i av mig berörda avseenden: och skulle ett traktatlöst tillstånd uppkomma, bleve resultatet endast det, att man förlorade den fördel, som är vunnen vid utförandet av slaktprodukter.

Beträffande vidare vad herr Reuterskiöld nyss anført, har det anmärkts, att bevillningsutskottet borde på grund av de sakliga uppgifter, som kunde komma utskottet till del, ha bildat sig en fullt tillförlitlig uppfattning om de svårigheter, som skulle uppkomma till följd av ett traktatlöst tillstånd. Jag vågar emellertid bestämt påstå, att det varit utskottet fullkomligt omöjligt att bilda sig en fullt tillförlitlig uppfattning i den frågan; detta med hänsyn till de ovissa faktorer som råda. Det är alldeles omöjligt att bl. a. förutse de åtgärder den tyska riksdagen skulle vidtaga i händelse av ett traktatlöst tillstånd.

Vad som för mig i denna fråga är avgörande är, att den tyska exporten till Sverige i förhållande till hela den tyska exporten är vida mindre än vår export till Tyskland i förhållande till vår samlade export. I händelse av ett traktatlöst tillstånd skulle vi därför intaga den svagare partens ställning.

Herr Reuterskiöld förordade vidare bl. a. att Sverige vid förhandlingar med främmande makter i allmänhet skulle intaga en fastare hållning. Vi skulle, som han uttryckte sig, någon gång visa tänderna. Ja, det är bra att visa tänderna, om man vinner något därmed, men gjorde man det i detta fall? Det skulle säkerligen icke medföra någon inverkan på det stora Tyska riket. Det förefaller mig, att ett visande av tänderna i detta fall skulle vara, som om en liten terrier visade tänderna mot en stor bulldogg.

Jag får, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Forsberg: Det är ju icke mycket att tillägga, sedan hans excellens herr statsministern och bevillningsutskottets ordförande hållit sina anföranden, men det är ett par detaljer, som jag ändå skulle vilja framhålla för kammaren.

Det är ju så, att om detta traktatlösa tillstånd nu inträder, tillämpas ju direkt, d. v. s. den 15 februari, vissa begränsade tullförhöjningar, men detta endast under den förutsättningen, att vi räknas som s. k. mest gynnad nation. Skulle däremot så inte vara fallet, komma ju betydligt starkare tullförhöjningar att träda i kraft å samtliga de varuslag, som upptagits i 1926 års svensk-tyska handelstraktat. Därtill kommer, i händelse av att ett traktatlöst tillstånd inträder, att de förmåner, som vunnits för det svenska jordbruket genom det s. k. tilläggsavtalet nr 2, då icke kunna bringas i tillämpning. Även ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på, att för Tysklands del kommer ett traktatlöst tillstånd ej att medföra ogynnsammare betingelser i tullhänseende, utan endast att innebära en återgång av i huvudsak följande från svensk sida gjorda medgivanden, nämligen beträffande bevillningsavgiften för handelsre-

sande, prover å arbeten av ädla metaller och resgodsfrafter för handelsresandeprover, och det är ju bagateller.

Det var dock egentligen icke det jag skulle fästa kammarens uppmärksamhet på, utan såsom representant för Blekinge ville jag säga, att den landsdelen kanske är den, som mest komme att beröras, skulle jag tro, av det traktatlösa tillstånd, som skulle inträda. Vi ha ju, som herrarna veta, just där de öar, som utgöra stenhuggeridistriktet. Dessa ha en export på 8,175,000 kronor, och härav är det cirka 50 procent, som går till Tyskland. Då förstå herrarna själva, att denna industri skulle vara nedlagd och tillspillogiven vid ett traktatlöst tillstånd. Under krigsåren hade jag med länets hjälpkommitté att göra och såg då, vilket elände det blev på dessa öar, då stenindustrien måste nedläggas. Det skulle nu åter bli följden. Jag förstår icke herr Bergmans anförande. Han företrädde enligt min uppfattning den rena partipolitiken, såsom han lade sitt anförande, och det är beklagligt, att den skall behöva komma in i dessa traktatfrågor. Jag hyser således samma uppfattning som herr Örne hade i den frågan.

Ja, här är ju, som sagt, icke mycket att tillägga, utan jag ber endast att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Lundvik**: Herr talman, mina herrar! Såsom den ledamot av regeringen, av vilken riksdagen har rätt att närmast utkräva ansvaret för denna traktat, anser jag mig med några ord böra klarlägga min ståndpunkt i frågan. Eftersom jag icke haft möjlighet att bevista debatten i denna kammare, kan jag i mitt anförande icke ingå på ett bemötande av den kritik, som här framkommit, utan får begränsa mig till att upptaga de anmärkningar, som framställts i reservationerna.

Denna kritik avser tre huvudpunkter: för det första ordningen för propositionens framläggande, för det andra den av regeringen tillämpade förhandlings-taktiken och för det tredje själva traktatens innehåll. Jag skall bemöta var punkt för sig.

Vad angår ordningen för propositionens framläggande har man klandrat oss för att vi icke givit riksdagen del av regeringens jordbruksprogram samtidigt med propositionen rörande traktaten. Jag kan ej finna det klandret annat än obefogat. Det riktades under remissdebatten i andra kammaren mot regeringen och besvarades då av hans excellens herr statsministern. Jag skulle kunna begränsa mig till att hänvisa till vad han då framhöll. Jag vill erinra om att det helt enkelt varit oss omöjligt att lägga fram de båda frågorna samtidigt. Tyska regeringen sade upp traktaten den 26 juni i fjol. Hade man tillämpat 1926 års traktatbestämmelser med avseende på uppsägningen, hade traktaten löpt ut sex månader därefter, alltså redan före årsskiftet. Det var ett tillmötesgående av den tyska regeringen att framskjuta terminen till den 15 februari. Men efter mitt förmenande hade det varit fullständigt uteslutet att få den terminen ytterligare förlängd.

Då kan man ju säga: Varför ha icke herrarna kommit fram med jordbruksprogrammet tidigare? Det tillkommer egentligen ej mig att svara på den frågan, och det behöves knappast något mera vidlyftigt svar. Herrarna ha väl samtliga i denna kammare haft tillfälle att taga del, åtminstone genom tidningsreferaten, av de olika utlåtanden, som komma att ligga till grund för regeringens jordbruksprogram. Herrarna ha då funnit, att dessa utlåtanden ha varit daterade så sent, att det helt enkelt icke varit möjligt att på grund av dessa tidigare utarbete en proposition.

Jag tror också, att man väsentligt överdrivit sammanhanget mellan föreliggande traktat och regeringens kommande jordbruksprogram. Naturligtvis finns det ett logiskt sammanhang mellan de båda frågorna, nämligen så till

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

vida att regeringen får se till, att den i sitt jordbruksprogram icke föreslår sådana åtgärder, som stå i strid med föreliggande traktat, och riksdagen får naturligtvis icke heller, när den tager ståndpunkt till jordbruksprogrammet, komma med sådana skärpningar av detta, som skulle stå i strid med traktaten. Något djupare sammanhang kan jag däremot ej se, att det finnes.

Jag övergår till frågan om den av regeringen tillämpade förhandlingstaktiken. Jag får säga, att det förefaller mig något osedvanligt — jag vill ifrågasätta om det ens överhuvud i regel kan anses lämpligt — att i debatter om handelstraktater gå in på så ytterst ömtåliga spörsmål som de taktiska, men eftersom reservanternas riktat sin kritik med synnerlig skärpa mot den av regeringen tillämpade taktiken, synes det mig, att jag har full rätt att på den punkten också försvara mig. Vad man kritiserar är ju, att förhandlingarna begränsats till jordbrukets område. Man vill göra gällande, att vi hade fått en starkare ställning och uppnått ett bättre eller åtminstone mindre ogynnsamt resultat, därest vi hade låtit förhandlingarna spela över hela 1926 års traktat-område, enkannerligen industritullarna. Jag vill söka bevisa, att det resonemangt är felaktigt.

I och för sig var det ju fullt naturligt, att eftersom uppsägningen kom till stånd, därför att den nuvarande traktaten lade hinder i vägen för tyskarna att genomföra sitt agrarprogram, man från svensk sida framför allt ville koncentrera sig och sätta in all kraft på att tillvarataga det svenska lantbrukets intressen. Det hade visserligen från industrihåll här hemma framkommit en hel del önskemål med hemställan om deras beaktande vid de blivande traktatförhandlingarna, men regeringen ansåg, att dessa önskemål borde stå tillbaka för de framför allt hårt ansatta jordbruksintressena. Man torde åtminstone icke på lantmannahåll kunna förebrå regeringen för denna ståndpunkt, och ej heller har det väl varit reservanternas mening med deras kritik av förhandlingstaktiken att förebrå oss, för att vi i dessa traktatförhandlingar icke tillvaratagit industriintressena. Nej, denna mening har väl snarare varit den, att man genom att låta förhandlingarna omfatta även industritullarna skulle kunnat på industritullarnas område skaffa sig bytesmedel, genom vilka man kunnat förvärva en bättre ställning för jordbruket. Man skulle med andra ord, för att citera ett yttrande från agrarhåll, som jag hörde en gång i fjol, den här gången, i motsats till vad man på det hållet ansåg vara fallet 1926, låta industrien betala till jordbrukets fromma. Jag frågar: Hur skulle det kunnat ske? Det förefaller mig, att det endast kunnat ske på ettdera av följande två sätt. Antingen skulle man gått med på att sänka den svenska industriens tullskydd och därigenom bereda tyskarna ökade möjligheter till avsättning här i landet för sina industriprodukter för att i utbyte härför förvärva en bättre ställning för det svenska jordbruket. Eller också skulle man gjort så, att man tillmötesgått från tyskt håll framkommande krav på att de tyska industritullarna skulle höjas till skydd mot den svenska konkurrensen. Den förra vägen är givetvis alldeles oframkomlig. Det har av reservanternas med mycken styrka framhållits, att den tyska exporten på Sverige i hög grad florerar och utvecklas, och bara det förefaller mig vara ett tillräckligt indicium på att man från tysk sida egentligen icke har något att anmärka på det nuvarande industritullskyddet i Sverige, utan att man utan svårighet kan överskrida de existerande tullmurarna här. Skulle vi alltså ha erbjudit oss att sänka en eller annan industritull, skulle vi ej ha fått något i utbyte åt det svenska jordbruket. Så kommer jag till den andra vägen. Det förelåg utan tvivel mycket starka krav från vissa tyska industriers sida, att man skulle skärpa det tyska tullskyddet mot en i vissa avseenden, efter vad det påståtts, besvärande svensk konkurrens. Jag erinrar endast om de ytterst starka kraven på återinförande av den tyska gatstentullen, vilken vi genom 1926 års traktat befriades från. Jag kan även

nämna de från flera håll framträdande kraven på att de tyska importtullarna på järn och stål skulle skärpas mot oss. Men är det troligt, att vi genom att tillmötesgå sådana krav hade kunnat förvärva någon fördel för vårt jordbruk? Den frågan måste besvaras nekande, såframt man anser, att de strävanden, som tagit sig uttryck i det nu skärpta tyska agrartullskyddet, verkligen ha varit allvarligt menade. Det finns ingen anledning att tro, att de tyska statsmakterna hade uppgivit sitt agrarprogram för att tillmötesgå ett eller annat tyskt industriintresse. Snarare torde man väl ha anledning förmoda, att därest vi hade låtit förhandlingarna breda ut sig även över industritullområdet, hade vi från tysk sida fått erbjudanden om vissa kompensationer till förmån för vår industri men sannerligen icke tvärtom, till förmån för vårt jordbruk.

Jag tror, att jag med det nu anförda har givit tillräckliga skäl för att den taktik, regeringen fört, var den riktiga. Men jag kanske bör tillägga några ord närmast för att bemöta vissa synpunkter i herrar Bergmans och Hamrins reservation. De framhålla, att den tyska exporten på Sverige är synnerligen stor och utvecklas synnerligen gynnsamt i förhållande till den svenska exporten på Tyskland, om man räknar med den totala exporten, medan återigen, om man ser utslutande på exporten av lantbruksprodukter, denna väger tämligen jämnt, kanske med en viss övertikt på Sveriges sida. Ur detta förhållande vilja dessa reservanter draga den slutsatsen, att vi skulle ha haft en så mycket starkare ställning, om vi hade förhandlat över hela området. Detta resonemang förefaller ju ganska bestickande, men jag tror i alla fall, att om man analyserar det, skall det visa sig falskt. Vari består denna starka ställning för oss? Jo, såvitt jag kan förstå, ligger den just däri, att det för Tyskland, på grund av den svenska marknadens betydelse, bör vara ett synnerligen viktigt intresse att ha de handelspolitiska förhållandena med Sverige traktatmässigt reglerade, att man med andra ord å Tysklands sida utsatte sig för vissa risker för avsättningen på Sverige, därest man icke kunde komma till någon uppgörelse. Men då måste jag fråga: Är icke faran för att en uppgörelse icke kommer till stånd lika stor om förhandlingarna begränsas till jordbruksområdet som om de omfatta avtalet i dess helhet?

Det har erinrats om Finlands förhandlingar med Tyskland. I stället för att begränsa sig till agrarfrågan, läto finnarna förhandlingarna omfatta även industrien. Resultatet blev, att Finland visserligen fick ett och annat industrikrav tillgodosett men platt intet för sitt jordbruk.

Jag övergår nu till den tredje punkten i reservanternas kritik, anmärkningarna mot själva avtalet. Jag har tillåtit mig i mitt departementschefsyttrande framhålla, att jag icke anser, att det nu föreliggande förslaget har förringat värdet av 1926 års avtal. Jag skall ej här redogöra för de olika posterna i min bokföring, som gjort, att jag kommit fram till detta saldo. Jag har hört, att hans excellens herr statsministern gått närmare in på de skilda punkterna, och jag kan därför lämna dem åsido. Jag vill bara säga, att även om icke min uppfattning gillas — och den tycks icke ens gillas av utskottsmajoriteten — och även om man anser, att detta avtal är sämre än 1926 års avtal, är det väl icke därför sagt, att man har rätt att lasta regeringen för det framlagda förslaget eller har fog för att vraka detsamma. Frågan är, när det gäller att lasta regeringen, huruvida regeringen hade kunnat få fram något bättre. Frågan är, när det gäller att antaga avtalet eller icke: Vad få vi, om vi avslå det? Ja, den förra frågan är naturligtvis alldeles omöjlig att på ett tillfredsställande sätt besvara. Det beror på vars och ens subjektiva uppfattning, om man anser, att vi kunnat åstadkomma något bättre eller ej. Men det gläder mig i alla fall, att den kritik som framkommit riktat sig mot mig och icke mot underhandlingarna. Jag instämmer till fullo i det erkännandet, som kommit till uttryck här i

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

kammaren, att underhandlarna gjort ett förträffligt arbete. När man återigen kommer till frågan, om man skall antaga detta förslag eller ej, får man tänka sig in i vad som sker, om vi avslå förslaget. Bevillningsutskottet riktar ju i de artiga ordalag, som det hedervärda utskottet plägar använda, en viss förebråelse mot regeringen, för att icke regeringen låtit utskottet veta vad följden skulle bli av ett traktatlöst tillstånd. Jag vill försöka att åtminstone giva någon belysning åt den frågan. Såvitt jag kan förstå, är den bästa eventualiteten, som inträffar, om traktaten avslås, den, att de båda länderna ändå komma att använda mest-gynnad-nations-behandling mot varandra. Det bör från Tysklands sida icke vara något att invända mot den saken, ty tyskarna komma i så fall beträffande tullarna i åtnjutande av precis samma förmåner som de ha enligt 1926 års traktat, men för oss blir icke ställningen lika gynnsam som för Tyskland. Först och främst: alla de förmåner — herrarna må nu anse, att de äro hur knappt tillmätta och i grund och botten hur usla som helst — alla de förmåner, som vi i alla fall lyckats utverka till förmån för jordbruket, äro utan vidare borta. Det blir då icke fråga om att skicka ut femtusen eller sextusen eller sjutusen kreatur för en tullsats av sexton riksmark, utan tullsatsen å levande kreatur blir då över hela linjen 24.50 riksmark. Det blir ingen tullfrihet för hö, vi kunna icke skicka ut lever för 16 mark och annat slaktavfall för 18 mark. Alla dessa förmåner äro borta. Dessutom gå vi förlustiga en hel del förmåner, som 1926 års avtal gav oss. Exempelvis kommer vår gatstensindustri, för vilken den tyska marknaden är av alldeles dominerande betydelse, icke längre att åtnjuta förmånen av tullfrihet. Den svenska järnhanteringen, vars avsättningsmöjligheter redan äro så beskurna, riskerar också att icke längre få åtnjuta de knappt tillmätta förmåner, som 1926 års avtal skänkte den. Det förefaller mig vara otänkbart, att man skulle kunna låta ett sådant sakernas tillstånd fortvara. Jag är livligt övertygad om att man åtminstone på lantmannahåll skulle börja kraftigt knorra, och att de herrar, som nu reserverat sig mot utskottets yttrande och yrkat avslag på den föreliggande propositionen, vid tanken på sådana följder av ett traktatlöst tillstånd kanske ändå känna sin heta trängtan att fälla den föreliggande traktaten i någon mån svalna.

Jag har nu berört det gynnsammaste, som skulle inträffa, om vi finge ett traktatlöst tillstånd. Men hur blir det, om vi icke få mest-gynnad-nations-behandling? Tyskarna komma fortfarande i samma angenäma ställning som hittills på den svenska marknaden, ty vi ha bara en tariff, som vi använda gent emot alla länder, oavsett om vi med dessa länder ha traktater eller icke. Men på den tyska marknaden komma vi icke ens att ha den förmån, som mest-gynnad-nations-behandling skulle ge oss, nämligen att icke bli sämre behandlade än andra länder i tullavseende. Vi utsätta oss för risken att bli alldeles utslagna i konkurrensen, då vi ej kunna påräkna samma tullar som andra, med oss konkurrerande nationer.

Den logiska konsekvensen, mina herrar, av ett traktatlöst tillstånd med Tyskland blir utan tvivel en höjning av de svenska tullarna, skapandet av ett av många så förordat kamptullsystem. Det förefaller mig också, som om kamptullar hade hägrat för två av reservanterna, nämligen herrar Bergman och Hamrin, och för dem framstått som något ganska lockande, ty något annat kan man ju svårigen läsa ut ur deras yttrande: »Med hänsyn till förhållandet mellan de båda parternas export- och importsiffror, enkannerligen utvecklingen av dessa från och med år 1925, synes nämligen ett traktatlöst tillstånd också inrymma möjligheter, som kunna utnyttjas för de svenska intressenas tillgodoseende.» Ty icke blir det något tillgodoseende av svenska intressen genom ett traktatlöst tillstånd, som icke leder till tullförhöjning å den svenska sidan. Vilka fördelar ett kamptullsystem skulle föra med sig kan man ju ha delade meningar om, och framför allt tror jag, att man

på agrarhåll bör vara litet försiktig att tillråda ett sådant system. Kamptullrustningens syfte i detta fall skulle väl vara den, att vi vid kommande förhandlingar skulle kunna mot dessa kamptullar tillbyta oss av agrarerna önskade förmåner för jordbruket. Men det är ovisst, om vi skulle bli i stånd till det. Det talas om den tyska exportens på Sverige omfattning och om hur viktig den är för Tyskland och det skall jag visst ej förneka. Men det är visst icke säkert, att den starka tyska gröna fronten, om vilken det talats så mycket och för vilken man på bondeförbundshåll tycks ha så stor beundran, verkligen skulle brytas, och att tyskarna skulle gå med på att låta en sänkning av svenska kamptullar gå i utbyte mot sänkning av tyska agrartullar. Det kan dessutom hända, att man får betala alldeles oerhört dyrt, om man skall vinna några förmåner för Sveriges lantbruk på det sättet, ty vi skola komma ihåg, att det pris, vi få betala, kommer att beräknas icke med hänsyn till de jämförelsevis små kvantiteter agrarprodukter, som vi expertera till Tyskland, utan det kommer på grund av mest-gynnad-klausulens inverkan att sättas i relation till Tysklands totala import av dylika produkter. Skulle man nu rusta sig för en sådan tullkamp och sedan trots denna rustning icke kunna tilltvinga sig vad man velat, nämligen förmåner för vårt jordbruk, då får jag säga, att åtminstone herrar lantbrukare i detta land gjort en ganska skral affär genom att förkasta avtalet, ty då blir resultatet bara det, att de förlora de förmåner, som detta avtal bjuder, men i stället komma att ytterligare tyngas av höjda industritullar.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Herr **Bärg**: Jag skulle icke ha besvärat kammaren, om ej herr Reuterskiöld hade fällt några yttranden, som tvinga mig att säga några ord i saken. Innan jag gör det, ber jag att till handelsministern — i anledning av hans erinringar mot det s. k. klandret i utskottsutlåtandet av den brist på utredning, som gjort det svårt att bedöma, vart det skulle taga vägen vid ett traktatlöst tillstånd — få säga, att ungefär så mycket som herr statsrådet nu meddelade som sin uppfattning av dess olägenheter har man kanske som ett netto haft reda på i fråga om denna sak redan i utskottet. Men om det gäller att vidtaga sådana vanskliga åtgärder som en tullkamp skulle innebära, så är det ändå bra litet att bygga på en sådan uppfattning, utan man behöver väl få litet närmare detaljerad kännedom om var de svåraste törnarna skulle träffa vårt näringsliv och våga denna fråga på ett mer ingående sätt, än vad som varit möjligt med anledning av vad som finnes i propositionen. Icke dess mindre har ju utskottet i alla fall kommit till samma slutsats som regeringen gjort.

Jag ber också att få fästa uppmärksamheten på en sak, som varit påtalad från ett par håll här, när man velat göra gällande, att det råder ett motsatsförhållande mellan omdömet om detta tilläggsavtals egenskaper i den kungl. propositionen och i utskottets betänkande, och att utskottsmajoriteten således skulle ha haft en väsentligt annan syn på dess verkningar eller kanske rent av motsatt mot vad som framlyser i propositionen. Jag tror knappast, att man har rättighet att läsa handlingarna på det sättet. I propositionen har departementschefen talat om att tilläggsavtalet icke gärna kunde försämrå 1926 års traktat. Utskottet har, kanske alltför försiktigt för resten, avstått från att fälla några närmare omdömen om detta tilläggsavtal. Vad utskottet säger är, att de nya riktlinjerna för den tyska tullpolitiken å jordbrukets område antagligen komma att medföra vissa olägenheter, och detta tilläggsavtal är ju icke precis detsamma som den nya tyska tullpolitiken. Jag vill fästa uppmärksamheten på detta.

Anledningen till att jag begärde ordet var, som jag yttrade, herr talman, egentligen vad herr Reuterskiöld anförde, när han framhöll, att det är inte gott för någon regering att kunna utträtta något i sådana här ting, då regeringen icke vet, om den har riksdagen bakom sig, och ännu omöjligare är det,

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

då regeringen *vet*, att den icke har riksdagen bakom sig. Vad som säges från svensk sida, menade herr Reuterskiöld, det är ord och ord och ingenting annat. Han erinrade vidare om, att i kampen på arbetsmarknadens område tillgriper man strejk och blockad, man sätter hårt mot hårt, och man får hålla till godo med att taga konsekvenserna därav. Detta måste ju ge intryck av att den grupp i riksdagen och den folkgrupp ute i landet, som herr Reuterskiöld anser sig representera, skulle just vara den starka ryggrad, som regeringen behövde för att kunna sätta hårt mot hårt på det sätt, som otvivelaktigt kräves i en sådan tullkamp. Jag nödgas, herr talman, säga — vilket jag annars inte skulle ha gjort — att detta uttalande skulle vägt bra mycket tyngre för mig, om jag inte hade haft kannedom om hur läget varit mellan de olika partierna vid denna frågas förberedande behandling, och jag undrar, om regeringen skulle ha känt ett så symnerligen kraftigt stöd, om den inte hade haft något starkare och stabilare att bygga på än de uppfattningar i dessa ting, som från bondeförbundets talesmän kommo till synes vid utskottsbehandlingen.

Jag vill såsom min uppfattning säga, att man kan givetvis tvista, och det i oändlighet, om detta avtalsförslags fördelar och nackdelar, och det skulle inte ett ögonblick förvåna mig, om här finnas många, som äro så tveksamma, att de inte vilja gå in för att stödja förslaget. Men det räcker inte att stå och bedyra, att man är tvärsäker på att man vill taga konsekvenserna av ett traktatlost tillstånd, när man, som i detta fall, har — låt mig säga det — från bondeförbundets ledning låtit förstå, att ett avtalslost tillstånd skulle vara bra mycket sämre än det föreliggande traktatförslaget. Och jag kan också få lov att säga, att den karskhet, som har gjort sig gällande i debatten, skulle jag ha uppskattat mycket mera, om man icke vid utskottsbehandlingen hade väntat med att taga ställning till detta spörsmål, till dess att en majoritet i utskottet var säkrad för förslaget. Och innan slutlig visshet därom förelåg, rådde en nervositet, som säkert har märkts vida i korridorerna här. Detta torde det tillåtas mig att säga i detta sammanhang..

Jag skulle dessutom till herr Reuterskiöld vilja säga, att jag tycker, att det är en liten smula obilligt att förebrå utskottet, att utskottet icke har kunnat på denna korta tid verkställa en sådan utredning, som skulle krävas för att något så när bedöma, vart det skulle barka iväg, om vi ginge in för ett avtalslost tillstånd med alla dess konsekvenser. I den kungl. propositionen framhäves ju, att då det gällde att taga upp förhandlingar i vidare utsträckning än vad som här rör jordbruket, har tiden icke medgivit att verkställa alla de förarbeten och utredningar, som äro nödvändiga för att gå in på detta vida fält, ens under den långa tid, som man hade på sig vid förhandlingarnas förande. Och jag tycker då, att herr Reuterskiöld inte har rättighet att förebrå utskottet för att utskottet inte har kunnat klara ut en sådan sak på dessa få dagar intill den 15 februari. Beträffande möjligheten att få något uppskov i saken efter den 15 februari, har den uppfattningen bibragts oss, att detta icke skulle låta sig göra, något som ju också nyss är bestyrkt av herr handelsministern. Jag vet inte, om man under sådana förhållanden har rättighet till detta klander mot utskottet, och lika litet mening finner jag också i att under sådana förhållanden yrka återremiss. Det rejälaste är ju då att gå på den rena avslagslinjen.

Jag ber, herr talman, även att få säga ett ord i anledning av vad den förste ärade talaren från bondeförbundet yttrade; jag kanske borde ha närmare anknutit det till vad jag nyss sade angående bondeförbundets ställning vid det förberedande utskottsarbetet. Herr Andersson i Boda talade om att man i en tidning beskyllt bondeförbundets representanter för att deras ställning dirigerades av politiska avsikter. Herr Andersson yttrade sig inte angående riktigheten av denna förmodan på annat sätt än att han sade, att i denna fråga be-

funno sig bondeförbundets representanter i gott sällskap, ty en av herrarna på högersidan hade yrkat avslag på 1926 års traktatförslag. Jag vet nu inte, om herr Andersson i Boda därmed menade, att den ifrågavarande högermannens ställning var dikterad av politiska skäl och jämförelsen därför vore riktig.

Till sist vill jag säga, att jag håller regeringen räkning för att den inte har inställt sig på att börja föra ett tullkrig. Jag tycker, att det varslar gott för framtiden om att man inte är benägen att genom höjda tullar börja en kamp för vår lands och vårt jordbruks intressen. Gärna inregistrerar jag också vad utskottets ärade ordförande sade, då han mot talesmännen för de frisinnaade yttrade, att det kommer nog snart att ges tillfälle att visa, om man vill i stället skydda jordbrukarnas intressen medelst tullar, då man icke har velat gå med på att godkänna detta avtalsförslag av omtanke om jordbruket. Detta får kanske ändå betraktas som en förhandsabsolution för dem, som gå med på avtalet, men icke vilja vara med om bifall till de väntade propositionerna om höjda tullar å jordbruksprodukter och andra tvångsåtgärder som föregivas skola gagna jordbrukarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sandler**: Herr talman! I sak ber jag först att få säga, att den kritik, som riktats mot regeringen för dess uppläggning av förhandlingarna, i det stora hela synes mig vara obefogad. Om man accepterar den utgångspunkten, att huvudintresset just nu var att få ett sådant resultat av förhandlingarna, som gäve det bästa möjliga eller det minst ogynnsamma för det svenska jordbruket, har jag fått den uppfattningen, att regeringens skäl för dess uppläggning av förhandlingspolitiken ha varit goda och att de icke ha kunnat jävas av den debatt, som här har förts.

Jag finner för min del inte detta avtal vara tilltalande. Jag vill särskilt peka på en punkt, som jag är övertygad om kommer att bereda oss både missnöje och svårigheter. Hela denna kontingenteringslinje, som man har bringats in på, med ett visst antal kreatur, som av regeringen skola uttagas och fördelas i och för åtnjutande av den lägre tullsatsen, kommer alldeles visst att framkalla mycket gny och gnissel i svenska bygder, då fördelningen skall tillämpas i praktiken. Jag tror inte, att den jordbruksminister är värst mycket att gratulera, som skall ha det otrevliga nöjet att verkställa denna fördelning av kreatur. Men, mina herrar, anledningen till att man i alla fall har ansett sig kunna biträda en dylik anordning är ju den, att det har funnits en önskan att på de punkter, som detta avtal gäller, bereda den svenska jordbruksnäringen så goda möjligheter till export, som man kunde uppnå.

Jag anser det då också vara befogat att härtill lägga ett yttrande i sak av samma innebörd som den siste ärade talarens, nämligen att det är självfallet, att ett biträdande av denna tilläggstraktat på intet sätt kan få tagas till intäkt för några tullskyddspolitiska åtgärder i framtiden beträffande den svenska jordbruksnäringen. Jag hörde med uppmärksamhet på vad herr handelsministern hade att säga om sammanhanget mellan denna traktatfråga och den väntade regeringspropositionen rörande jordbruksnäringen. Han framhöll skarpt och klart, att det, såsom han såg saken, inte fanns något annat sammanhang mellan dessa båda ärenden än det, att man inte finge företaga sig någonting, som strede emot traktaten. Jag ber för min del att få taga fasta på denna herr handelsministerns förklaring och drager därav den konklusionen, att då den fråga, varpå riksdagen väntar, kommer fram, får den behandlas helt fristående i förhållande till denna traktat förutom i det hänseende, som herr handelsministern särskilt pekade på.

Vad som har föranlett mig att begära ordet har emellertid mera varit en önskan att få göra ett par reflexioner, vartill utskottets yttrande inbjuder, angå-

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.

(Forts.)

ende den nuvarande regeringens förhållande till den nuvarande riksdagen och dess partier, men också beträffande regeringens förhållande i allmänhet till riksdagen i en fråga sådan som denna. Man finner ju av bevillningsutskottets utlåtande, att representanter för tvenne partier anse sig kunna yrka avslag på tilläggstraktaten. Det finns ju ingen i denna kammare, som inte är fullständigt på det klara med att detta avslagsyrkande framföres under skyddet och hägnet av en säkert given majoritet till förmån för traktaten. Hade man inte vetat, att denna majoritet vore så säker, hade detta avslagsyrkande då varit att vänta från herrarnas sida? Vad som här förekommit är ju helt enkelt, att två av riksdagens partier i de reservationer, som deras utskottsrepresentanter avgivit i detta ärende, bemåla sig med den krigsmålning, i vilken de tänka uppträda på en krigsskådeplats, som var man i denna kammare förstår inte är den yttre, handelspolitiska fronten.

Vidare finner man, att en majoritet bildats av högern och socialdemokraterna, vilken majoritet tillstyrker tilläggstraktaten i ett ovanligt kylslaget utlåtande, där man på en avgörande punkt får veta, att »utskottet har icke på grundval av de sakliga uppgifter, som lämnats — — —, kunnat bilda sig en fullt tillförlitlig uppfattning om arten och omfattningen av de svårigheter, traktatens försättande ur kraft skulle medföra för Sverige». Det är ju rätt anmärkningsvärt, att ett tillstyrkande av en traktat förses med en sådan motivering. Jag tror, att den fullständigt täcker det verkliga förhållandet, och för min egen del måste jag säga, att jag har icke på något stadium av denna frågas behandling haft ett tillräckligt material för att kunna för min del bedöma, vad ett traktatlöst tillstånd skulle komma att innebära för vårt lands vidkommande. För att inte några missförstånd på den punkten skola uppstå skall jag tillägga, att för min del tänker jag mig ingalunda det traktatlösa tillståndet i tullkrigets form.

För egen del måste jag alltså säga, att även jag kan instämma i vad som står i detta utskottsutlåtande. Materiellt har utskottet icke, säger det, haft möjlighet att bedöma alternativet till ett biträdande av Kungl. Maj:ts förslag. Men samtidigt åtföljes detta yttrande icke av något uttryck för att man i och för sig litar på att regeringen har provat de olika alternativen och att man på grund av sitt förtroende i detta hänseende går på ett tillstyrkande av förslaget. Inte i den blekaste färgnyans finns det något uttryck för ett sådant förtroende till regeringens politik på detta område, utan utskottet säger blott, att den materiella bristen på kunskap rörande det andra alternativet gör, att det nu inte finns något annat att göra än att biträda förslaget. Detta kan naturligtvis inte vara ett tillfredsställande förhållande, och det ger ju på denna punkt bilden av ett läge i fråga om förhållandet mellan regering och riksdag, som ju i och för sig inte är bra och som naturligtvis överhuvud icke kan vara till någon styrka för vårt land i förhandlingar med främmande länder.

Jag kommer därmed in på den andra sidan av saken, den som rör förhållandet i allmänhet mellan regering och riksdag i ett sådant ärende som detta. Jag tilltror mig icke, såsom jag redan har sagt, att i detta läge göra någonting annat än att biträda det framlagda förslaget. Jag kan inte på den auktoritet, som utgöres av herr Bergmans ord, att man skall vara oefaren på det utrikespolitiska området för att låta skrämman sig av ett traktatlöst tillstånd, framställa ett avslagsyrkande. Jag kan inte heller göra det på auktoriteten av herr Reuterskiölds generösa anbud att lära den svenska riksdagen att visa tänderna — en tandföreläsning, som skulle begynna med att kammaren skulle återremittera detta ärende till bevillningsutskottet. Jag får nöja mig med att säga att jag inte i detta ögonblick är övertygad om att olägenheterna av det traktatlösa tillståndet äro så stora, att detta alternativ inte kunde övervägas. Men, mina herrar, det behövs någonting mera för att man skall framställa ett

avslagsyrkande, och det är ju, att man å andra sidan vore övertygad om vad det traktatlösa tillståndet innebär och att man hade tänkt igenom det i alla konsekvenser. Jag vet inte, om herrar reservanter anse sig ha gjort det. Här ha ju redan ställts vissa frågor, som ännu inte ha fått något svar, och kammaren avvaktar kanske med intresse, vad herr Bergman skall göra med den salta sillen. Herr statsministern hade ju mycken lycka med denna fråga. Jag vill inte förtaga primören av det svar, som herr Bergman avser att ge. Jag skulle ju för min del kunna säga, att jag väl kan förstå, om en enskild riksdagsman anser det vara väl mycket begärt, att han skall svara på en sådan fråga. Men det är ju givet, att om man har uppträtt med det karska yrkande, som har förekommit i detta ärende, får man väl också taga risken av en sådan fråga.

Den allmänna reflexion, som jag skulle vilja göra efter dessa frågor och svar och efter att ha hört herr handelsministerns utveckling av sin ståndpunkt är den: Är det ändå inte en opraktisk anordning, som vi arbeta med i förhållandet mellan regering och riksdag, då vi nu sitta här och diskutera detta ärende med dylika frågor och svar, som växlas mellan herr handelsministern och kammarens ledamöter, och med ett utskottsutlåtande, där bevillningsutskottet har uttalat, att utskottet icke har haft materiell möjlighet att pröva detta ärende i alla dess olika aspekter? Den slutsats jag vill draga är denna: Vore det inte i själva verket en mycket mera praktisk anordning, att herr handelsministern hade fått hålla sitt för kammaren mycket intressanta anförande redan i bevillningsutskottet, där han säkerligen hade kunnat säga åtskilligt, som han inte har sagt i dag? Jag vill, mina herrar, begagna detta tillfälle — liksom jag har gjort det en gång tidigare — för att göra en liten smula propaganda för en mera praktisk anordning i umgänget mellan Kungl. Maj:ts regering och riksdagen. Mina herrar! Låt handelsministern få konversera direkt och öppet med bevillningsutskottet och där klargöra, vilka olika synpunkter som böra läggas på en sådan fråga. Då behöfve kanske inte heller debatterna i kamrarna bli så långa, som de ha blivit i dag.

Herr Bergman: Herr talman! Det sista önskemålet från herr Sandler's sida rullar ju upp en helt annan fråga av mycket stort intresse, där jag åtminstone delvis kan instämma med herr Sandler. Men det kunna vi inte nu gå in på. Jag blev ju av hans excellens herr statsministern tillfrågad rörande åtskilligt, och att jag hittills inte har svarat på dessa frågor, torde kammaren lätt kunna förstå. Statsministern har nämligen inte varit närvarande här i kammaren, alltså sedan han framställde dem. Jag drog därav inte precis den slutsatsen, att alla frågorna voro framställda utan att han väntade något svar på dem, vilket man ju med avseende å vissa av frågorna kanske kunde ha trott utan att vara ohövlig. Men jag förstod ju, att det var omöjligt för hans excellens att samtidigt vara närvarande i bägge kamrarna. Jag har därför inte ansett det lämpligt att förut inlåta mig i svaromål. I detta ärende föreligger nu emellertid en koalition mellan socialdemokrati och höger; när högerns statsminister råkar vara hindrad att vara här närvarande, uppträder, som vi se, en socialdemokratisk förutvarande statsminister såsom hans vikarie och upprepar hans frågor. Det är med anledning därav, som jag nu begärt ordet.

Herrarna fråga om den salta sillen! Det är ju alldeles märkvärdigt, att man är så oerhört intresserad av att höra just *min* mening om salt sill. Jag skulle vilja svara med en motfråga, nämligen den, varför herrar statsministrar uteslutande intressera sig för *hummer*. Det är ju den enda artikel utanför lantmannanäringarnas område, som har tagits med. Jag har ju gjort gällande, att man borde ha utsträckt området för traktatförhandlingarna. Nej, det gick inte an. Men man gjorde dock ett enda undantag, och den enda extra arti-

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.*

(Forts.)

kel, som herrarna i dessa höga kretsar ha intresserat sig för, är hummer. »Das lässt tief blicken» lyder ett tyskt ordstäv. Min demokratiska smak fördömer verkligen sillen, dock helst något mindre saltad än den serverats här i dag.

Det var en hel del andra frågor, som voro av ungefär samma art. Herr Sandler har emellertid inte upprepat dessa, och jag uraktlåter därför att svara på dem. Det var emellertid ett par frågor, som ha större betydelse och som jag icke bör lämna obesvarade. En av de huvudannmärkingar, som jag framställde, var, att detta traktatförslag framlagts vid en tidpunkt, då man ännu icke sett regeringens väntade proposition rörande hjälpåtgärder åt jordbruket och alltså ej vet vad denna kommer att innehålla. Härpå svarade statsministern, att när man förhandlar med främmande makter, kan man inte kommendera dem. Det var ett tillmötesgående från Tysklands sida, att tiden hade utsträckts till den 15 februari. Detta är ju alldeles riktigt, och det är naturligtvis inte därpå, som vi anmärkt. Vad man anmärker på i detta avseende gäller endast sådana utgärder, över vilka en svensk regering är suverän. En svensk regering kan givetvis icke kommendera Tyskland eller någon annan makt. Men om en svensk regering har någon auktoritet, kan den väl i alla fall kommendera över sina egna underordnade myndigheter. Och det har väl redan på ett ganska tidigt stadium, redan när denna situation uppstod genom Tysklands uppsägning av traktaten, varit den svenska regering, som nu sitter, bekant, att denna regering själv ämnade komma fram med förslag om stödåtgärder för jordbruket. Jag föreställer mig då, att det med god vilja inte skulle ha varit omöjligt att påskynda utredningsarbetet inom vederbörande sakkunnignämnder och ämbetsverk, så att regeringens proposition kunde ha framlagts vid en viss bestämd tidpunkt. Det är ju ingenting ovanligt, att man på förhand utsätter viss tid för en utrednings avslutande, och att man, om man verkligen vill ha fram ett förslag före en viss tidpunkt, också kan genomdriva en sådan önskan. Jag har inte fått något svar på frågan, varför det var så absolut omöjligt att förfara på ett dylikt sätt.

Det sades vidare att Sveriges förhållande till Tyskland i handelspolitiskt avseende skulle vara sådant, att Tyskland egentligen inte kunde behöva taga så mycken hänsyn till Sverige, därför att Tyskland har så många andra länder att exportera till och exporten på Sverige vore endast en relativt liten bråkdel av Tysklands hela export. Ja, är detta så alldeles riktigt? Jag har sett en statistik rörande dessa saker, enligt vilken Sverige stod såsom nummer åtta av de 47 tyska exportländer, som voro redovisade i statistiken. Det är ju inte så dåligt att vara på den åttonde platsen av 47. Det har ju vidare här förut anförts siffror, som visa, att det i och för sig är mycket stora summor, som det rör sig om — över femhundra miljoner om året är ingen obetydlig summa, icke ens för Tyskland — och jag tror visst inte, att Tyskland är ointresserat av sin export till oss. Jag tror, att Tyskland önskar behålla Sverige såsom kund och gör vad det kan i detta syfte, om våra önskemål verkligen med eftertryck göras gällande. Alltför ofta har man å svensk sida alldeles för passivt och undergivet funnit sig i vad som bjudits. Man har mottagit förslagen med ett visst missnöje, men slutligen har man i alla fall accepterat dem. Det har varit så ytterst vanligt från svensk sida att utlandet nästan börjat räkna med det. Vi ha nu menat, att det ej skulle skada, om man verkligen för en gångs skull sade ifrån att vi inte anse oss kunna gå hur långt som helst i medgivanden. Vi få givetvis taga konsekvenserna härav. I avseende på dessa konsekvenser är jag alldeles av herr Sändlers mening: jag tänkt mig inte dessa konsekvenser — ett traktatlöst tillstånd för en kortare tid — såsom något egentligt »tullkrig» och ännu mindre lära de kräva några ökade anslag på fjärde huvudtiteln — hur kan den annars så

välbalanserade herr Örne förfalla till sådana överord? Men å andra sidan är det ju klart, att kamptullar, export- och importförbud m. m. äro maktmedel, som i utomordentliga situationer kunna få lov att tillgripas och om vilka vederbörande motpart måste veta, att de finnas till hands, om intet annat hjälper. Jag tror inte, att det skulle komma därhän, att dylika åtgärder behöfve tillgripas, men de böra naturligtvis ej uteslutas redan på förhand.

I avseende å Sveriges handelspolitiska förhållande till Tyskland nämnde jag nyss, att Sverige är nummer åtta i raden av tyska exportländer. Vad det betyder kan man måhända förstå, om jag nämner, att Förenta staterna, om jag inte missminner mig, voro nummer ett och att Förenta staternas siffra bara var två och en halv gång så stor som Sveriges. Det vittnar om att Sverige verkligen inte är någon obetydlig kund till Tyskland.

Eftersom jag nu ser hans excellens herr statsministern här närvarande, kan jag väl också svara på en fråga till, som hans excellens behagade rikta till mig. Det var väl annars en fråga av sådan beskaffenhet, att hans excellens, som är en skämtsamt anlagd man, kanske inte precis hade väntat något svar på. Det var, om jag får använda en term ur min egen vetenskaps område, en så kallad retorisk fråga. Frågan gällde, vad herr Olsson i Kullenbergstorp, herr Hamrin och jag skulle företaga oss i en blivande regering. Ja, jag ber då att få säga, att vi ha ännu inte haft någon gemensam överläggning om den saken. Vi tro nämligen inte, att vi komma i den situationen. — Jag ser, att herr statsministern delar min mening! Jag drar därav ytterligare den slutsatsen, att det var en synnerligen retorisk fråga, som framställdes. Det är ju numera så, att den sittande regeringen stöder sig, åtminstone i dag, på en mycket fast och bestämd koalition, bestående av höger och socialdemokrati. Denna koalition representerar en så solid majoritet, att det nog inte är lönt för herr Olsson i Kullenbergstorp, herr Hamrin och mig att försöka någon statskupp och bilda en kampregering. Men allvarligt talat, hans excellens herr statsministern har ju stor erfarenhet av förhandlingar med både Tyskland och andra stater — han har ju själv varit utrikesminister och har, förmodar jag, angenäma minnen från den tiden. Den nuvarande regeringen har ju i sin krets två framstående män med omfattande utrikesministeriell erfarenhet. En man i herr statsministerns ställning och med hans erfarenhet vet naturligtvis bättre än någon annan, att man inte på allvar kan ifrågasätta, att man i en öppen debatt i en riksdag skulle stå och redogöra inför hela världen för strategiska åtgärder och positioner i ett eventuellt »tullkrig» eller överhuvud taget i en blivande situation, då man hade delikata frågor att göra upp med en annan stat. Varför framställer han då sådana orimliga frågor? Svar på dem kunna helt enkelt inte ges, men därav följer naturligtvis inte, att man inte vet vad som kan eller bör göras.

Med dessa ord kan jag då sluta. Jag kan inte erinra mig, att det var något annat, som det var nödvändigt att svara på.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Det var ju intressant för mig att just när jag kom in här i kammaren få höra herr Bergmans yttrande, och jag ber att få tacka för svaret, även om jag inte kan vara tillfredsställd med innehållet, som man brukar säga, när man gör interpellationer.

Herr Bergman säger, att det var en retorisk fråga, jag gjorde, när jag ville veta, vad en blivande regering skulle företaga sig. Han säger, att han sannolikt inte kommer i den situationen. Ja, vad jag anmärker på är just, att ni gå på avslag, därför att ni veta, att ni inte komma i den situationen. Men jag vill höra, vad ni skulle taga er till, om ni gjorde det. Antag t. ex., att socialdemokraterna i dag inte understött regeringen. De känna säkerligen inte någon

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

större förtjusning över att stödja mig och mina kolleger och högern överhuvud. De göra det i denna fråga, men annars göra de det i allmänhet inte. Det kunde ju ha hänt, att de gått emot oss också här. Nog ha väl i alla fall de ärade ledamöter av bevillningsutskottet, som reserverat sig, satt sig in i den möjligheten, att frågan kunde falla och att regeringen följaktligen avginge. Vem skall då bilda regering? Jo, de som fällt den fråga, på vilken regeringen avgår. Det blir alltså herrar Bergman, Hamrin och Olsson i Kullenbergstorp m. fl. Under sådana omständigheter kan jag inte begripa annat än att ni måste ha satt er in i vad ni skola göra. — Herr Bergman, var god och gå inte ut nu! — Herr Bergman säger, att han inte kan uttala sig härom i en öppen debatt. Han kryper bakom kulisserna i detta fall. Då ber jag att få göra en ny fråga till herr Bergman. Vill herr Bergman vara snäll och efteråt komma till mig och privatim tala om vad ni skola göra?

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den ärade talaren på gävleborgsbänken slutade sitt anförande med att ytterligare en gång göra propaganda för att skaffa regeringen bättre kontakt med riksdagen genom att låta den få tillträde till utskotten. Han sade, att om man i en sådan här fråga finge tillfälle att göra upp med handelsministern och höra hans synpunkter i utskottet, vore det mycket bättre. Jag har nog litet tvivel om nyttan av en sådan anordning, såvida den inte kompletteras med bifall till den motion, som en gång väckts om att riksdagens samtliga ledamöter skulle få tillträde till utskotten. Annars blir det nog en liten sluten konklav, och jag tror, att det är riktigare, att kamrarna få tillfälle att diskutera saken.

Den ärade talaren på gävleborgsbänken framhöll också något annat, som jag inte gärna vill lämna alldeles utan erinran. Han sade, om jag fattade honom rätt, att det för honom och för bevillningsutskottet varit omöjligt att klargöra för sig verkningarna av ett traktatlöst tillstånd, men att han för sin del ansåg, att följden av ett traktatlöst tillstånd icke skulle bli någon slags kamp med tullar eller importförbud eller dylikt, utan att det borde bli något annat, varom han dock icke närmare uttalade sig. Han yttrade också, att höger och socialdemokrater för närvarande utgöra majoritet i bevillningsutskottet liksom i kamrarna och att bevillningsutskottet intagit en mycket kylig hållning gent emot regeringspropositionen, men att dess motivering täcker det verkliga förhållandet. Jag tror, att den täcker det verkliga förhållandet även i ett annat avseende än den ärade talaren antydde. Motiveringen antyder nämligen, kanske icke minst genom vad som enligt ryktet har uteslutits — om jordbrukets betryckta läge — att det är socialdemokraterna, som dominera, och högern, som följer med. Man kan ju också tycka, att det finns en viss sannolikhet härför, då båda dessa partier ju äro starkt industriellt betonade. Det är industriintresset, som ligger bakom och som förenat.

Jag skulle icke i detta sammanhang ha ansett mig behöva påpeka detta, om icke bevillningsutskottets högt ärade vice ordförande hade sagt, att bondeförbundet tagit sin ståndpunkt för avslag, först sedan det var klart, att det fanns majoritet emot en sådan ståndpunkt. Jag tillhör icke bevillningsutskottet och känner rakt icke till vad som möjligen där kunnat sägas eller icke sägas i debatten, och jag tillhör icke heller bondeförbundets ledning, varför jag icke känner närmare till, vad denna gör och icke gör, men jag tror mig ändå veta så mycket, att bondeförbundets ledning skulle ha varit mycket tacksam, om socialdemokraterna, som begärde uppskov med frågans behandling *sedan yrkande om avslag framkommit*, anslutit sig till detta, därest de velat vara med om konsekvenserna, som enligt bondeförbundets uppfattning verkligen borde vara, att man skulle driva en kamp för att få en bättre överenskommelse till stånd. När socialdemokraterna vägrade i den vändningen, tror jag, att bondeförbundet var

lika nöjt med att undvara deras hjälp. Att endast få hjälp till att visa tänkerna, men att sedan icke taga några som helst följder därav och fullfölja ansatsen, det tror jag, att bondeförbundet hade mycket goda skäl att betacka sig för. Jag har en svag misstanke och aning om att regeringen och högerpartiet följa på samma linje. Jag tror, att regeringen och högerpartiet mycket gärna vilja ha fasta tullar höjda, men jag är icke alls lika övertygad om att de vilja vara med om kamptullar, som endast äro av provisorisk natur och som skulle vara av betydelse med hänsyn till nya traktatförhandlingar. De skulle vara till för att då avskaffas och för att man skulle ha något att pruta på, men icke för att bliva bestående. Det är mycket möjligt, att man skulle kunna komma till ett bättre resultat, om världen omkring oss trodde, att riksdagen ville detta, men alla människor veta, att riksdagens majoritet, bestående av höger och socialdemokrater, icke vill det.

När man nu talat om vad som här skulle kunna bliva följden av ett avslag och därvid ställt mot varandra siffrorna av importen och exporten från Sverige till Tyskland och från Tyskland till Sverige, upprepar jag, vad jag nyss sade, att hans excellens hade alldeles rätt i att Tyskland där befinner sig i ett mycket förmånligare läge än vi. Men vad som alla förbisett och glömt att beakta, fast jag tillät mig att kort antyda det, är, att icke uteslutande kvantitets- och procentsiffrorna äro av betydelse utan även det behov, som i Tyskland finnes av de artiklar vi hava, något som berör vår industri rätt nära. Det kan därför hända, att de anförda kvantitets- och procentsiffrorna icke så oväsentligt förlora i betydelse.

Jag tror därför, att det hade varit lyckligt, om vi någorlunda enhetligt kunnat intaga den ståndpunkten, att man för att för framtiden vinna ett bättre resultat verkligen denna gång hade gått in för ett avslag och som en konsekvens av avslaget tagit ett traktatlöst tillstånd med kamp.

Herr Jönsson: Herr talman! Utan att gå in på några detaljer vill jag endast säga, att jag som jordbrukare inte är så värst belåten med det föreliggande förslaget till ny handelstraktat med Tyskland. Men då jag är förvissad om att underhandlingarna från vår sida, bland vilka funnits representanter från olika partier, utvunnit bästa möjliga resultat för vår del och då jag därjämte icke vill bidra till ett traktatlöst förhållande mellan Sverige och Tyskland, anser jag mig böra rösta för bevilningsutskottets utlåtande.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte inlåta mig på den rent politiska delen av herr Reuterskiölds anförande, utan vill endast om hans allmänna inställning yttra, att jag, liksom jag tror mina partivänner i allmänhet, ingalunda kan gå med på hans synpunkter. Han är synnerligen livad för att öppna handelskrig. Uppenbarligen har han åtminstone inte i sina anföranden, i den mån jag hört dem, tagit avstånd från ett sådant. Jag vill säga till herr Reuterskiöld, att handelspolitiska krig i vissa fall kunna för ett land och dess utveckling kosta nästan lika mycket som militära krig, och man bör inte slå in på den vägen, så länge det finnes några möjligheter att komma överens.

Herr Reuterskiöld talade i sitt första anförande om fackliga strider. Ja, det är en alldeles utmärkt jämförelse. Det har förekommit många strejker liksom många lockouter ifrån arbetsgivarnas sida, som säkerligen ha vidtagits utan trängande behov och där uppoffringarna inte på något sätt ha svarat emot det resultat, som man slutligen har ernått. På arbetsmarknaden vill det nu förefalla, som om man skulle ha kommit till en förnuftigare uppfattning och lärt sig att på ömse sidor räkna mera kallt och lugnt. Det är säkerligen för både arbetsgivare och arbetare mycket gagneligt, att så har skett. Natur-

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

ligtvis är det icke möjligt att i alla fall undvika strider på detta område, men man bör enligt min mening fråga sig: »Vad är det som står på spel oss emellan? Vad kostar en strid, som varar exempelvis i tre eller sex månader, och hur lång tid behöva vi för att tjäna igen det?» På detta sätt har man nu börjat att räkna, och det har haft synnerligen lyckliga och goda resultat.

Herr Reuterskiöld förmenar, att man på det handelspolitiska området mera skulle taga de äldre förhållandena på arbetsmarknaden till mönster. Jag tror, att resultatet där skulle bli precis detsamma, nämligen att man till slut, när man hade fört en lång strid och summerade ihop förluster och vinster, på ömse sidor skulle finna, att man gjort en betydande förlust. Jag skulle för min del, det säger jag uppriktigt, inte vilja ha min högt ärade vän herr Reuterskiöld som förtroendemän i en fackorganisation. Jag vet ju inte, vad arbetsgivarsidan säger, men jag tror knappast, att den heller skulle vilja anförtro åt honom att leda sina strider. Detta beror inte på någon underskattning av herr Reuterskiölds intelligens, redlighet och stridsvilja, utan det beror på att han ser saken på ett något annat sätt än man tvingas att göra, då man länge suttit vid ett förhandlingsbord och har lärt sig att räkna med alla olika sidor hos ett sådant problem som det föreliggande.

Så vill jag tillägga bara ett par ord till min ärade vän herr Bergman. Herr Bergman uttalade sin förvåning över koalitionen mellan höger och socialdemokrater. Jag skall be att få påminna herr Bergman om att situationen var precis likadan i fjol. Då gällde det den nya tulltaxan, och därvid gingo bondeförbundare och folkfrisinna emot det framlagda förslaget, som i det stora hela endast var av teknisk natur och var avsett att underlätta det arbete, som tullen och affärsvärlden haft vid sitt handskande med tulltaxan. Motivet för avstyrkandet var, att tulltjänstemännen icke skulle ha förmåga att sätta sig in i en så revolutionerad tulltaxa som den regeringen hade föreslagit. Ja, nu har den varit i tillämpning en tid, och ehuru tulltjänstemännen ingalunda bruka underlåta att tala om missnöjesanledningar för offentligheten, har jag hittills inte sett några sådana uttalanden, och jag har inte hört, att några intresserade, med undantag av några mycket små tillverkningar, som vid utjämningen och sammanslagningen av olika tullsatser möjligen råkade få en minskning i tullarna, ha kommit igen med önskemål om vissa tullhöjningar. För övrigt ha ju inga av de risker uppstått, som herrarna i fjol siade om. Socialdemokraterna stodo precis på samma ståndpunkt beträffande den frågan som beträffande handelsavtalet. Då en revision av tulltaxan var påkallad av utvecklingen och omständigheterna, fanns det ingen anledning att, emedan herr Wohlin framlade det, gå emot detta förslag, som antagligen hade blivit likadant, vilken regering som än suttit. Samma resultat ha vi kommit till i fråga om det föreliggande traktatförslaget, och därför gå vi på den riktiga linjen. Det är ju möjligt, att vi också hade varit så beskaffade, om vi hade befunnit oss i en ringa minoritet i utskottet och de folkfrisinna hade haft den ställning, som vårt parti nu har, att vi begagnat tillfället till demonstration. Jag hade inte kommit att vara med om en sådan demonstration, ty jag anser dylikt vara högst olämpligt, men det kan hända, att det i varje fall hade förts fram något sådant. Saken är den, att då ens röstning skulle kunna åstadkomma de verkningar, som det har talats om här i dag, röstar man under något mera ansvar, än då man vet, att hur man än själv röstar, går ändå det minst farliga igenom.

Jag vill endast tillägga, att herr Bergman ändå inte tycktes vara så absolut tvärsäker på att han inte kunde komma i regeringsställning. Han var nämligen så diplomatisk, att han sade, att han inte offentligt ville tala om sina idéer om hur man borde lägga upp saken, ifall han komme i regeringsställning. Detta vittnar om att han i alla fall inte finner det alldeles uteslutet, att han kan komma i den ställningen.

Herr Bergman: Först ett ord inledningsvis till den siste ärade talaren. Annars är det egentligen till hans excellens herr statsministern, som jag huvudsakligen vill rikta mig. Men eftersom herr Örne talade om koalitionen mellan socialdemokrater och höger och strök under, att det inte är första gången en sådan förekommit, skall jag be att åtminstone i den punkten få understödja honom. Man kan räkna upp en mängd sådana fall. När vi t. ex. ville sänka tilldelningen av spirituosa här i landet, var det en mycket fast koalition av höger och socialdemokrati som värnade om den hotade litem och i många andra frågor har det under de sista åren varit likadant. Vårt tilltrasslade parlamentariska problem här i Sverige är tydligen på väg mot sin lyckliga lösning i den riktningen, att vi få en verkligt fast majoritet i kamrarna, bestående av socialdemokrati och höger!

Det var emellertid inte för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det var för att svara hans excellens herr statsministern, som i dag har varit så ofantligt älskvärd mot mig på mångahanda sätt. Först erbjöd han mig en ministerpost och sedan detta anbud avböjts, har han haft vänligheten inbjuda mig till en privat konversation i diplomatiska frågor. Med anledning därav vill jag säga, att sådana där privata diplomatiska konversationer, såsom en av hans excellens allra förnämsta kolleger har en mycket färsk erfarenhet av, kunna vara ganska riskabla. Det kan ju så lätt »komma ut» i alla fall, såsom det framgick av förhandlingarna i går afton i andra kammaren.

I detta sammanhang kanske jag bör tillägga ett ord, riktat till herr Örne — eftersom jag började med herr Örne, kan jag ju få sluta med honom också. Herr Örne tycktes tro, att jag ändå inte alldeles hade uppgivit tanken på att acceptera den erbjudna ministerposten, därför att jag antytt, att jag inte vill komma fram med de här statshemligheterna, som vi skulle ha överlagt om, men att jag inte ansåg lämpligt att meddela dem inför offentligheten. Jag ber att få påpeka, att herr Örne uppenbarligen inte riktigt hörde upp. Jag framhöll, att det aldrig kunde komma i fråga att den kombination av ministerkandidater, som hans excellens räknade upp, skulle behöva komma i den situationen. Jag tillade, att det givetvis alltid kan tänkas, att det kan komma en ny regering, som då naturligtvis måste vidtaga vissa åtgärder, men man kan inte begära, att det skall lämnas några offentliga upplysningar i så delikata frågor. Därmed tänkte jag ju inte alls på mig själv; jag menade blott att även om jag möjligen skulle veta, vad eventuellt blivande medlemmar i en sådan regering kunde ha tänkt på för åtgärder, så vore det i högsta grad indiskret, om jag hade skvallrat om vad jag hört och röjt deras politiska hemligheter.

Slutligen vill jag tillägga, att då hans excellens ett ögonblick syntes befara, att jag tänkte gå ut under hans anförande, så misstog han sig. En sådan ohöflighet gentemot en så älskvärd motståndare kunde aldrig ha fallit mig in, så mycket mindre som jag själv väntade mig stort nöje av hans excellens' underhållande kåseri. Att jag lämnade min plats, berodde bara på att jag kände mig så förskräckligt törstig efter all den salta sillen, att jag behövde ett glas vatten, en dryck, som hans excellens vet att jag sätter mycket värde på. Det kunde ju vara så mycket mer behöfligt att stärka sig på detta sätt, i fall hans excellens, som det såg ut, ämnade fortfara att salta.

Hans excellens herr statsministern **Lindman:** Herr talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord till. Jag tror, att herr Bergman — fast det undgick mig, emedan jag kom in först under loppet av hans anförande — liksom åtskilliga talare i andra kammaren varit inne på frågan om koalitionen mellan socialdemokraterna och högern. Jag ber om ursäkt för att jag också lägger mig en liten smula i det. Tänk så förtjusande för de frisinna, om socialdemokraterna aldrig finge rösta med en högerregering och högern aldrig

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

med en socialdemokratisk regering. Det skulle vara ett alldeles idealiskt tillstånd för de frisinnade, ty då hade de regeringen fullkomligt för sig själva. Jag tycker i alla fall inte, att det behöver vara förbud för herr Sandler att rösta på samma sätt som jag i ett fall, där vi båda ha samma uppfattning om saken och där vi anse, att vår uppfattning är klokare än den herr Bergman och herr Reuterskiöld här uttala, vilket den otvivelaktigt även kommer att visa sig vara.

Sedan vill jag tillägga, att herr Bergman tydligen också vägrar att privat svara på min fråga. Jag vill nu inte alls misstänka herr Bergman för att på något sätt ha någon taburetthunger. Jag tror inte det, utan frikallar honom absolut från det, åtminstone i mina tankar. Men sedan jag hört herr Hamrin inne i andra kammaren tala, var herr Bergmans anförande här precis som ett litet eko av vad herr Hamrin sade där inne. Det är inte tal om annat än att ni ha överlagt, och det är ganska säkert, att det frisinnade partiet överlagt om vilken ställning herrarna i bevillningsutskottet skulle intaga i denna fråga. Följaktligen har väl ändå det frisinnade partiet tänkt sig in i den situationen, att denna proposition kunde bli avslagen, och ni veta väl, vad ni då skola göra. Herr Bergman kan inte tala om det offentligt, men jag upprepar mitt erbjudande, och jag lovar honom, att jag skall behandla hans meddelande med den allra fullkomligaste diskretion. Jag skall behandla det så, som jag för min del anser, att diplomatiska samtal böra behandlas.

Herr Henriksson: Herr talman! Oaktat de stora svartmålningar, som ha förekommit här i dag, då det sagts, att vi skulle råka ut för ett verkligt elände, om vi slopa denna traktat, vågar jag ändå säga, att jag instämmer med de herrar, som här yrkat avslag. Jag passar också på tillfället att säga till herr Örne, att jag gör det utan några som helst politiska biavsikter, ty jag har inte varit riksdagsman så länge, att jag tror, att det går att inbilla folk någonting utan att det finns en verklighet bakom.

Det har sagts här, att det skulle bli så illa ställt för lantbruket, om vi slopa denna traktat. Jag skall inte gå in på detaljbestämmelserna i traktaten, utan skall bara säga några ord om hur jag ser saken i stort. Om en svensk hade affärer med en tysk och svensken sålde till den andre för 200 miljoner men tysken sålde till svensken för 530 miljoner, så säga herrarna, att svensken inte vågade opponera mot något, ty då kunde det gå illa. Jag undrar ändå, om inte svensken kunde säga: »Nej, min herre, kan ni inte göra några eftergifter, så kommer jag inte att göra affärer med er vidare.» Jag tycker, att det ligger så tydligt och klart, att svensken har hela trumfen i sin hand och inte behöver befara att komma i något elände. I synnerhet om han handlat så länge med tysken, att han kan påvisa, att han t. ex. skickat alla sina feta kreatur till Tyskland vilka utbytts mot västfalisk stenkolsstybb. Tysken skulle säkerligen då ge med sig och säga: »Ni har varit hygglig mot mig vid ett sådant tillfälle, då jag verkligen var i trångmål, och jag får naturligtvis gå er till mötes.»

Även om man måste beundra tyskarnas affärsskicklighet, ligger det väl så tydligt för var och en i denna kammare, att de inte skulle kunna gå så långt i sitt motstånd, att de skulle säga nej till en rimlig begäran. Någon i denna kammare har sagt, att tyskarna inte fästa sig vid 530 miljoner kronor, ty det är bara en liten bråkdel av Tysklands affärer. Ja, låt så vara; men jag undrar, om tyskarna med sitt goda affärsgeni skulle avstå från dessa 530 miljoner kronor, om de hava en bra kund, som betalar allt vad han får. Det finnes inga skäl för en sådan åsikt och jag tror inte, liksom några av herrarna i denna kammare, att vi skulle råka i stora svårigheter om vi sade nej till den här före-

liggande traktaten. Vi ha inte haft några stora fördelar på lantbrukets område, sedan den förra traktaten blev antagen. Den har nära nog verkat som importförbud till Tyskland, allt sedan tullen höjdes till 16 mark pr 100 kg. levande djur. Exporten till Tyskland, med nuvarande höga omkostnader, är ingen lysande affär och kommer säkerligen icke att försiggå i någon nämnvärd utsträckning, om vi bara finna köpare på annat håll. Jag tror, att det är alldeles uteslutet, att man från mellersta Sverige skulle kunna exportera djur över Malmö till Sassnitz, ty kostnaderna lägga allt för stora hinder i vägen. Med hänsyn till kostnaderna kan man icke befara någon konkurrens emellan lantbrukare i olika delar av vårt land om den till export medgivna mängden levande djur. En enskild affärsman hade aldrig gått med på sådana bestämmelser som den här föreliggande handelstraktaten upptager; han hade säkerligen väntat tills bättre villkor kunnat uppnås. Varför skulle inte ett land som Sverige kunna handla på samma sätt? Vi ha större möjligheter att göra vår mening gällande än en enskild man. Vi kunna liksom Tyskland höja våra tullar till så högt belopp, att vi därmed skulle göra det omöjligt för dem att sända hit målade bleckvaror för miljoner kronor om året. Sådana varor ha vi egentligen ingen nytta av.

Att vi inte lyckats få ett bättre avtal beror till stor del på den oenighet som råder inom riksdagens kamrar vid dylika frågors avgörande. Detta gör vår ställning betydligt svagare men ökar i hög grad tyskarnas motstånd. Om Sveriges regering och riksdag hade stått som en man bakom våra underhandlare, så hade också våra berättigade krav blivit bättre uppfyllda. Jag ber, herr talman, att få instämna i reservanternas förslag.

Herr Möller: Herr talman! Jag skulle säkert inte hava bidragit med någonting i denna diskussion, om herr Reuterskiöld inte yttrat ett par ord, som jag väntade på, då de länge varit bebådade, men som icke böra stå oemotsagda, i varje fall icke från socialdemokratiskt håll.

Herr Reuterskiöld förklarade, att anledningen till att socialdemokrater och högern yrkat bifall till denna traktat var så gott som självfallet den, att bägge partierna vore så starkt industribetonade. För närvarande finns ju en tendens att sätta jordbruk och industri i harnesk mot varandra. Denna tendens har varit mycket utpräglad inte blott från bondeförbundshåll utan även från högerens sida, i varje fall när den försöker klara sina intressen ute på landsbygden. Då har man särskilt sökt påvisa, att lantarbetarnas och industriarbetarnas intressen icke skulle kunna förenas. Jag tror mig lugnt kunna påstå, att då det socialdemokratiska partiet tagit ställning till denna fråga, spørsmålet *på vad sätt* industrien varit intresserad härav praktiskt taget icke nämnts. Det beror inte på glömska, utan helt enkelt därpå, att vi inte sett saken ur någon speciell näringsgrens synpunkt, och vi anse, att det är ganska likgiltigt. Men jag medger, att vad som för mig varit bestämmande är helt enkelt den omständigheten, att jag inte tror, att vårt land kan vara med om ett handelskrig. Jag medger, att vi inte hava riktigt klart för oss, huru detta skulle verka, men jag är fullkomligt säker på, att om de tyska kamptullarna nu trädde i kraft och ett traktatlöst tillstånd inträdde, skulle det kanske kunna vara någonting för herr Bergman att tänka en smula på, att då skulle här bli en jordmån i detta land för protektionistagitation av en helt annan bördighet än den, som nu finnes för samma slags agitation. Man tröstar oss med att här skulle det bli provisoriska tullar, och det spelar ju inte någon roll, ty de skulle genast skruvas ned igen, så snart man fått traktaten i ordning. Det har varit ganska mycket besvär för vänsterpartierna — och de hava inte lyckats ens bland sina egna — att få till stånd en viss fasthet och styrka i en antiprotektionistisk majoritet i detta land.

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

Jag är inte villig att utan mycket starka skäl medverka till att luckra upp igen i den åskådning, som vi lyckats att åtminstone till en viss grad rotfästa. Att det intresserar bondeförbundet, förstår jag mycket väl. Jag vet visserligen inte vad man från protektionistiskt håll vill, ty ibland motionerar man om sänkta tullar på industrivaror och ibland som nu om en massa höjda tullar på andra produkter. Men hela deras hållning vittnar ju i varje fall därom, att de inte i och för sig ha det ringaste emot att gödsla marken — psykologiskt gödsla marken — för protektionismen i detta land. Men därtill har jag inte lust att medverka, och jag är rädd för att vi skulle i hög grad göra det. Nu medger jag, att vi komma i den olägenheten, att tyskarna eller kanske vilket annat högprotektionistiskt folk som helst, som består sig med två tulltariffer, få ett övertag i traktatsförhandlingarna. Ja, det är riktigt, och jag anser det inte vara alldeles uteslutet, att om Tyskland skulle fortsätta med sin i mitt tycke ganska utmanande handelspolitik, kan det naturligtvis tänkas, att vi få justera vårt handlingssätt på sådana här punkter. Men för min del är jag i varje fall inte färdig att tillstyrka något sådant nu. Jag har den bestämda känslan, att om man vid godkännandet av traktaten från den svenska riksdagens sida kunde foga en moralisk protest, som jag anser vara befogad, skulle detta kunna vara välgörande. Ty även om en sådan protest inte har någon materiell effekt, kunde den dock komma att ge tyskarna en tankeställare. Men jag medger, att om det verkligen skall bli någon mening i en politik, som så att säga svarar med skarpa vapen, tror jag den av herr Örne antydda tanken är den enda möjliga att utföra, nämligen att man i så fall gör ett slags handelspolitisk entente just med sådana länder, som ha lätt för att råka i traktatsförhandlingar med Tyskland och äro i samma läge som vi. Jag har velat säga, att jag tror, att denna betänklighet mot ett handelskrig är så pass stark, att vi vår del ansett oss inte kunna gå emot avtalet, även om vi visst inte anse — och det tror jag inte regeringen eller någon annan anser heller — att avtalet är så särdeles bra. Det är tyvärr så, att vi för närvarande inte kunna få ett avtal, som är för oss tillfredsställande.

En annan sträng, på vilken det särskilt under denna debatt spelats så mycket, är den föreliggande koalitionen mellan högern och socialdemokraterna. Men jag är inte säker på att herr Bergman inte kan vara mycket lycklig över denna koalition, ty jag är rädd för, att om vi i stället ingått en koalition med herr Bergman om att vältra traktaten, hade tonerna i dag varit helt annorlunda. Jag är inte riktigt säker på att inte de frisinna i en sådan situation skulle i känslan av att de finge verkligt ansvar för vad som skedde sticka svansen mellan benen. Det är ju ingen konst att vara karsk, när man vet precis, att det inte kostar någonting och inte betyder någonting annat än en gest.

Jag skulle för min del inte ha dragit in denna sak i debatten — den har ju varit före förut — om inte herr Bergman själv utmanat mig. Jag är nämligen övertygad om att spelet är ungefär följande: bondeförbundet har från begynnelsen varit på det klara med att gå emot traktaten för att få ett vapen på landsbygden mot högern, och eftersom de frisinna också äro beroende av rätt många väljare på landsbygden, vilja de nog inte, att bondeförbundet skall kunna utnyttja samma vapen mot dem, som det nu får mot högern. Följaktligen säga de sig: det är ju ingen risk att vi inte gå med, men vi vrida ett vapen ur bondeförbundets hand. Högern och socialdemokraterna klara det hela, och på det sättet stå vi och kunna peka ut de andra — eventuellt som jordbrukets fiender eller vad man nu skall kalla oss, i varje fall som starkt industribetonade, och vi slå i varje fall litet partipolitiskt mynt, då tillfället är så lägligt som nu i detta fall!

Jag tror att det gått till på det sättet. Man kan ju inte begära, att vi här i riksdagen, som kunna genomskåda spelet, skola ha någon respekt för det, men

det hindrar inte, att ni antagligen få ganska bra framgång därmed ute på landsbygden.

Herr Reuterskiöld: Endast ett par ord i anledning av den siste ärade talarens anförande. Han erkände, att bondeförbundet från början ställde sig på avslagslinjen, och det är ju ett erkännande, som jag tar fasta på. Men då han lägger till, att detta skedde i det syfte, som här angavs, nämligen för att använda det som medel i politisk strid, vågar jag säga, att han går på alldeles fel linje, därför, så vitt jag kan se, att hela utvecklingen och inriktningen av hans uppfattning och syn på tingen och inriktningen av bondeförbundets syn på tingen äro så olika.

Den ärade talaren sade nyss, att det inte ens talats om några industriella hänsyn. Nej, tacka för det, då hela inriktningen är industriell! Då ligga dessa hänsyn omedvetet bakom, och man gör dem gällande utan att tänka på det. Det behöver inte talas om dem: de förutsättas som något självklart.

För bondeförbundets räkning sade den ärade talaren, att han visste inte, om det var för eller mot tullar, för än var det si och än så. Ja, men det är som med domkapitlet förr: som än gjorde si och än så. men alltid gjorde rätt ändå. Vad vill bondeförbundet? Ja, det vill varken tull eller inte tull, det är likgiltigt, utan det vill jordbrukets fullkomliga likställighet med industrien. Det är denna tanke, som inte kan gå in — så vitt jag förstår — i socialdemokratisk uppfattning. Där kommer jordbruket att betraktas som industrialiserat, och endast ur den synpunkten har det någon betydelse. Men det svenska jordbruket är annorlunda. Det är inte industrialiserat och vill inte bli industrialiserat. Under sådana förhållanden blir synpunkternas inriktning en helt annan, och därför vågar jag ganska bestämt påstå, att då bondeförbundet gått in för avslag, är det för fullföljande av likställighetens och jämlikhetens principer, men inte för något annat syfte.

Så har den ärade talaren också sagt, att om man nu skall göra en internationell kamp mot Tyskland, då är den väg, herr Örne anvisade, bäst och framkomligast. Detta tror jag också är riktigt, men därför att man ännu inte kommit in på den vägen, finns det väl intet skäl, varför man inte skulle ta det första steget, att visa, att man verkligen vill något sådant. Hur skall man annars kunna taga begynnelsen med dessa andra länder?

Socialdemokraterna äro fullkomligt konsekventa i sitt handlingssätt, då de gå med på traktaten, därför att de frukta — som den ärade talaren sade, — att ett avslag på traktaten skall medföra en protektionistisk uppluckring, och det vilja de inte veta av. Det är den konsekvensen av det traktatlösa tillståndet, som socialdemokratin fruktar. Ja, det förstår jag mycket väl. Å andra sidan: från min synpunkt är det inte alls denna protektionistiska uppluckring, som jag eftersträvar. För min del vågar jag påstå, — och det tror jag också är känt — att jag inte strävar efter några tullar i och för sig utan endast efter likställighet. Det kan mycket väl hända, att den protektionistiska uppfattningen, som den ärade talaren uttryckte det, kommer att gödslas genom ett traktatlost tillstånd, men huruvida detta blir av mera övergående natur eller inte, beror alldeles på vilken ståndpunkt som kommande förhandlingar med den främmande makten kunna leda till. Det är därför jag tror, att om man vill vara rättvis och se saken, sådan den är, är det inte riktigt att här lägga in i bondeförbundets politik och yrkanden ett syfte, som det inte haft. Den omständigheten, att det kan synas så för socialdemokrati och höger, kan jag mycket väl förstå, men det kan ju möjligen bero på deras egen inriktning.

Herr Bergman: Herr talman! Jag hade inte ämnat besvara kammaren vidare. Att jag gör det ändå, beror på vad herr Möller nyss yttrade. Jag

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)

anser mig skyldig att svara ett par ord, inte så mycket för min egen skull men för det partis, som jag representerar. Jag borde kanske sagt, vad jag nu kommer att säga redan i mitt förra anförande, därför att saken i viss mån togs upp av en annan representant för herr Möllers parti, min ärade vän herr Bärg. De antydde bägge, att vi skulle dröjt med att deklarerera vår ståndpunkt, tills man var säker på att det blev majoritet för traktaten, för att sedan i skydd av denna situation kunna driva demonstrationspolitik.

Till en början må då sägas, att det är rätt intressant, att få denna förebråelse från det politiska håll, där man i decennier drivit mer demonstrationspolitik än på något annat håll; men för det andra vill jag be att få säga det — eftersom herr Bärg gått in på vad som försiggått i utskottet, är det väl ingen indiskretion att svara — att vi hade deklarerat vår ståndpunkt, redan innan man visste, hur socialdemokraterna slutligen skulle ställa sig. Visserligen tycktes de strax i början vara benägna för att acceptera traktaten, men det visade sig sedan, att det var delade meningar bland dem. Man vacklade tydligen och man begärde flera dagars uppskov, för att taga saken i övervägande. Vi visste verkligen inte, för vilken hållning socialdemokratien slutligen skulle besluta sig, när vi deklarerade vår ställning. Vi voro naturligtvis beredda på konsekvenserna, ifall det skulle bli majoritet för avslag.

Herr Möller: Jag vill bara för herr Reuterskiöld upplysningsvis nämna, att redan i remissdebatten detta år har undertecknad åtminstone för sin del förklarat, att just för jordbrukets skull är han villig att medverka till sänkta industritullar. Det förhåller sig inte på det viset, att vi inte ha sinne för att utjämna olikställigheten, men vad vi absolut vägra, är att företaga denna utjämning genom att på någon punkt höja tullarna. Vi vilja vara med om att utjämna olikställigheten genom att sänka tullar. Det är vår linje. Det är inte oss likgiltigt, vilken slags ekonomisk politik, som föres i detta land, som det tycks vara för bondeförbundet. Bondeförbundet är ju nu så generöst, att om det skulle segra i dag, vilket det ju inte gör, så skulle vi inom en månad tvingas att medverka till en rad förhöjningar av våra industritullar. Något annat kan icke följden bli av ett bifall till deras yrkande, om nämligen vi, som herr Reuterskiöld vill, skola inte bara morra utan också bita. Det vill med andra ord säga, att åtminstone temporärt skulle vi som konsekvens av bondeförbundets hållning, om det segrade i dag, tvingas att ytterligare och i mycket väsentlig grad öka olikställigheten mellan jordbruket och industrien.

Ja, detta kan ju synas mycket generöst, men inte tycker jag, att det är en rimlig politik.

Herr Bärg: Herr talman! Bara ett par ord, för att inte någon missuppfattning i anledning av hr Bergmans replik till mig skall råda om mitt förra yttrande. Som det torde framgå av protokollet, avstod jag avsiktligt från att tala om de frisinnades ställning i utskottet till frågan. Jag skulle kunnat yttra mig även om den saken, men det skall jag inte göra. Jag vill bara erinra om att meningarna hos de frisinnade talesmännen, då det gällt att taga ställningen till frågan, inte varit eniga, vilket ju framgår av såväl debatten i denna kammarare som den av de frisinnade avgivna reservationen.

Herr Reuterskiöld: Det finns också en annan väg. Det är exporttull på för Tyskland behövliga varor.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt skulle bifallas, dels att utskottets hemställan skulle avslås, dels ock att betänkandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

*Ang.
godkännande
av ett handels-
avtal med
Tyska riket.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Bismark* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående vissa tilläggs pensioner att utgå från allmänna indragningsstaten.

Herr statsrådet *Dahl* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 67, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Herr *Larsson, Johan August*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 231, angående införande av sådana bestämmelser i grundlag, att valbarhet och rösträtt göras beroende i viss utsträckning av påförda utskylders erläggande.

Motionen hänvisades till konstitutionsutskottet.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 20, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Tyska Riket slutet tilläggsavtal nr 2 till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 56 och 58 till statsutskottet, nr 57 och 66 till bankoutskottet samt nr 67, såvitt den avsåg pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, i vad den rörde nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett i Genève den 14 september 1929 dagtecknat protokoll rörande revision av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett i Genève den 14 september 1929 dagtecknat protokoll rörande Amerikas Fören- ta Staters anslutning till signaturprotokollet angående stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett i Genève den 17 juni 1925 dagtecknat protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående vissa tillbyggnads- arbeten å allmänna barnbördshuset i Stockholm;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för under- visningen och forskningen i cellulosateknik och träkemi vid tekniska högskolan m. m.; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 5, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 6, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 7, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ändrad lydelse av 13 och 25 §§ i lagen för Sveriges riksbank;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av åldersunderstöd åt s. k. lådbrevbärare vid postverket;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning för år 1930 av åt vissa f. d. poststationsföreståndare och lantbrevbärare utgående understöd;

nr 10, i anledning av väckt motion om en allsidig och opartisk undersökning av aktiebolaget Kreditkassans av år 1922 verksamhet;

nr 11, angående regleringen av utgifterna för budgetåret 1930/1931 under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 12, i anledning av väckt motion angående utarbetande av plan till dekoration medelst freskomålningar av första kammarens plenisal; samt

nr 13, i anledning av väckt motion om inrättande av s. k. kyrktelefon inom riksdagshuset; ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts propositionen med förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 12 och 21 §§ strafflagen; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § 3 mom. lagen den 17 oktober 1900 om straffregister.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.33 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 11 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Bissmark* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 65, med förslag till lag om bostadsrättsföreningar m. m.;

nr 68, angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1930/1931 m. m.;

nr 69, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 1 och 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928;

nr 70, med förslag till lag om ändring i 3 § lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m.; samt

nr 71, med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1929 fattade beslut.

Justerades protokollen för den 5 och den 7 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande nr 3, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, inefattande anslagen till utrikesdepartementet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 1—3, statsutskottets utlåtanden nr 18—20, bankoutskottets utlåtanden nr 4—13 samt första lagutskottets utlåtanden nr 3 och 4.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 65 till behandling av lagutskott, nr 68 till statsutskottet och nr 70 till jordbruksutskottet, varemot propositionerna nr 69 och 71 nu på begäran bordlades.

Herr *Svensson, Carl*, väckte en motion, nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskild polisverksamhet för uppdragande av olovlig införsel av spritdrycker m. m.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr *Boman* väckte en motion, nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bokföring vid enskild järnväg m. m.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Ledighet från riksdagsgöromål beviljades herr *Bergqvist* för tiden den 14 i denna månad—den 1 nästkommande mars och herr *Asplund* för tiden från och med den 15 till och med den 26 innevarande månad.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.41 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
